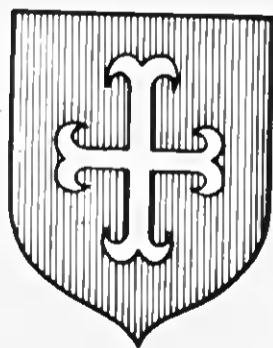

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de

Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete”

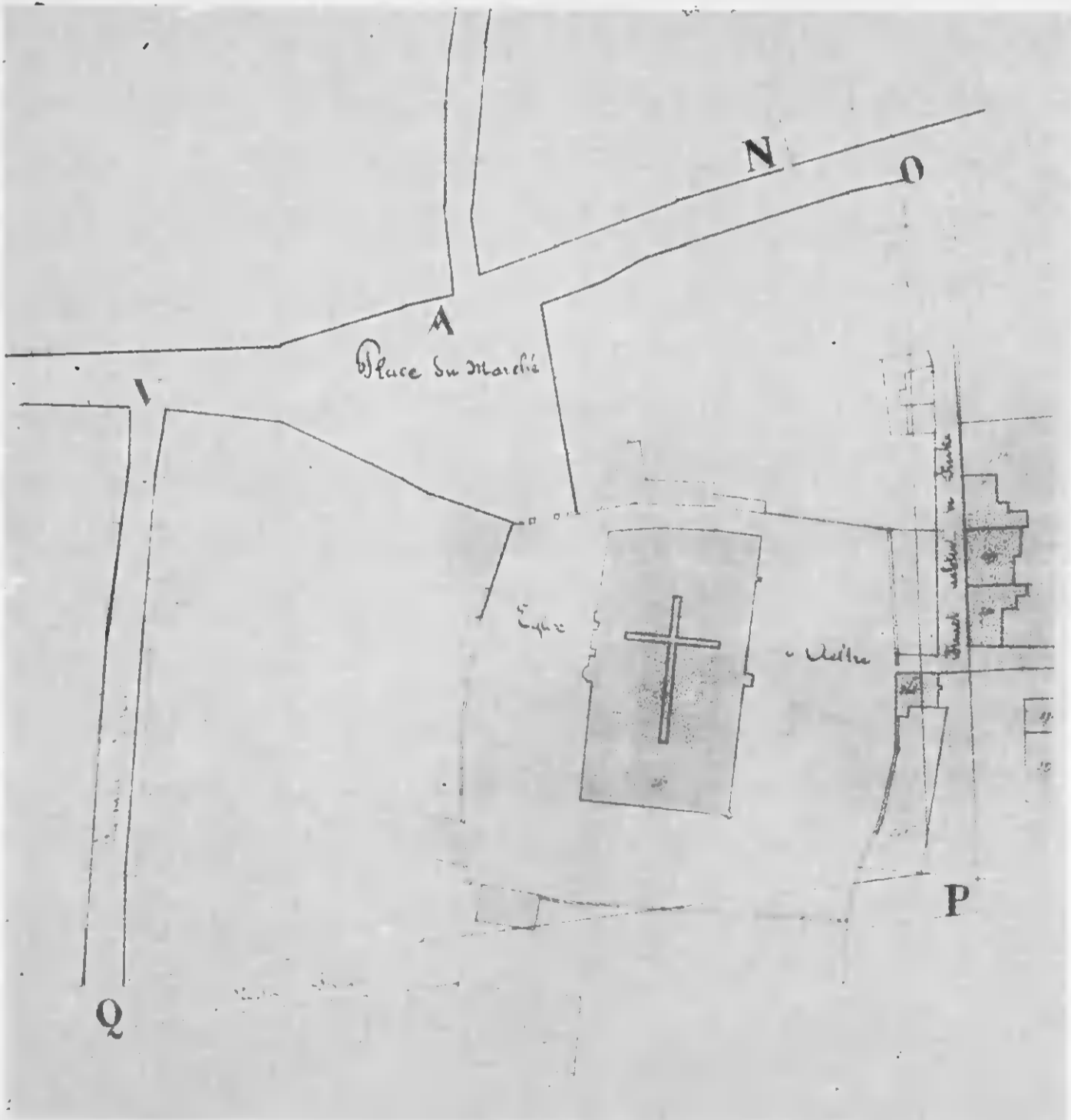
3e jaargang - nr 1 - 1980

HET GEMEENTEHUIS EN DE GEMEENTELIJKE DIENSTEN TE AALTER.

De plaats van waaruit de gemeente werd bestuurd, is vanzelfsprekend niet altijd vanuit het huidige gemeentehuis geweest. Ook niet vanuit de plaats waar het gemeentehuis nu staat!

Het "Hof van Praat" behoorde toe aan de heer van Aalter of de heer "van de Woestijne". Dit perceel was gelegen ten oosten van de Stationsstraat, ten zuiden van de Weibroekdreef, inbegrepen de "Warande", tot aan de Bellemstraat. De heer van Aalter was ook heer "van Praat" op Oedelem en gebruikte meestal de naam "heer van Praat". Vandaar de naam "Hof van Praat". Omstreeks 1545 liet Lodewijk van Praat, heer van Aalter, er een "huus" of kasteel met "nederhof" bouwen. Alle gebouwen, alsook de kerk, brandden in 1591, tijdens onlusten met de Hollandse vrijbuiters, af. Het kasteel werd niet herbouwd. De precieze plaats van het kasteel is niet bekend.

Het ligt voor de hand dat hier het centrum van het bestuur van de gemeente zal geweest zijn.

De Markt van Aalter, vóór de vergroting (1852)

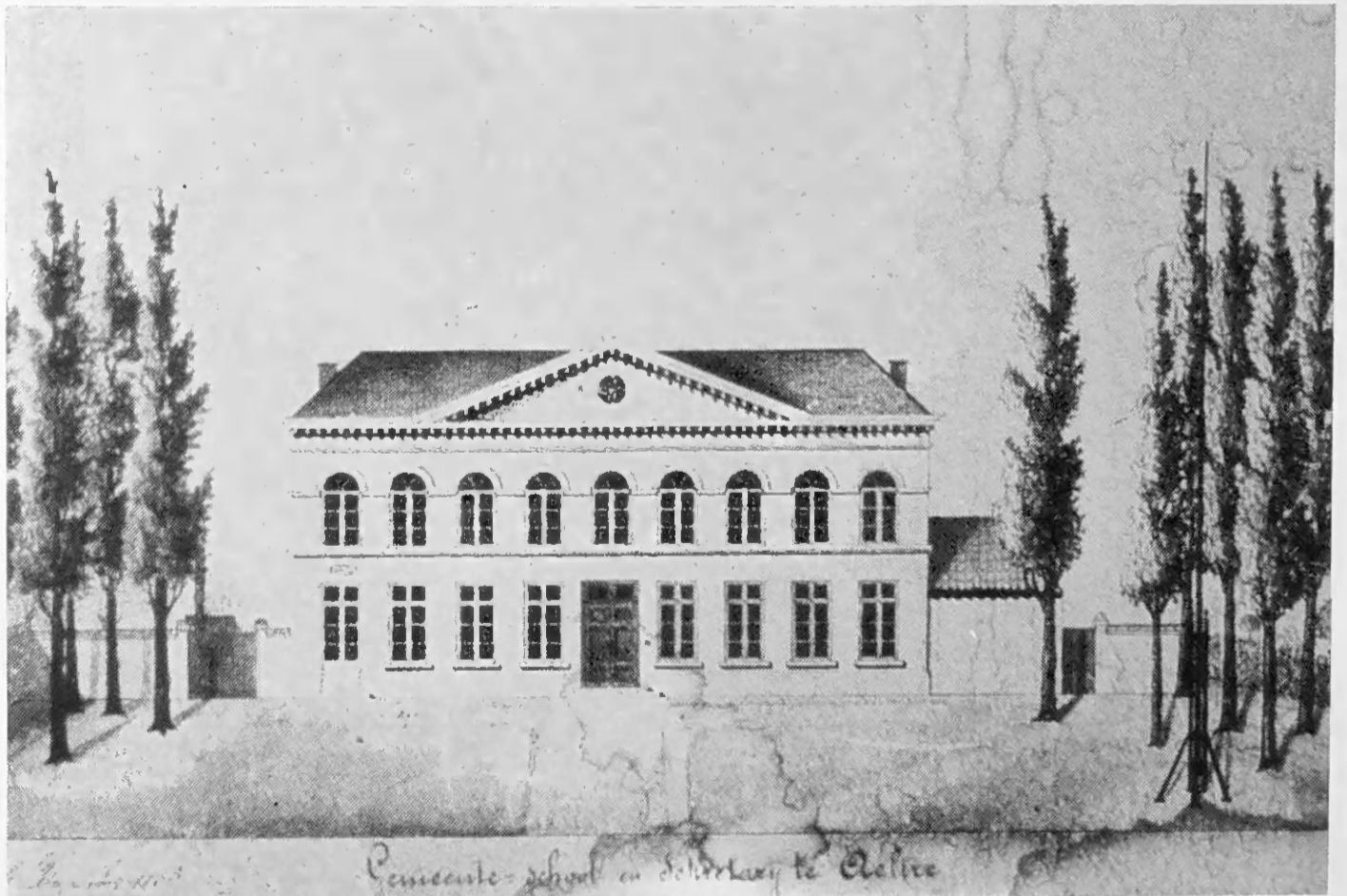
Geleidelijk werden percelen ervan verkocht, zodat er nu slechts het gemeenteplein, vroeger "bogaard" genoemd, van overblijft.

Vóór 1846 had Aalter eigenlijk geen gemeentehuis. De herberg het "Lammeke", die tegen de kerkhofmuur op de "plaatse" stond, is sinds onheuglijke tijden het "wethuus" of "schepenhuis" geweest. Naast deze herberg stond nog een andere nl. de "Zwaan". De voorzijde van deze gebouwen stonden bijna diagonaal over de huidige markt. De zuidkant van de "plaats" was ingenomen door de hofstede de "Baas". Deze werd later in tweeën gesplitst nl. in de "Grote Baas" (nu Kristen Volkshuis, tegen de kerk) en de "Kleine Baas". Aan de oostzijde, langs de noordkant van de Bellemstraat, stond de hofstede de "Engel". Over deze laatste boerderij zal later een afzonderlijke bijdrage gepubliceerd worden.

In 1857 werd de Markt vergroot en verdween de eeuwenoude driehoekige vorm. Het "Lammeke" en de "Zwaan" werden afgebroken en herbouwd, doch meer naar achter; de herberg de "Zwaan" het meest. Bijgaand plan toont duidelijk aan, hoe groot de Markt vroeger maar was.

Het oude "Lammeke" kreeg als nieuwe naam "Het Lam" en had een brede afsluitbare toegang tegen de kerkhofmuur. De oude herberg was in 1705 gekocht door de douairière van Rijngraaf Karel-Florentijn, wijlen heer van Aalter. In 1717 kwam dit in het bezit van Filip-Frans, prins van Rubempré en heer van Aalter. De laatste heer van Aalter, graaf de Mérode, overleden in 1830 en die burgemeester van Brussel geweest is en daar begraven werd, verkocht het goed in 1804. Sindsdien heeft het verscheidene eigenaars gehad. In 1975 sloopte de nieuwe eigenaar, Tony Gallen-Van Vooren, het oude gebouw. Het werd een hotel en café en kreeg "Memling" als naam.

Vóór 1830 was het "Lammeke" het wet- of schepenhuis van Aalter. Vanaf 1830 gingen de werkzaamheden van het gemeentebestuur en de zittingen van de gemeenteraad door in de herberg de "Zwaan". Wellicht waren politieke twisten de oorzaak van die verplaatsing.

Gemeenteschool en Sekretarij te Aalter - 6dec. 1863

Rond die tijd drong de Staat er op aan dat iedere gemeente voor een plaatselijke gemeenteschool zou zorgen. In 1828 besloot de gemeenteraad een gemeenteschool met aanpalende onderwijzerswoning en GEMEENTESEKRETARIAAT te laten bouwen. In 1829 koopt zij aan haar gemeentesekretaris, Jozef Verbiest, een stuk grond van 7 roeden 42 1/2 ellen, gelegen langs de westkant van de "Meuledreve", nu Stationsstraat. Op dat perceel werd later een meisjesschool opgericht, daarna werd het een jongensschool nl. "Alyntjesschool" en nu is de muziekschool er in ondergebracht.

Plannen en bestek werden opgemaakt en de begroting voorzag 288,40 gulden voor de grond en 7.086,13 gulden voor de bouwwerken.

In september 1830 brak echter de Belgische Omwenteling uit. Dit was voor het Gemeentebestuur een welgekomen gelegenheid om van haar plan af te zien; dit was geen vrij gemeentelijk initiatief, zoals hierboven gezegd.

Gemeentehuis van Aalter. Links de schoolpoort en op de voorgrond de stootkar, een verdwenen vervoermiddel.

In april 1831 beslist de gemeente dat de school en het sekretaritaat niet kunnen gebouwd worden daar zij niet over de nodige financiën beschikt. Een paar problemen moeten echter nog opgelost worden nl. de vergoeding van de architect voor het opmaken van de plannen en het bestek en... wat moet er gebeuren met de aangekochte grond?

Architect Roelandts uit Gent krijgt zijn ereloon van 175 gulden en de aankoop van de grond wordt, met de vorige eigenaar, in minnelijke schikking verbroken.

In 1840 hervat de gemeente haar plan om een school te bouwen. Mevrouw de douairière van graaf Thiennes de Lombise, geboren de Mérode, was eigenaar van het perceel, "Boomgaard" genoemd, gelegen langs de oostkant van de Meuledreve (nu Gemeenteplein), met een oppervlakte van 33a 50ca.

De gemeente opteert voor dat stuk en onderhandelt met de eigenares voor de aankoop. Zij vraagt 17.000 fr. De gemeente vindt de prijs te hoog, maar de eigenares geeft niet toe. Uiteindelijk stelt ze het volgende voor: ze belooft een toelage van 2.000 fr voor de bouw van de school.

Er komt een akkoord en in 1843 gebeurt de aankoop.

In oktober 1844 wordt tot de aanbesteding overgegaan. De kostenraming was 17.000 fr. Het werk werd toegewezen aan meester-timmerman Petrus de Kezel uit Aalter, voor de som van 12.690 fr. Jan-Frans Vuylsteke wordt door de gemeente als opzichter aangesteld. In 1846 voorzag de begroting nog 1.420,70 fr voor "*suppletieve werken*". In september 1845 is het gebouw klaar.

De eerste onderwijzer, Leonard-Frans David uit Harelbeke, begint er op 1 oktober 1845 met een gemengde school.

Hij werd geboren te Harelbeke in 1819 en overleed te Aalter in 1883. Hij staat bekend als dichter-onderwijzer. Hij trouwde in 1852 met de Zeeuws-Vlaamse dichteres Mathilde van Peene, die hem in de dichtkunst overtrof, alhoewel van hem heel wat poëzie- en prozawerken verschenen zijn.

De burelen van het gemeentebestuur werden op 1 januari 1846 naar het nieuwe gebouw overgebracht.

Tot in 1937 deed dit gebouw dienst als gemeenteschool en als gemeentehuis. De voorlaatste hoofdonderwijzer J. Brouns had reeds vroeger het schoolhuis, in hetzelfde gebouw, verlaten.

In dat jaar werd de gemeenteschool overgebracht naar de nieuwe gebouwen in de Boomgaardstraat, zodat het Gemeentebestuur over het hele gebouw kon beschikken.

Na de tweede wereldoorlog beantwoordde de schikking van de lokalen niet meer aan hun bestemming en het geheel was erg vervallen.

Het interieur werd wat aangepast.

Hoofdonderwijzer René Coddens
(°07.12.1902 - +01.11.1957)

Mevr. David-van PEENE Mathilde
(°1829 - +1885)

In 1963-64 werd het volledig omgebouwd, zowel van binnen als van buiten; het buitenaanzicht werd in grote mate behouden. De architecten waren de heren A.E. Cocquyt en Willy Lambrecht. Op 24 september 1964 werd het vernieuwde gebouw ingehuldigd. Tijdens de verbouwingen waren de gemeentelijke diensten overgebracht naar de gemeenteschool in de Boomgaardstraat.

Deze school werd in 1959 afgeschaft bij gebrek aan voldoende leerlingen. Sedert de oprichting van de Rijksschool in de Stationsstraat, telde de school nog een handvol leerlingen. De laatste hoofdonderwijzer, René Coddens, bleef er les geven aan de jongens en de meisjes, aan de kleuters en aan de leerlingen tot aan het achtste leerjaar.

De overige personeelsleden werden in het rijksonderwijs opgenomen; zij hadden een staatsdiploma.

Op 1 september 1964 startte er het Technisch Instituut St.-Jozef en bleef er tot februari 1968.

Ook de gemeentelijke bibliotheek kreeg er onderdak. Wegens plaatsgebrek in de St.-Gerolfschool in de Stationsstraat namen een paar klassen er voorlopig hun intrek en nadien ook enkele klassen van St.-Agnes.

Door de fusie van de gemeenten is het huidige gemeentehuis te klein geworden, en wordt er naar een oplossing uitgekeken.

Roger DEFRUYT.

HET GOED SCHUURLO TE MARIA-AALTER

Een historische-geografische schets

Ter inleiding

Te Maria-Aalter vormen de verschillende boscomplexen en de daarrond en daartussen gelegen akkers en weiden een enig mooie omgeving. Die omgeving, waarin we dagelijks leven, heeft echter ook een verleden. Het landschap, zoals we dat hedendaags om ons heen ervaren, is het voorlopige eindresultaat van een natuurlijke evolutie, maar het weerspiegelt ook en misschien vooral, de vroegere menselijke aanwezigheid en activiteit. Immers, de landschapsonwikkeling der voorbije eeuwen loopt nagenoeg parallel met de strijd die de mensen er om hun dagelijks bestaan hebben gevoerd. Daarbij was de natuur niet de enige tegenspeler, maar ook politieke, sociale en economische omstandigheden hebben de middelen en mogelijkheden van menselijk ingrijpen op het omringende milieu in belangrijke mate bepaald.

Aan de hand van de evolutie van het Goed Schuurlo, één der vroegst vermelde plaatsnamen en mogelijk ook één der eerste woonplaatsen te Maria-Aalter, willen we trachten een historisch-geografische schets op te maken. Hierin willen we nagaan hoe de streek er vroeger uitzag en wat de inbreng is geweest van onze voorouders bij het tot stand komen van het landschappelijk erfdeel dat zij ons hebben nagelaten.

Voor het recent verleden zijn voldoende gegevens beschikbaar voor een vrij nauwkeurige rekonstruktie van de landschapsonwikkeling. Voorbij de 16de eeuw zijn de bronnen schaars of zelfs onbestaande. Derhalve zijn we voor de middeleeuwse en vroegmiddeleeuwse periode aangewezen op de algemene informatie die gepubliceerd werd in verband met de landschapsonwikkeling in Binnen-Vlaanderen. Verder kunnen afleidingen gemaakt worden uit plaatsnamen, evenals uit de gegevens van de lokale geografische en bodemkundige situatie.

Een aantal gegevens, inzonderheid betreffende de eigenaars en pachters van het Goed Schuurlo, werden overgenomen uit niet uitgegeven aantekeningen van wijlen Arthur VERHOUSTRAETE. Langs deze weg willen wij de familie VERHOUSTRAETE danken voor het ter beschikking stellen van bedoelde dokumentatie.

GEOGRAFISCHE GEVENS

Situering

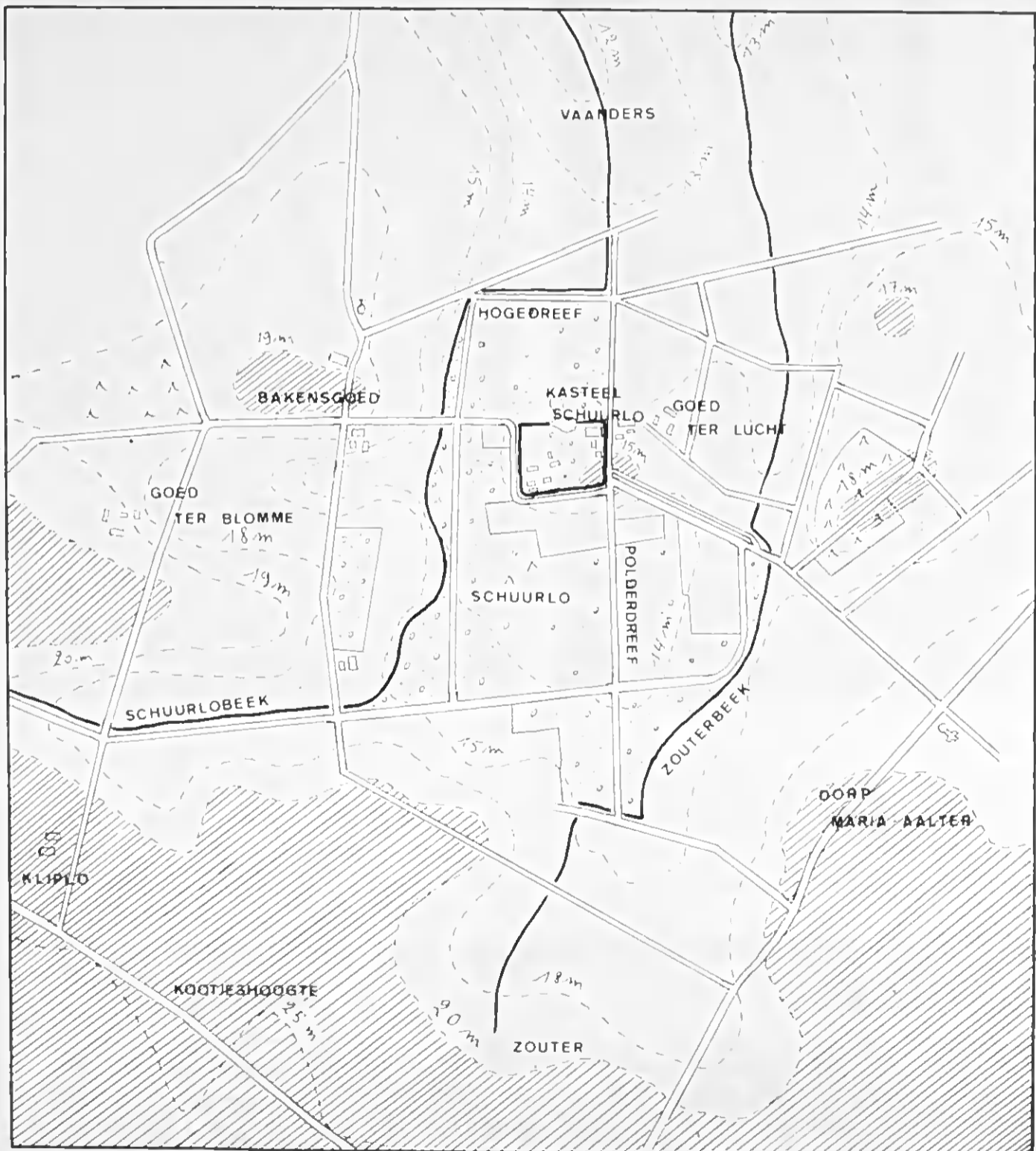
Het Goed Schuurlo ligt ten westen van de dorpskern van Maria-Aalter. Het Goed, dat ongeveer 70 ha groot is, omvat hedendaags het kasteel met omliggend park, twee woningen, twee hofsteden en verder akkers, weiden en vooral bos.

In het noorden vormt de Hogedreef de scheiding tussen Schuurlo en de Vaanders. Ten oosten ligt het Goed ter-Lucht en voorts fungeert de Zouterbeek er als grens. De Zouter en de Modaerts situeren zich ten zuiden en in het westen wordt het Goed afgebakend door de Schuurlobeek.

Reliëf en bodem

Schuurlo ligt op de noordelijke helling van de hoogterug die zich uitstrekt van Aalter-dorp tot aan het Bulskampveld. Die rug is een uitloper van het Westvlaams heuvelland. De gemiddelde hoogte bedraagt er 20 tot 25 m. Te Maria-Aalter is die hoogterug soms meer dan 2 km breed. Geprangd tussen, in het oosten de hoogte waarop het dorp van Maria-Aalter is gevestigd en in het westen de hoogte die loopt van Kootjeshoogte tot aan Bakensgoed, vormt de omgeving van Schuurlo een laagte die slechts 13 tot 14 m hoog ligt. Noordwaarts strekt deze laagte zich over de Vaanders verder uit tot aan het kanaal Brugge-Gent.

In de streek kenmerkt de bodem zich door de aanwezigheid van tertiaire lagen aan of nabij de oppervlakte. Op de hoogten komt een laag kwartair dekzand voor, terwijl in de depressies de afzettingen uit het tertiair nagenoeg aan de oppervlakte liggen. Deze tertiaire afzettingen, soms ook paniseliaanse zandleemlaag genoemd, bestaan uit glauconiethoudend zand, waarin ook klei aanwezig is. Het betreft meestal weinig doorlatende bodems. In het bovenpaniseliaan komen veldstenen voor, die gevormd werden door de verkitting van zandkorrels.

Waterlopen

De laag gelegen omgeving van Schuurlo is de bedding van de Schuurlobeek en de Zouterbeek. Beide beken voeren het water van de omliggende hoogten af naar het kanaal Brugge-Gent.

De Schuurlobeek ontspringt ten noorden van Kliplo, vlak over de grens met Beernem. Vanaf die hoger gelegen plaats (21 m) stroomt ze oostwaarts achter het Klippelhof en verder langs de Haverdreef tot voorbij de hoeve De Zutter. Vandaar vloeit ze noordwaarts tot aan de Zevendreven in de omgeving van het Bakensgoed. Na enige honderden meter de Hogedreef gevolgd te hebben, zet ze haar loop verder door de Vaanders om te St.-Joris-ten-Distel over te gaan in de Galgeveldbeek en uit te monden in de vaart.

De Zouterbeek ontstaat in de Zouters en loopt oostelijk van Schuurlo tot op het Goed ter-Lucht. Vandaar vloeit ze door de Vaanders naar de Kasteelhoek op St.-Joris-ten-Distel en mondt via de lakebuis uit in het kanaal.

DE LANDSCHAPSONTWIKKELING TOT DE MIDDELEEUWEN

Na de laatste ijstijd, ongeveer 12000 jaar geleden, verbeterden de klimaatsomstandigheden en tegelijk evolueerde ook de plantengroei. De analyse van stuifmeelkorrels in bodemonsters en de datering van die monsters met behulp van C14-onderzoek tekent een beeld van de vegetatie in het verleden.(1).

Over een periode van 5000 jaar ontwikkelde het vrijwel boomloze toendralandschap zich geleidelijk tot een bosbestand. In het atlanticum (5500 - 3000 v. Chr.) bereikte de plantengroei een klimax met het loofboommengbos, waar eik, hazelaar en els overheersten.

Daarnaast kwamen ook linde, iep, den, berk, es en taxus voor. Dichtheid en samenstelling van het bos werden in belangrijke mate bepaald door de bodemgesteldheid en de terreinmorfologie. Op de drogere hoogteruggen moet vooral het eikenberkenbos gedomineerd hebben, terwijl in de natte depressies het elzenbos voorkwam.

Tijdens het subboreaal (3000 - 750 v. Chr.) traden vegetatiewijzigingen op, die zich kermerkten door een teruggang van linde en iep, daar waar de beuk een steeds belangrijker plaats in het bos ging innemen. Het voorkomen in de pollendiagrammen, eerst van ruderaal kruiden als wegbree en zuring, later ook van granen wijst op menselijke aanwezigheid en activiteit. Heideachtigen komen geregeld voor, doch worden slechts in beperkte hoeveelheden aangetroffen. Het staat voorlopig niet vast of de verarming van het bos en het ontstaan van heidevelden moet toegeschreven worden aan natuurlijke factoren of aan menselijk ingrijpen. Duidelijk is echter wel, dat wanneer de mens vanaf het jongsteentijdperk landbouw en veeteelt gaat bedrijven, hij mettertijd een steeds belangrijker invloed op het omringend milieu gaat uitoefenen. De winning van konstruktiehout en brandhout, de ontginning van bos voor de aanleg van akkers, de beweiding van het bos door het vee en het gebruik van boshumus als bemesting en stalstrooisel leidden reeds in de prehistorische tijd tot opmerkelijke wijzigingen van het landschap.

Wanneer de Romeinse legioenen in 57 v. Chr. onze gewesten binnenvallen, beschrijft Julius CAESAR het woongebied van de Menapiërs, gelegen ten westen van de Schelde en rond het deltagebied van de grote rivieren, als een streek 'met onafgebroken wouden en moerassen'. Die omschrijving wekt de indruk, dat hier, meer nog dan elders, het natuurlandschap overheerste. Andere passages uit "de bello gallico" o.a. over het in brand steken van hoeven en dorpen, het verwoesten van velden en het buitmaken van vee, duiden weliswaar op een schaarse, maar toch niet onbelangrijke bewoning. Latere Romeinse bronnen vermelden overigens het verhandelen van ganzen, gerookte hammen, gezouten varkensvlees, vlaslinnen en wol.

Uit de pollendiagrammen blijkt dat de kruidenvegetatie (het niet-boompollen) geleidelijk toeneemt en in de Romeinse tijd nagenoeg 30% bereikt. Ook worden relatief belangrijke hoeveelheden stuifmeelkorrels, afkomstig van graangewassen, gevonden.

Verskillende archeologische vondsten te Aalter wijzen op een bijna permanente bewoning vanaf het jongsteentijdperk tot de Gallo-Romeinse tijd. Om de konsekventies en de omvang van generaties menselijk ingrijpen in beeld te brengen, ontbreekt het echter aan concrete gegevens.

De Frankische landname in de 5de eeuw betekent slechts de voortzetting van een reeds lang op gang gekomen evolutie. De oorspronkelijke nederzettingen worden door de immigranten overgenomen, terwijl elders nieuwe hoeven opgericht worden. De talrijke "heem" en "zele" namen tekenen hier het spoor van de voortschrijdende vroegmiddeleeuwse bewoning.

Tot de middeleeuwen en zelfs daarna, is het kultuurlandschap niet strikt af te bakenen. Immers, de menselijke activiteit reikte verder dan de rond de woonkern gelegen akkers. Het omliggende natuurlandschap werd beschouwd als een integrerend deel van de woonruimte. Het was de weiplaats voor het vee, de uitbreidingsruimte voor nieuwe akkers, de leverancier van hout, twijgen, bast, brandstof, stalstrooisel, humus en wild. Kortom, het was een onmisbaar element voor de gesloten landbouweconomie van toen.

Mettertijd ontstond rond de nederzetting een halfnatuurlijk landschap, waarvan het uitzicht niet enkel bepaald werd door de aard en de intensiteit van het menselijk ingrijpen, maar ook door de morfologie van het terrein en de bodemgesteldheid. Het oorspronkelijke bosbestand was hier verbrokkeld en sterk verarmd. Op de nattere gronden kwamen graas- en hooiweiden voor, terwijl de drogere zandgronden werden ingenomen door grasland en heide. Betekende de uitbreiding van de bewoning in de vroege middeleeuwen aanvankelijk een geleidelijk verder doordringen van de mens in het natuurlandschap, vanaf de 10de eeuw zouden nieuwe ontwikkelingen het uitzicht van het landschap grondig veranderen...

DE MIDDELEEUWSE ONTGINNINGSPERIODE

In de 9de eeuw was het rijk van Karel DE GROTE uiteengevallen en het centrale gezag afgebrokkeld. Gebruik makend van de chaos die door de invallen van de Noormannen was geschapen, breidden lokale heren hun macht uit en streefden een zo ruim mogelijke autonomie na. In de 10de eeuw slaagden de graven van Vlaanderen erin hun gezag tot ver over de oorspronkelijke grenzen van hun territorium uit te breiden. Tegelijk onderging ook het sociaal-ekonomisch leven belangrijke veranderingen. Landbouwtechnische verbeteringen evenals de ontwikkeling van het ambachtelijk leven en de handel, brachten meer welvaart.

De daarmee samenhangende bevolkingstoename noopte tot een uitbreiding van het landbouwareaal. Vanuit de bestaande woonkernen worden nieuwe gronden ontgonnen en in gebruik genomen. Op andere plaatsen worden nieuwe nederzettingen opgericht. De ontginningsactiviteit richt zich in de eerste plaats op de grote boscomplexen. Hier situeren zich meestal de betere gronden en bovendien is het omliggende bos nog steeds een essentieel element voor de agrarische activiteit. Overigens ging de ontbossing hand in hand met de toenemende behoeften aan konstruktiehout en brandhout. De graven van Vlaanderen, die de belangrijkste grootgrondbezitters waren, steunden aanvankelijk de ontginningsactiviteit. Aan lekeheren en kloostergemeenschappen worden gronden geschonken of in leen uitgegeven. Niet onbelangrijk zijn de door de graaf zelf gestichte ontginningscentra, die heel dikwijls met bijzondere voorrechten geprivilegieerd werden.

Reeds in de tweede helft van de 12de eeuw moet men zich zorgen gaan maken zijn over de snel voortschrijdende aftakeling van het bosbestand en dit niet alleen omwille van het teloor gaan van de grafelijke jachtdomeinen, maar ook uit vrees dat de houtreserves al te zeer zouden aangetast worden. Het feit dat nog maar weinig nieuwe ontginningsdorpen worden opgericht en de steeds strenger wordende reglementeringen inzake bosgebruik, wijzen op maatregelen om de resterende boscomplexen te beschermen. Het koortsachtig voortzetten van de inpolderingswerken in de kustvlakte en het initiatief om de veengronden te gaan ontginnen voor de winning van turf, moeten allicht ook in dit perspectief gezien worden.

Vanaf die tijd situeert de ontginningsactiviteit zich haast uitsluitend op de zogenaamde "marginale" gronden. In dokumenten is vaak sprake van de schenking of uitgifte van "wastinen" (woeste gronden). Het feit dat, als wastinen vermelde plaatsen later als "veld" of "heide" omschreven worden, laat echter niet toe daaruit te besluiten dat alle woeste gronden oorspronkelijk heidevelden waren. In de 12de en 13de eeuwse teksten zijn de omschrijvingen van "wastine", voor zover die tenminste voorkomen, meestal te vaag om daar konklusies aan vast te knopen. Uit de schaarse aanwijzingen die voorhanden zijn, blijkt wastine een niet zo duidelijk aflijnbaar begrip te zijn.

En tenslotte, hoe moeten we het naast elkaar voorkomen van “wastinam” en “brueriam” (heide) in sommige teksten, interpreteren... (2).

Reeds in de 13de eeuw moet het ingrijpen van de mens op zijn omgeving duidelijke sporen achtergelaten hebben. De beste gronden waren reeds lang ingenomen. Het kultuurland lag her en der verspreid midden een landschap waar bos en heide in een verscheidenheid van overgangsvormen in elkaar vervloeden. Vermits de overblijvende boscomplexen niet meer in aanmerking kwamen voor ontginning, bleven er nog enkel de “woeste gronden”: stukken verarmd bos, kreupelhout, elzenbroek, moeras, grasland en heide. Mettertijd situeren de wastinen zich op steeds ongunstiger en minder aantrekkelijk terrein. Tegelijk stuitte men hier onvermijdelijk op gronden waar de omliggende dorpsgemeenschappen vanouds gebruiksrechten (beweiding - steken van plaggen - hakken van hout) verworven hadden. Het ontginnen en in cultuur brengen van dergelijke gronden was zogoed als onmogelijk.

Uiteindelijk hadden alleen de lokale heren nog belangstelling voor de resterende woeste gronden, omdat ze daarin een mogelijkheid zagen hun heerlijkheid verder uit te breiden.

Op en rond de hoogterug die zich uitstrekt van Aalter tot Hertsberge komen, behalve in de omgeving van Aalter, geen “heem” of “zele” namen voor. Een relatief groot gebied blijkt dus in de vroege middeleeuwen nagenoeg onbewoond. Dokumenten die hier een karakterisering van het landschap mogelijk zouden maken, ontbreken.

In 867 wordt “Bulskamp” vermeld in verband met de schenking van gronden en bezittingen aan de St.-Callixtusabdij van Cysoing bij Rijsel.

Bulskamp is een kamp toponiem, afgeleid van het latijnse “campus” (vlakte, open veld). Dit is de enige aanwijzing voor het bestaan van een open vlak in het natuurlandschap. Misschien situeert zich hier de oorsprong van het latere “Bulskampveld”.

In de beekdepressies, die zich uitstrekken ten noorden van de hoogterug van Aalter, komen een aantal toponiemen voor die wijzen op bosvegetatie: Kliplo, Schuurlo, de Vaanders (varens), de Bokhouten en Buntelare.

Buntelare blijkt reeds in de 12de eeuw bewoond te zijn en we kunnen ons afvragen of ook Schuurlo en Kliplo in die tijd geen woonkernen waren...

Tegen het midden van de 13de eeuw was de bewoning in de streek toegenomen en werd een afbakening van de parochiegrenzen een noodzaak. In september 1242 trok Walter de Marvis, bisschop van Doornik, door de streek van Aalter om er de grenzen van de omliggende parochies vast te leggen. In het verslag dat daarover toen werd opgesteld, komen een aantal interessante gegevens voor.

(3).

Zo wijst de vermelding “brueriam de Bulscamp” op de aanwezigheid van uitgestrekte heidevelden in de streek. De heide blijkt zich vooral te situeren ten zuiden van Beernem, op Hertsberge en Wingene. Op de zuidgrens van Aalter worden naast “westinam Sancti Petri” (het latere St.-Pietersveld) ook de woonkernen Bruwaan, Gijselo, Schoonberge en Buigezele vermeld. Over het westelijk deel van Aalter (het Aalters Hoekske) geeft de tekst geen aanwijzingen.

Het lijdt echter geen twijfel dat ook hier het landschap al erg verarmd was en dat de verdere uitbreiding van de heide, voor zover dat nog niet het geval was, slechts een kwestie van tijd was.

Op en rond de uitgestrekte heidevelden zou zich een typische agrarische activiteit ontwikkelen, die eeuwenlang het leven van de mensen en het uitzicht van het landschap zou bepalen.

DE OORSPRONG VAN HET GOED SCHUURLO

In dokumenten wordt Schuurlo voor het eerst vermeld in 1375. De rolrekeningen van Woestijne vermelden "de pasture van Scuerlo" en "vivers gheheeten Scuerlo". (4)

De plaatsnaam Schuurlo wekt echter het vermoeden dat de oorsprong ervan veel verder reikt dan die eerste aanduiding in 1375.

Schuurlo is een "lo" naam en betekent "schuur in het bos".

Al zijn de "lo" toponiemen kronologisch niet zo direkt te situeren, steunende op andere vermeldingen van lo-namen, zou de oorsprong van Schuurlo in de 11de of 12de eeuw geplaatst kunnen worden.

Opmerkelijk is in alle geval, dat in de beekdepressies op de noordelijke helling van de hoogterug van Aalter verschillende lo-namen voorkomen: Schuurlo, Kliplo, Hulstlo en Reigerlo.

De vraag kan gesteld of hier tijdens de middeleeuwse ontginningstijd geen nederzettingen werden opgericht...

Konkrete aanwijzingen voor die veronderstelling zijn er nochtans niet. Eeuwenlang blijft de naam Schuurlo verbonden met de uitgestrekte vijvers die daar vanouds worden vermeld. Destijds lagen er te Aalter ettelijke vijvers. Veel van deze waterplassen vonden hun ontstaan op plaatsen waar turf of veldstenen werden gedolven. De Schuurlo-vijvers hebben mogelijks ook hun ontstaan te danken aan enkele turfputten in de bedding van de Schuurlobeek. De geografische omstandigheden in acht genomen, lijkt het echter niet onwaarschijnlijk

dat de uitgestrekte vijvers hier ontstaan zijn door de afdamming van de Schuurloreek, eventueel ook van de Zouterbeek. De Hogedreef die de noordelijke grens van het Goed Schuurlo volgt is wellicht een overblijfsel van het dammensysteem dat destijds diende aangelegd om de waterstand van de vijvers op een redelijk niveau te houden.

De vijvers werden vooral gebruikt voor het kweken van zoetwatervis. Waarschijnlijk leverde ook de oeverbegroeiing van riet en biezen, materiaal voor allerlei nevenactiviteiten (vlechten van korven en manden). Heel dikwijls werden de vijvers ook gebruikt als rootputten (rotten van vlas en kemp) of beetputten (looien van leer).

Zoals uit de rolrekeningen van 1375 blijkt, behoorde Schuurlo tot de heerlijkheid van Woestijne. Dat zou zo blijven tot op het einde van de 18de eeuw.

Jan CAMERLINCKX

Bronnen

(1) VERBRUGGEN C. - VAN DONGEN W. "De geokronologie van het post-pleniglaciaal in Zandig-Vlaanderen op basis van pollenanalyse en C14-onderzoek" *Natuurwetenschappelijk Tijdschrift* 1976 p. 233-256.

(2) - VERHOUSTRAETE A. "De rondreis van Walter de Marvis, bisschop van Doornik in 1242" *Appeltjes van het Meetjesland* 1961.

- DAELS L. "Landschapsontwikkeling in en rond het voormalige Bulskampveld" *Tijdschrift Belgische vereniging voor aardrijkskundige studies* 1962.

- *Archief St.-Janshospitaal Brugge* nr 249.

(3) VERHOUSTRAETE A. "De rondreis van Walter de Marvis, bisschop van Doornik in 1242" *Appeltjes van het Meetjesland* 1961.

(4) A.R.A. Brussel - rolrekeningen Woestijne.

Literatuur

VERHULST A. "Het landschap in Vlaanderen"

STOCKMAN L. "Geschiedenis van Aalter"

Dr. D.P. BLOK "De Franken in Nederland"

VAN MIEGROET M. "Van bomen en bossen" deel 1 en 2

VAN CAENEGEM R. "Maatschappij en instellingen van de Middeleeuwen"

DUSSART F. "Les types de dessin parcellaire et leur répartition en Belgique" *Tijdschrift Belgische vereniging voor aardrijkskundige studies* 1961

LINDEMANS P. "Geschiedenis van de landbouw in België" deel 1 en 2

OP ZOEK NAAR DE STAMVADER MICHIELS.

Met dit artikel beogen we geen overzicht te geven van de eigen stamboom, maar wel de oudste tot nu toe gevonden stamvader van onze familie in reliëf te zetten en te situeren in het Land van de Woestijne waarvan Aalter deel uitmaakte.

Via de registers van de burgerlijke stand en de parochieregisters kunnen we zonder enige moeite opklimmen in de tijd en de opeenvolgende generaties Michiels volgen. In het begin van de jaren 1700 stoten we op wat voorlopig de oudste stamvader is van onze familie. Hij wordt Joannes Michiels genoemd, ook wel eens als Machiels en Migiels vermeld in de parochieregisters.

Uit de overlijdensakte van Joannes in het parochieregister van Knesselare leren we dat hij er stierf op 2.4.1767. In het parochieregister van Ursel vonden we dat hij er huwde op 8.5.1736. Deze twee data laten ons toe te veronderstellen dat hij geboren is tussen 1690 en 1715. Waar hij echter geboren is hebben we nog niet kunnen achterhalen. Opzoekingen in de parochieregisters van reeds 41 parochies waren vruchteloos.

Doordat 9 van zijn 10 kinderen ingeschreven staan in het doopregister van Knesselare en zijn vierde huwelijk ook te Knesselare plaats vond, vermoeden we dat Joannes ook te Knesselare heeft gewoond.

Zijn voornaam, Joannes, die in Vlaanderen zeer veel voorkomt, laat toe te denken dat hij van Vlaamse afkomst is. Zijn geboorte valt samen met de politieke moeilijkheden op het einde van de 17e en het begin van de 18e eeuw.

Aartshertog Albrecht was kinderloos gestorven (1621) en de Nederlanden keerden terug onder het gezag van de Spaanse koning Filips IV. Spanje was echter niet meer in staat de Nederlanden te beschermen tegen de Franse koning die zijn rijk tot aan de Rijn in het noorden wilde uitbreiden, en tegen de Hollanders (de Verenigde Provinciën) die hun jonge onafhankelijkheid wilden versterken door gebiedsuitbreiding naar het zuiden toe.

Toen in 1700 de Spaanse koning Karel stierf, eisten zowel Lodewijk XIV van Frankrijk als de Oostenrijkse Karel van Habsburg de Nederlanden op. Het draaide uit op een oorlog. Frankrijk bleef de toestand meester en hield de Hollanders in het noorden van Vlaanderen tegen.

Het is dan ook de streek ten noorden van de Brugse vaart die heel veel te lijden heeft gehad van de vluchtende of opmarcherende legers, zowel van de Fransen als van de Hollanders. Rond 1702 had de streek van Aalter, Knesselare en Ursel zoveel te lijden gehad van de bezettingen, leveren van fourage en levensmiddelen, opeisingen van werkkrachten en vervoermiddelen dat sommige parochies er totaal verlaten bijlagen. Als we daarbij nog het banditisme rekenen, dat profiteerde van de wanorde en een veilige schuilplaats vond in de bossen van de streek, dan kunnen we ons een beeld vormen van de chaotische tijd waarin Joannes het levenslicht zag. Misschien ligt hier ook de verklaring hoe het komt dat hij in de parochieregisters van de streek niet te vinden is als er geboren zijnde.

Wanneer Joannes in 1736 voor de eerste maal huwt te Ursel, wordt ons land geregeerd door de Oostenrijkse Karel VI sinds 1714. Het huwelijk staat vermeld zowel in de parochieregisters van Ursel als van Knesselare.

“Factis tribus proclamationibus antenuptialibus matrimonie juncti sunt Joannes Michiels et Joanna Van Damme coram testibus indoco (onleesbare naam) et Francisca Vanblijenberghe et me”

Zijn huwelijk met Joanna Van Damme eindigt negen maanden later. In het parochieregister van Ursel lezen we op 29.2.1737 dat Joanna er begraven is. Zes

dagen later op 6.3.1737 vermeld datzelfde register ook het overlijden van Joanna Catharina Michiels. Zijn vrouw is waarschijnlijk kort na de geboorte van hun eerste kind gestorven. Of het kind gedoopt geworden is weten we niet, ze staat in ieder geval niet vermeld in het doopregister. Uit de overlijdensakte van Joanna Van Damme weten we dat ze 31 jaar was bij haar overlijden. Toen ze huwde was ze reeds 30 jaar oud, wat wel laat was voor die tijd. Was Joannes ook zo oud bij zijn huwelijk met Joanna dan zou ik durven veronderstellen dat dit huwelijk niet zijn eerste was.

Slechts 4 maanden na het overlijden van zijn eerste echtgenote huwde Joannes opnieuw te Ursel op 2.6.1737 met Judoca De Zuttere. Daartoe bekwam hij de kerkelijke dispensatie zoals blijkt uit de huwelijksakte in het parochieregister. Judoca is geboren te Knesselare op 12.10.1712 en was 25 jaar toen ze met Joannes Michiels huwde. Op 4.9.1738 werd hun eerste kind Joanne Cornelia gedoopt te Knesselare, en hun tweede kind Judocus ook te Knesselare op 22.10.1742. Judocus stierf reeds het volgende jaar slechts 4 maanden oud op 15.2.1743. Precies 15 dagen ervoor was reeds zijn moeder Judoca op 30.1.1743 begraven. Joannes Michiels was andermaal weduwnaar en bleef met een dochtertje van 5 jaar achter. Doordat er geen staat van goed te vinden is om de belangen van het minderjarige kind te vrijwaren, mogen we wel veronderstellen dat Joannes en Judoca weinig of geen bezittingen hadden.

Evenals 1737 was 1743 voor Joannes een bewogen jaar. In beide jaren beleefde hij de begrafenis van een echtgenote en een kind maar ook een nieuw huwelijk. Zoals in 1737 huwde hij na vier maanden weduwnaarschap. Dit derde huwelijk met Anna Demuynck greep plaats te Oedelem op 7.5.1743. De huwelijksakte maakt geen melding van een kerkelijk dispensatie. Het is uit dit huwelijk dat onze familie afstamt. Anna Demuynck schonk Joannes 6 kinderen waarvan er 3 zeer jong stierven. In die tijd ging men regelmatig naar de grafdelver dan naar de dokter. Alle doopsels en begrafenissen grepen plaats te Knesselare.

Achtereenvolgens werden geboren :

- Petronella:	°15.1.1744	+ 16.1.1744
- Isabella Theresia:	°15.7.1745	+ 23.08.1745
- Joanna Maria:	°15.7.1745	+ ?
- Petrus Jacobus:	°12.8.1746	+ 4.3.1828
- Judocs Guillaume:	°12.5.1749	+ ?
- Albert Frans:	°28.8.1751	+ 15.3.1752
- Alexander:	°24.4.1758	+ 30.3.1806 (Brugge)

Anna Demuynck stierf op 5.2.1765. Zoals gewoonlijk vermeldt het parochieregister enkel dit feit zodat de oorzaak van het overlijden zo goed als onnaspeurbaar is. Niettegenstaande ze minderjarige kinderen naliet is er geen "staat van goed" noch een testament van haar te vinden zodat we wel mogen aannemen dat Joannes en zijn familie tot de eenvoudigste en armste mensen van zijn tijd behoorde.

Op 26.4.1766, na bijna 15 maanden weduwnaarschap hertrouwde Joannes een vierde keer. Dit huwelijk met Petronella De Bock vond plaats te Knesselare. Uit dit huwelijk worden er geen kinderen geboren. Joannes Michiels overleed op 2.4.1767 te Knesselare. Zijn vierde huwelijk duurde nog geen volledig jaar. Reeds één maand na zijn overlijden hertrouwde zijn weduwe met Ludovicus Deboever te Knesselare op 30.5.1767.

Voorlopig besluit:

Niettegenstaande de vele bronnen die bestaan, waarin mogelijke sporen van voorouders te vinden zijn, tref ik tot nu toe enkel in de parochieregisters van Knesselare, Oedelem en Ursel gegevens aan in verband met onze stamvader. Merkwaardig is wel, dat in de vele akten van geboorten, huwelijken en overlijdens er nooit een peter, meter of getuige vermeld staat die de naam Michiels draagt. Het is wel opvallend dat met een dergelijke staat van dienst op echtelijk gebied (4 huwelijken - 10 kinderen), over Joannes in andere bronnen niets te vinden is.

Ik denk te mogen veronderstellen dat Joannes, zoals de meeste mensen uit zijn tijd, een zeer eenvoudig, hardwerkende mens was, die een hard bestaan kende. Geen menselijk leed is hem gespaard gebleven. Indien hij ons zou horen spreken over die goede oude tijd, dan zou hij ons wel van historische bijziendheid beschuldigen.

Maurice MICHIELS junior

HET PERSONAAT OVER DE KERK VAN LOTENHULLE, EEN LAAT RELICT UIT DE TIJD VAN HET EIGENKERKWEZEN. (± 1270).

In *De Sint-Kruisparoche van Lotenhulle in de 15° eeuw* (1) schetste L. Stockman een bondig overzicht van de kerkelijke instellingen in een doorsnee landelijke dorp uit ons gewest.

Een zestal oorkonden uit het archief van de O.-L.-Vrouweabdij te Drongen van omstreeks 1270 bieden ons thans aanvullende gegevens.

Zij handelen over een novaaltiedentwist tussen genoemde abdijs en de parochieherder. Het moet zijn dat het al een hele tijd niet meer boterde tussen hen, want zij kiezen uiteindelijk scheidsrechters om uit hun benarde positie te geraken.

Een stuk uitgaande van Petrus, aartsdiaken (2) van het bisdom Doornik, waartoe Lotenhulle toen natuurlijk behoorde, en G., proost van Sinte-Veerle, kapittelkerk nabij het Gravensteen te Gent, duidt deze aan:

- de abt van Sint-Maartens te Laon (3) langs de ene kant (Prémontré geworden) en
- Jan II, van Edingen, bisschop van Doornik (1267-1274) langs de andere zijde (13/6/1267).

Aan de arbitraire uitspraak beloven zij zich te houden op boete van 40 ponden parisis. De overeenkomst zelf echter werd pas op schrift gesteld op 14 november 1271. Daarover wordt verder gesproken.

De vier overige charters geven telkens de goedkeuring, respektievelijk door:

- de bisschop van Doornik, die de supervizie had, dd. 15/4/1270.
- de deken en het kapittel van O.-L.-Vrouw te Doornik als tiendeheffer en patronus, dd. 6/5/1270.
- magister Rogier van Puttem, kanunnik van hetzelfde kapittel, als persona, eveneens dd. 6/5/1270.
- Jan, pastoor van Lotenhulle, dd. 13/6/1270.

Wat leren ons nu deze oorkonden?

Het voorwerp van de twist is de kerkelijk novaaltiede!

De tienden in het algemeen zijn een soort kerkelijke belasting geheven op diverse voortbrengselen, meestal het tiende deel ervan, vandaar de naam:

- op alle graanvruchten, op de oude gronden binnen de parochie geteeld, lag de oude of grote tiende.
- op nieuwere ontginningen hief men novaaltienden. Het verschil met vorige is dus zuiver chronologisch en het waar en het hoe berust op het gewoonterecht. Het is immers lang niet altijd de tiende schoof.
- op andere voortbrengselen, als hooi, tuinvruchten, kippen, kapuinen (4), eieren,... lagen kleine of smalle tienden. Deze kwamen gewoonlijk aan de pastoor toe.

De verdeling van de grote tiende (5) was van oudsher in drie; ook qua oppervlakte gewoonlijk in drie wel te onderscheiden delen van de parochie.

- wat het altaar toekwam; dit was meestal verbonden aan de pastoorsprebende (= pastoorsinkomen).
- wat voor de armenzorg bestemd was.
- wat moest dienen tot onderhoud van kerkgebouw en eredienst.

De twee laatst genoemde delen bleven het langst in lekehand.

Later komen soms verdelingen voor in vier: een deel voor de bisschop. In den beginne werden de tiendeschoven naar de plaatselijke tiendeschuur gebracht, later kwamen tiendestekers op de velden de opname doen en hierop werd dan een verrekening gemaakt. Pas nadien kwam de verpachting. (6).

Deken en kapittel van Doornik bezitten in latere jaren het presentatierecht bij de aanstelling van de pastoor. Zij zouden dan ook normaal houders moeten zijn van het derde van de grote tiende, het deel *altare* namelijk en andere inkomsten als de obventiones (giften van de gelovigen op bepaalde feestdagen), enz... Zij zijn de *patronus*. (7).

Een tweede interessant gegeven is de expliciete vermelding van de *persona*. Een gewoon natuurlijk persoon, leek of geestelijke, die de titel van pastoor wordt toegewezen, maar ondanks het feit dat hij alle inkomsten aan de kerk verbonden (of een deel ervan) opstrijkt, nochtans de zielzorg niet waarneemt en dus niet resideert, noemt men een *persona*.

Normaal zijn de resterende personaten, welke in de 13° eeuw reeds uitzonderlijk zijn, overblijfselen uit de feodaliteit, de periode van het eigenkerkwezen. De kerkheer hield toen zijn kerk met alles wat haar toekwam. Hij stelde zelf haar bedienaar aan. Het is als reactie tegen deze misbruiken dat het patronaat is gekomen. Hierdoor immers kwam alles nu in kerkelijke handen: stichten als kapittels en abdijen of wat zeer zeldzaam was, één geestelijke persoon.

Alsdan werden zij de *pastores primitivi* (8), die evenwel ook een mercenarius (een vervanger) dienden aan te stellen en van een *portio congrua* (een voldoende inkomen) te voorzien, net als de *personae* voordien.

Eén verschil was alvast, dat dit nu blijvend was, waar het personaat van vroeger slechts voor het leven kon gelden. Doch voor de plaatselijke parochiegemeenschap bleef alles uiterlijk hetzelfde. De patroni bekommerden zich al evenmin als de *personae* vroeger over kerk en armenzorg. Het voornaamste voor hen was dat zij de inkomsten opstreken. Hoe dikwijls zien wij niet dat abdijen en kapittels slechts noodgedwongen overgaan tot herstellen van een vervallen parochiekerk na een langdurig aanslepend proces.

De personaten zijn door het Concilie van Trente als misbruik afgeschaft. De tienden hebben tot aan de Franse Revolutie de basis gevormd voor de betaling van de dorpsgeestelijkheid. Met hen verdween toen ook het patronaat.

Magister Rogerus de Putthem, kanunnik van Doornik, wordt hier in alle oorkonden *persona* genoemd. Slechts in de goedkeuringsakte van hem persoonlijk uitgaande staat *patronus*. Verwarring in terminologie tussen personaat en patronaat is echter geen uitzondering in die tijd. Magister mogen wij hier niet als een functie aanzien; het is wellicht slechts een aanspreektitel. (9).

Dominum Johannem, presbyter curatum de Loe iuxta Pouke (10), is dus de werkelijke dienstdoende pastoor. Iemand die zulk beneficium van een *persona* of *patronus* krijgt, draagt ook wel de naam van *curatus perpetuus* of *vice curatus*. Belast dus met zielelast.

De in het geciteerde artikel genoemde pastoors: Antonius Sersymoens, Raes van Wincle alsook Bartholomeus de Jonghe of Juvenis zullen 'personae' geweest zijn, die 't zij erfelijk of op een andere manier in het bezit gekomen zijn van de 'ecclesia de Loe'. Zij kwamen uit begoede families, studeerden in het buitenland en werden wellicht door bemiddeling van hun familie met een dergelijk beneficium bedacht. Dit misbruik was schering en inslag voornamelijk tijdens de 13° eeuw. De overige geciteerden kunnen mercenarii geweest zijn. Wanneer wij in de 13° eeuw te Lotenhulle nog een *persona* vermeld vinden denken wij dit als volgt te kunnen interpreteren:

De *patronus* 'deken en kapittel' die in latere jaren het presentatierecht bezit en dus normaal ook de *tienden altare* en andere inkomsten, geeft het pastoorambt en de daaraanverbonden inkomsten in beneficium aan de *persona* (hier één van

zijn kanunniken). Van zijn prebende betaalt deze nu de residerende pastoor. Hij geeft hem een portio congrua.

Wat nu uiteindelijk de beslechting van de twist betreft: in het kort komt het hierop neer.

De persona en de parochieherder zullen jaarlijks en dit ten eeuwigen dage 30 stuivers betalen, respektievelijk binnen de vijftien dagen na Besnijdenis en Beloken Pasen, en dit aan de abt van Drongen. De abdij van Drongen moet dus hoogstwaarschijnlijk ook naast haar novalia een zeker deel van de groten tiende in bezit hebben gehad. Dat ze slechts alleen de novalia hield zou alleszins ongewoon te noemen zijn.

Van haar kant staat de abdij voor deze kleine vergoeding van 60 stuivers alle rechten op novaaltieden binnen Lotenhulle af.

De uitspraak is dus volgens de geest van de kerkelijke wetgeving terzake, welke de novalia integraal aan de dorpspastoors toewijzen. We weten nochtans dat Prémonstreit hiertoe van paus Alexander III in 1256 (dus niet zo lang er voor) een afwijking had bekommen. De kanunniken van Drongen behoorden tot deze orde. (11).

Bij de huidige stand van ons onderzoek, volledige klaarheid hebben wij zo te zien nog niet, zouden wij kunnen stellen:

- *patronus*: deken en kapittel van Doornik, met een deel van de tienden. Zij begeven de
- *persona*: één van de kanunniken van hetzelfde kapittel in dit geval, beneficiant dus van de pastoorsprebende. Hij stelt een
- *presbyter curatus* aan: een werkelijk parochieherder die hij van een voldoende inkomen voorziet.
- *grote tiende*: het deel 'altare' door de persona in beneficie gehouden; voor de resterende delen misschien de abdij van Drongen.
- *novalia*: aan de persona en/of samen met de presbyter, mits betalen aan Drongen van een kleine tegemoetkoming van 60 stuivers.

Deze bladzijden kunnen gezien worden als een lichtje meer in de duisternis van een ver verleden.

Roger MOELAERT

Noten.

1. L. STOCKMAN.: in *Land van de Woestijne*, 2° jg. (1979) I, pp 32-34
VERBESSELT: *Het Parochiewezen in Brabant tot de 13° eeuw*, voor algemene gegevens. We zetten alle liturgische dateringen om in de Gregoriaanse of nieuwe stijl.
2. Aartsdiaken: vertegenwoordiger van de bisschop voornamelijk belast met de administratie van het bisdom, kerkelijke tucht en toezicht op kerkgebouwen en goederen.
Proost: normaal hoofd van een kapittel of deken.

3. Met *abbatis Sancti Martini Laudunensis, Premonstratensis ordinis*, kan niets anders bedoeld zijn dan Sint-Martinus te Laon (Prémontré); de generale abt, waaronder de abdij van Drongen dus ressorteerde. De andere plaatsen Laudun en Loudun in Frankrijk komen niet in aanmerking. Evenmin Loosduinen (= Lausdunensis).
4. Kapuinen zijn gelubde hanen, vethanen dus.
5. Voor Lotenhulle kennen wij de verdeelsleutel van de tienden nog niet.
6. Pachters van tienden hadden dit voordeel dat al wat zij konden innen boven hun pachtsom, mocht behouden blijven.
7. Persona: fysisch persoon; patronus: normaal een rechtspersoon.
8. Pastor primitivus: ander woord verus pastor; is dus de bezitter van de cure. Hij houdt het beneficie. (leek of geestelijke)
9. In een charter over Hansbeke uit 1160 worden de kanunniken in reeks opgenoemd; slechts twee krijgen de titel magister toegewezen. Het wijst misschien op hun hogere studies.
10. Dominus Johannes...: heer Jan, priester met zielelast te Lo bij Poeke.
11. De kanunniken van Drongens volgens de regel van St.-Augustinus, de Prémonstratenzers of Norbertijnen, zijn omstreeks 1138 te Drongen aangekomen, uit Loudun zegt men soms. Dit zal dus ook uit Prémontré zijn, wat trouwens heel logisch is. De vroegere waren er door Iwein van Aalst, heer van Drongen wegens hun werelds gedrag uitgezet.

IN MEMORIAM.

Op 9 september 1979 ontsliep zacht in de Heer in het Heilig Hart Ziekenhuis te Oudenaardé, Eerwaarde Moeder Gilberte, overste van het klooster der Zusters van de H. Vincentius à Paulo te Zingem.

Marguerite VAN DE VELDE werd geboren te Melle op 11 oktober 1896. Zij trad in het klooster te Sint-Denijs-Westrem op 31 maart 1919 en bevestigde haar toewijding door de religieuze geloften op 11 november 1920.

Zuster Gilberte kwam naar het bijhuis van Sint-Maria-Aalter op 22 augustus 1930, waar Zuster Lucie overste was. Zij verbleef er zeer graag en het was met spijt, dat zij op 27 februari 1932 overgeplaatst werd naar het bijhuis in de Brouwerijstraat te Aalter. Zij bleef er tot 24 augustus 1945. De rest van haar leven verbleef zij in het klooster van Zingem.

Gedurende de 15 jaren welke zij te Sint-Maria-Aalter en Aalter doorbracht heeft zij haar beste krachten gewijd aan het onderwijs en de opvoeding van de Aalterse meisjes. Zij was titularis van het 8ste leerjaar en was ook zeer actief in de huishoudschool.

Na het overlijden van Moeder Aldegonde op 9 december 1937 werd zij overste en van toen af leidde zij met grote wijsheid het klooster en haar school. Met een bewonderenswaardige moed heeft zij beide door de ellendige oorlogsjaren 1940-45 geloodst.

Al diegenen die bij haar in de klas zaten of haar goed gekend hebben zullen steeds met dank terugdenken aan deze dynamische en offervaardige Zuster.

De zusters van Sint-Maria-Aalter omstreeks 1931.

Zittend van l.n.r.: Zuster Honorine, Moeder Lucie en Zuster Gilberte.

Staand van l.n.r.: Zuster Clotilde, Zuster Serafine (keukenzuster), onderwijzeres Madeleine Hanus en Zuster Hermina.

Hierna volgt een uittreksel uit het bidprentje: "Haar leven was één dienende liefde voor God en de mensen, één betrachting om het evangelie van de Heer zichtbaar te maken. In eenvoud, heeft zij gestreefd in haar leven om het kloosterideaal te benaderen, om langs de weg van onthechting, maagdelijkheid en gehoorzaamheid ware zin te geven aan haar leven en blijheid en vreugde te brengen onder de mensen."

"Haar verschijnen in voornaamheid en goedheid dwong eerbied af en schonk vertrouwen. Zij was een wijze vrouw die met moederlijke goedheid en begripvol hart bekommerd was om haar Zusters, opdat ze het goed zouden hebben en gelukkig zijn, in de kloostergemeenschap waar zij verantwoordelijk voor was gedurende zoveel jaren, innemend en vroom heeft zij haar medezusters geleid en de weg gewezen naar God."

De Heemkundige Kring "Arthur Verhoustraete" brengt dankbaar hulde aan de nagedachtenis van Moeder Gilberte voor al het schone werk dat zij op onze gemeente gepresteerd heeft.

Maurice THYS.

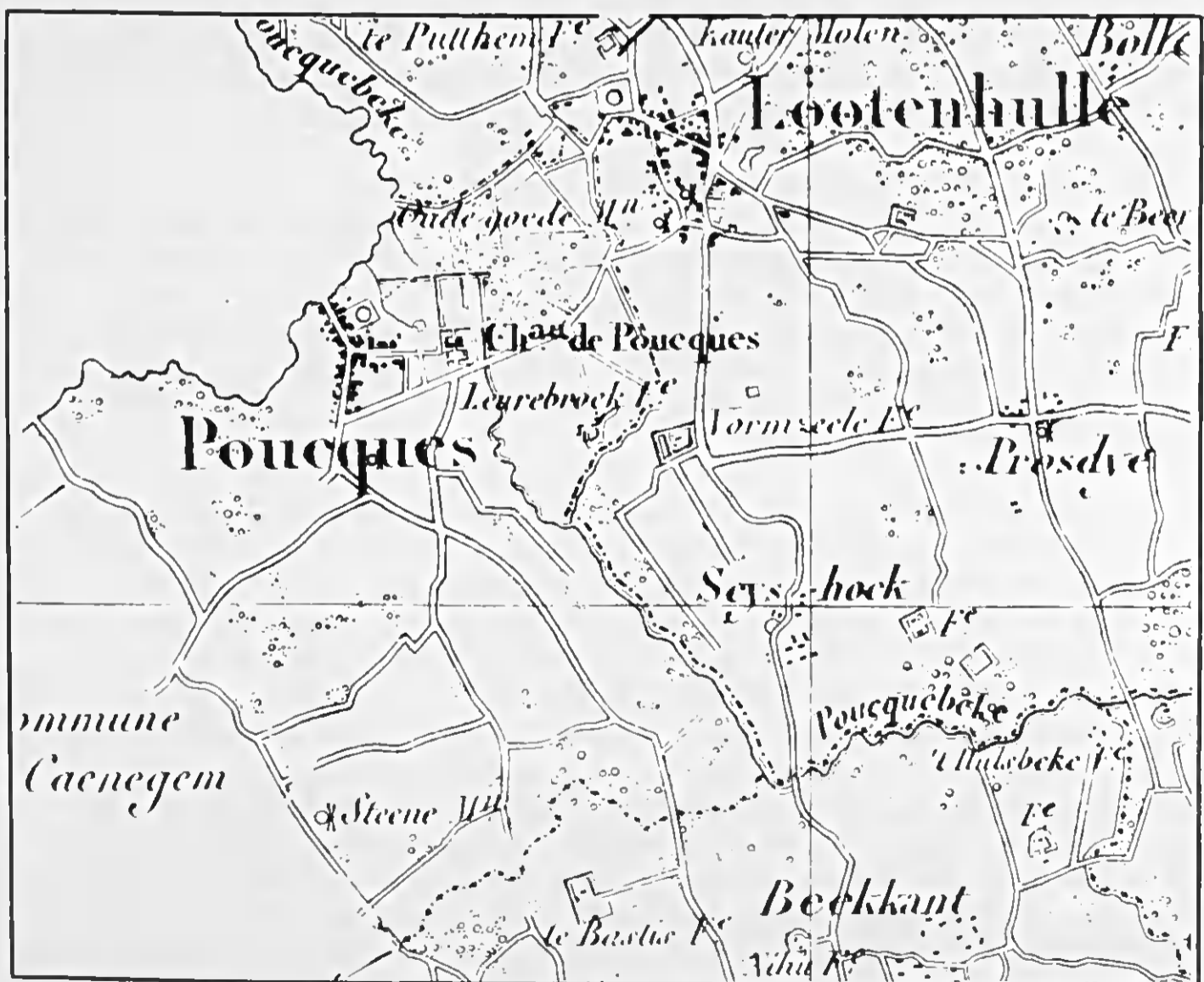
POEKE

ZIJN KASTEEL EN ZIJN BEWONERS

Het plotselinge overlijden van Jonkvrouw Barones Inès de Peteghem, burgemeester van Poeke, op 4 november 1955, betekende het einde van een eeuwenoud familiaal domein. De ongehuwde barones legateerde het domein van Poeke aan de V.Z.W. Duinen en Heide, een katholiek werk voor kinderkolonies. Deze erfenis was een uitstekend terrein voor dergelijke instelling, maar financieel was het voor dit werk onmogelijk het kasteel noch het park te onderhouden.

De fusie met Aalter bracht wellicht een oplossing: op 3 okt. 1977 kocht het Gemeentebestuur van Aalter het gehele domein. Het kasteel heeft een dringende restauratie nodig en het park biedt ook een troosteloze aanblik. Heel wat prachtige bomen werden geveld en vervangen door andere die er niet thuis hoorden. Het 56 ha grote park wordt door de Poekebeek doorkruist. Ook voor het Gemeentebestuur is het onderhoud en de restauratie een enorm zware opgave en financieel misschien ook niet haalbaar. De positieve kant van de aankoop is de toegankelijkheid van het park voor het publiek en het openstellen van het kasteel voor kulturele activiteiten.

Wij hopen dat het Gemeentebestuur een geschikte oplossing vindt voor dit gemeentelijk domein en dat wij er over korte tijd een streekmuseum kunnen onderbrengen.

Poeke ten tijde van Leopold I. Het wegennet is bijna onveranderd!

Pouques

Het gemeentehuis en de pastorie. — La maison communale et la cure
D. Hendrix, 211, Plantijnlei, Antwerpen

asviller

Het Gemeentehuis en pastorie rond de eeuwwisseling.

In deze bijdrage willen wij het niet hebben over de toekomst. Wij pogen wel een overzicht te geven van de verschillende geslachten die het kasteel bewoonden. Daarnaast leest u ook een bijdrage tot de bouwgeschiedenis van het kasteel.

Leden van drie geslachten zijn heengegaan, doch zij hebben hun naam verbonden aan het kasteel van Poeke en aan de heerlijkheid met dezelfde naam, ontstaan aan de Poekebeek. Dit riviertje kende in de loop der tijden een hele reeks naamveranderingen nl. Poksela (1121), Poca (1139), Poka (1206), Poucke, Pouke (1293 en 1307) Pouques en Poeke. Wij treffen zelfs een heel andere naam aan nl. "Caendele", afgeleid van Kale of Neerkale.

"... streckende neffens den Caendele die licht bachten den hove te Poucke ... 16.05.1445" (RAG - PdH-486).

In "Flandria Illustrata" (1641) van Sanderus, staat Poeke vermeld als een niet vrije heerlijkheid, als een leen, gehouden van de graaf van Vlaanderen. Een bevestiging hiervan vinden wij terug in het "Rapport en denombrement" van de heerlijkheid Poeke, overgegeven door Roeland, ridder, heer van Poeke. Een denombrement is een beschrijving van een leen, die moest opgemaakt worden wanneer de heerlijkheid van eigenaar veranderde.

"Ic Roeland, ruddere, heere van Poucke geve t rapport ende denombrement van eenen leene dat ic houdende ben te leene ende manschepe van zijne heere ende prince den hertoge van Bourgognen, grave van Vlaanderen, aan zijnen casteele van Courtryck ende hove van Thielt, t zelve mijn leen ghe-naemt thof ende heerliche de van Poucke, bestreckende in de prochies Poucke ende Loo, groot wesende drije ende veertich bunderen int jaer Ons Heeren XVe ende twee" (RAG - PdH-488).

Hierin vernemen wij dat het foncier of eigenlijke eigendom van de heer toen 43 bunder groot was (Kortrijkse landmaten: 1 bunder = 400 roeden, wat overeenkomt met 1ha 41a 70ca).

De heer had er recht op de tweederde van de tienden van al de vruchten die in zijn heerlijkheid groeiden. Verder moesten de bewoners van de heerlijkheid herendiensten of dienstrenten verlenen op de akkergronden die door de heer zelf uitgebaat werden. In het hierboven vermeld denombrement vinden wij een uitgebreide reeks van rechten van de heer; zo moesten de laten tijdens de "breedaghen" mest komen laden, indien zij over een wagen beschikten. Wie niet zo rijk was, moest mest komen laden. Daar de heerlijkheid het volle justitierecht had, mochten er een baljuw, een griffier en zeven schepenen zijn. De heerlijkheid lag verspreid over verschillende gemeenten uit de omtrek en vormde dus geen aaneengesloten geheel. Binnen zijn heerlijkheid had de heer ook het maalrecht. In laatst genoemd denombrement lezen wij: "Item behoort ten voorseyden leene wint ende stroom". Men heeft nog geen spoor gevonden van het oprichten of het bezit van een wind- of watermolen door de heer zelf, binnen zijn heerlijkheid. Toch moet er een gestaan hebben binnen de heerlijkheid van Poeke. In het Leenboek van Poeke (PdH-586 van 8 februari 1576) wordt een "watermeulen" vermeld aan de "Wijnendaelebrug", d.i. op de Poekebeek, daar waar de beek de gemeente Poeke binnenvloeit en waar Ruiselede, Lotenhulle en Poeke samenkomen. De huidige "Boterstraat", die langs de noordzijde van het kasteelpark loopt, gaat over de Poekebeek bij voornoemde brug. Dit straatje heette vroeger "Meulestraatje" (Landb. Lotenhulle).

Het kasteel, centrum van de heerlijkheid, heeft een drietal grote geslachten binnen zijn muren gekregen nl.:

- de Heren VAN POEKE: van ... tot 1563,
- de Graven de PREUD'HOMME D'HAILLY van 1597 tot 1872 en
- de Baronnen PYCKE de PETEGHEM van 1872 tot 1955.

Alleen het eerste geslacht en de leden van het geslacht de Preud'homme d'Hailly, tot en met Lodewijk-Karel-Ernest-Antoine-Hubert de Preud'homme d'Hailly (°1743), waren "heren" van Poeke. Door het afschaffen van de heerlijkheden door Napoleon, waren de overige leden enkel nog "kasteelheren" van Poeke.

Wellicht is de eerste versterkte woning van een leenman van de graaf het begin geweest van het kasteel. Waarschijnlijk gebeurde dit omstreeks de twaalfde eeuw. Hoe het gebouw er uitzag, is vanzelfsprekend onbekend. Wij mogen veronderstellen dat de versterkte woning door een wal omgeven was, zoals de meeste in Vlaanderen. De Poekebeek was hiervoor wel de geschikte waterloop.

De Heren VAN POEKE

Omstreeks de 12de eeuw had de heerlijkheid Poeke, heren die dezelfde naam droegen. Over de volgorde van de eerste heren, zelfs over de naam, zijn de meningen nogal uiteenlopend.

Vanwaar de naam "van Poeke"?

Gewoonlijk koos de heer de naam van de heerlijkheid. Wellicht is dit hier ook het geval geweest.

Aan het einde van deze bijdrage treft u een tabel aan van de "Herren van Poeke", de eerste reeks echter onder voorbehoud.

Tijdens de 14de en 15de eeuw vermeerderde de macht van de steden. Hierdoor werd het gezag van de graaf fel aangetast. Verscheidene steden namen zelfs de wapens op tegen hun graaf. Overal ontstonden revoltes: in 1379 de Slag van de Witte Kaproenen in de omgeving van Aalter. In 1382 werd de misnoegdheid niet meer houdbaar. De Gentenaars gebruikten o.m. het kasteel van Poeke als bolwerk voor hun offensief.

“... Een deel van het leger werd alsdan naar het kasteel van Poeke gestuurd... Op 5 juli (1453) werd het kasteel met man en macht bestormd en ingenomen: zevententachtig Gentenaars moesten het met de strop bekopen. Ook het kasteel werd met de grond gelijk gemaakt.” (De Toerist, 32e jg. (1953) prof. P. De Keyser).

Het kasteel werd bijgevolg volledig afgebroken in 1453.

Jan, heer van Poeke, de laatste van dit geslacht, is in het kasteel van Tillegem bij Brugge, in 1562 overleden. In zijn testament wordt laatstgenoemd kasteel “de domicile van jor Jan van Poucques” genoemd. Blijkbaar was het kasteel te Poeke nog niet herbouwd. Hij werd wel te Poeke begraven (RAG-familiefondsen 5838).

In het 20ste penningkohier van 1577 (RAG) spreekt men van “een vervallen huus genaemt t casteel van Poucques”. Op een kaart van 1588, waarop men de geplande werken voor een verbinding van de Brugse Zuidleie, via de Poekebeek, naar de Leie weergeeft, staat Poeke aangeduid als “Chasteau bruslé” (= afgebrand) (Rijksarch. Brugge-Annales Brugse Soc. d’émulation).

Hieruit mogen wij besluiten dat het kasteel vrij lang in puin heeft gelegen. De oorzaak hiervan was wellicht de grote onrust in onze streken. Slechts na het sluiten van het twaalfjarig bestand (1609) kon het normale levensritme stilaan herbeginnen. Als bescherming en verdediging van de streek tegen de Hollandse Vrijbuiters, werden in de streek verscheidene forten gebouwd o.m. te Aalter, tussen het Vijfringengoed en de Nieuwendam, en ook te Poeke.

Na de dood van de laatste “van Poeke”, die geen nageslacht had, hebben verschillende personen, hetzij door overerving of door aankoop, het domein, geheel of gedeeltelijk in handen gekregen. Het blijft voorlopig nog een vraag hoe de familie “de Mastaing” in het bezit ervan is gekomen.

Ook toen was het kasteel en het domein nog aan hun lot overgelaten;

“... Mijn heere van Mastaing, heere van Poucques ... haudt ende gebruect voor zijn proprieteyt een vervallen huus ghenaeemt t casteel te Poucques, groot in watere ende erve omtrent LX roen ende es gheëxtimeert ter somme van vijf schell. groten sjrs”.

Bedoelde heer van Mastaing is Gabriël de Jauche (+ 1579), baron van Poucques, heer van Mastaing... .

In het Leenboek van Poeke wordt deze, in 1576, als “baron van Poeke” vermeld:

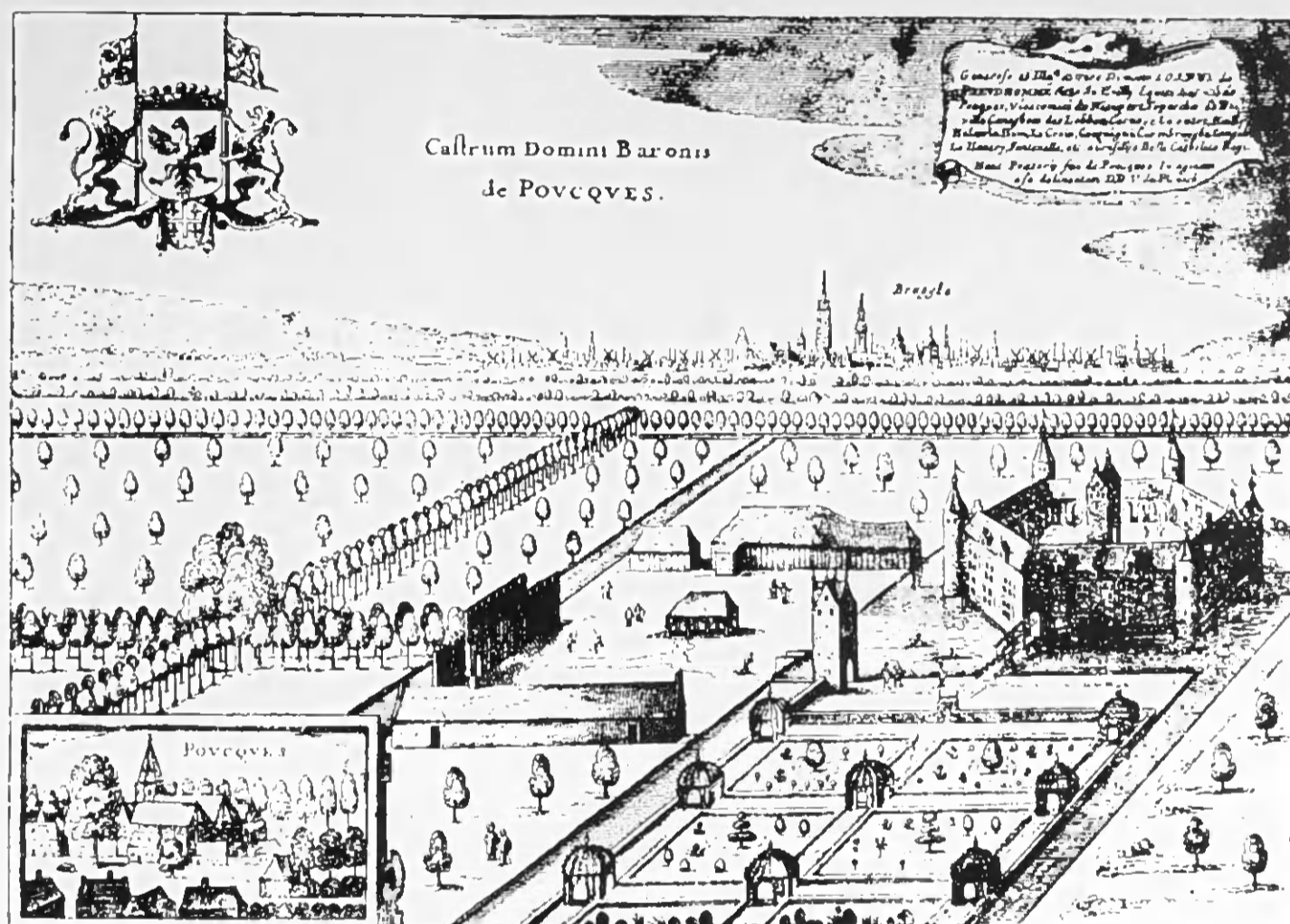
“Joos van de Vennet hout in leene van Gabrieël de Jausche, rudder, heere van Mastaing, ..., baron van Eyne ende Poucke ..., te Poucke, comende van Laureyns van der Vennet, sijnen vader ... ghenaeemt den Watermeulen dam, ontrent 100 roeden lants, streckende lanx de Poucke beke, metten oosthende naer thof ende casteel van Poucke, metten westhende anden bosch toebehoorende den heere van Poucke, ... zuyt de meerschen van den heere van Poucke. 8 februaris 1576. (PdH 586)

Op 20.03.1597 verkoopt Christoffel Delrye, “oudsten zone van wijlent Mhr Phillebert, in sijnen leven grave van Varax, heere van Balenson, baron van Poucques”, de heerlijkheid van Poeke aan Jan de Preud’homme, ridder, heer van Oultre en Neufville (RAG-PdH-480). De zoon van Jan, Jan-Baptist wordt heer van Hailly. Hiermee belanden wij bij het tweede grote geslacht.

De Heren

DE PREUD'HOMME D'HAILLY (1597 tot 1872)

Deze familie begon met de wederopbouw van het “vervallen huus”. Waarschijnlijk werden de werken aangevat na 1609. De eerste afbeelding van het kasteel hebben wij te danken aan de gravure van Sanderus. Deze gravure geeft niet alleen een duidelijk beeld van het kasteel, maar ook van de kerk van toen. Midden in een stijlvol aangelegd terrein staat een groot kompleks, dat een zeshoekig binnenplein afbakt. In het midden van dit plein staat een uitkijktoren die wellicht ook als duiventil gebruikt werd, naar het groot aantal gaten in de geveltop.

Poeke. — Naar Ant. Sanderus, 1641.

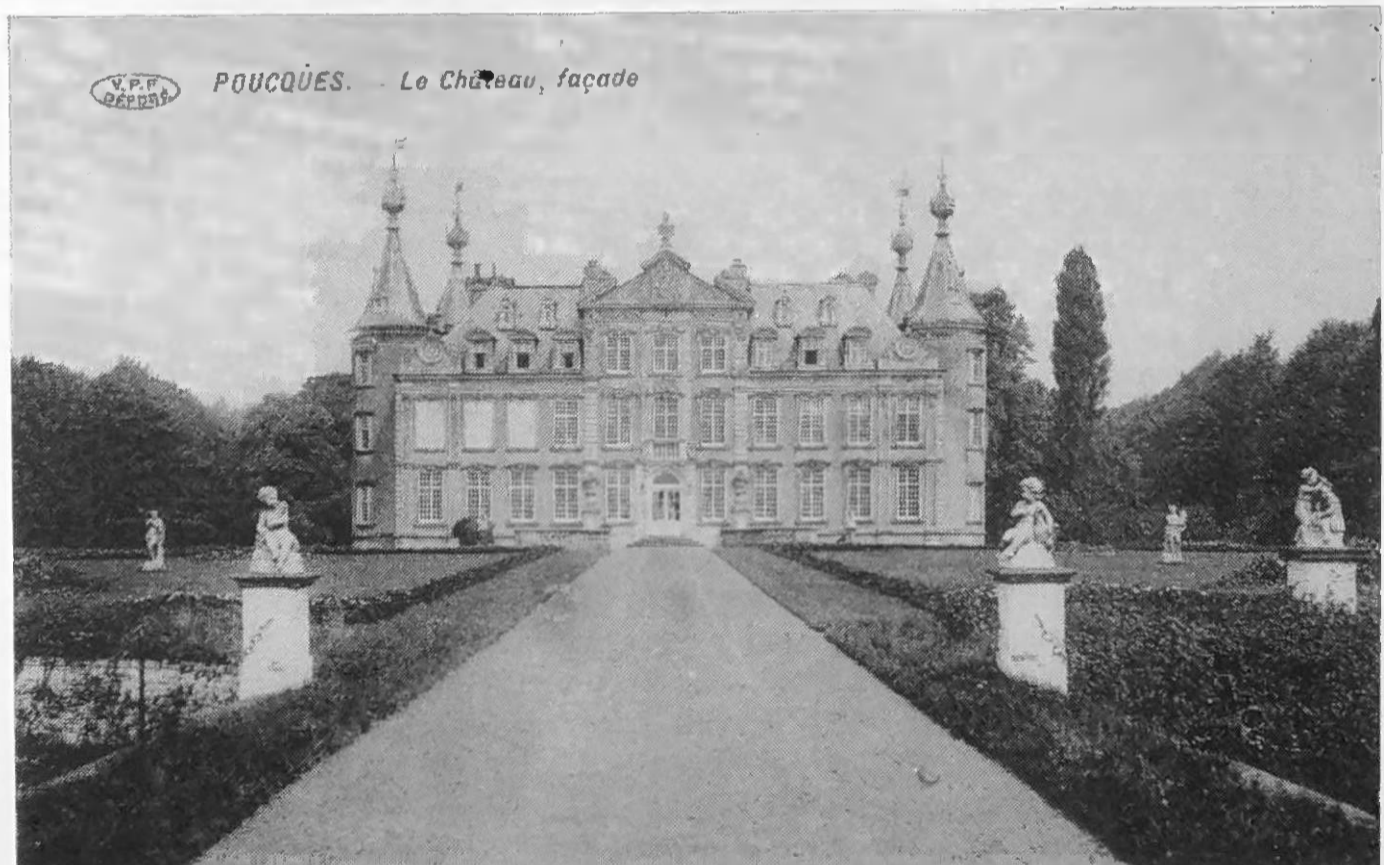
Vijf hoeken van het kasteel zijn voorzien van een rond torengebouw en in de zesde hoek is de ingang; deze kon langs een ophaalbrug bereikt worden. Drie zijden, die wellicht als woning gebruikt werden, zijn een verdieping hoger dan de overige drie, die dienstgebouwen waren. Tussen de kerk en het kasteel staat de grote toegangspoort waarlangs het neerhof kon bereikt worden.

Reeds in 1671 werd reeds begonnen met de verbouwing van het kasteel, alhoewel het nog maar driekwart eeuw oud was. De zeshoekige vorm werd weggelaten; het kreeg een rechthoekige vorm met twee uitspringende zijvleugels, alles in een eerder sobere barokke stijl. Slechts vier van de vijf torentjes bleven behouden. De werken duurden circa 100 jaar. De linkervleugel werd in 1671 herbouwd, de middenvleugel in 1750 (zie jaartal in de gevel) en de rechtervleugel in 1761. Het is moeilijk uit te maken in hoever de oude funderingen gebruikt werden.

De aanleiding van deze bijdrage was het vinden van foto's die van dit kasteel genomen werden. Zij werden in 1872, dus juist vóór de volgende verbouwing, genomen. Het was het begin van de postkaarten-kultuur, die rond de eeuwwisseling welig bloeide. De mensen korrespondeerden met elkaar en gebruikten hiervoor de achterkant van de talrijke aktualiteitsbeelden die de jonge fotografie in de handel bracht. De oudste "zichtkaarten" dateren uit die periode. Wellicht is het de telefoon geweest die de postkaarten-kultuur verdrong.

Kasteel van Poeke anno 1872.

Kasteel van Poeke anno 1920.

De beschrijving van dit kasteel uit de 17de en 18de eeuw geven wij verder, bij de vergelijking van het huidige.

Kasteel van Poeke anno 1872

Kasteel van Poeke anno 1920.

Toen in 1761 het kasteel af was, werd drie jaar later het "Landtboek der prochie Poucques" opgemaakt. De kasteelheer, vermeld als "grave Poucques" bezat te Poeke 87 bunder 333 roeden in eigendom, waarvan hij 24 bunder 200 roeden zelf gebruikte. Het totaal gemeten land te Poeke was 400 b. 382 r. (568ha 15a). Het kadaster geeft nu 583ha op. In het landboek, alsook in het kadaster, wordt de oppervlakte van de wegen niet meegeteld. Het verschil ligt aan onvermijdelijke meetfouten. De kleine grensverandering met Lotenhulle, omstreeks 1810, legt ook dat verschil niet uit. Toen kreeg Lotenhulle 6ha 50a van Poeke, maar Poeke kreeg ongeveer 8ha 50a.

Van de 119 huizen stonden er 37 in de dorpskom. De heer had er in eigendom: een kasteel, vijf hofsteden, 15 woonhuizen en twee herbergen nl. "De Galleye" en "De Pauw".

In 1830 overleed de laatste feodale heer van Poeke nl. Lodewijk-Karel-Ernest-Antoine-Hubert de Preud'homme d'Hailly, geboren te Gent in 1743. Hij had geen kinderen en werd opgevolgd door zijn broer Konstantijn-Frans. Hij was alleen nog "kasteelheer".

De kinderen van Konstantijn-Jozef-Adolf, nl. Alfred en Isabella, verkochten in 1872 het kasteelgoed aan baron Victor Pycke de Peteghem. De vroegere eigenaars lieten in de Knokstraat het "kasteeltje" bouwen om er zelf te gaan wonen. Ze lieten ook de O.-L.-Vrouw-van-Lourdeskapel aan de rand van hun goed optrekken. Volgens het landboek stond er rond 1764 een kapel in de omgeving. In de gemeenteraadsverslagen van 1874 doet Baron Pycke een aanvraag om de voetweg nr. 26 te verleggen n.a.v. het bouwen van een kapel.

De Heren PYCKE DE PETEGHEM (1872-1955)

Vrij kort na de aankoop begon de baron met de verbouwing van het kasteel. Hij heeft het een heel ander uitzicht gegeven, veel meer dan tot heden gedacht werd. Daar er geen plannen of foto's van het oude kasteel bekend waren, is men voortgegaan op de zichtbare motieven die aan zijn naam of familie verbonden zijn.

Kasteel van Poeke anno 1872.

Voor wat de voorgevel betreft, was men van mening dat deze nagenoeg hetzelfde uitzicht had behouden. De baron zou alleen zijn wapenschild in het fronton hebben laten aanbrengen, zijn initialen (V.P.) in een gestileerde schelp boven het middenvenster en twee naar elkaar gekeerde P's in de sluitstenen van de vensters. Hierdoor zou het uitzicht inderdaad weinig veranderd zijn.

De foto's laten ons echter zien, dat er veel meer gedaan werd.

Het oude kasteel bestond uit een kelderverdieping, een benedenverdieping, twee verdiepingen en een dak met kleine helling. Eenvoudig afgewerkte schoorstenen staken hoog uit boven het dak en waren zeker geen sieraad. Daar de torentjes dezelfde hoogte hadden als de gevels, waren zij minder opvallend en vormden bijna één geheel. Aan de voorgevel hingen aan alle vensters luiken, behalve aan de vensters van het middenstuk onder het fronton. Het fronton, afgewerkt met hout, was voorzien van een ronde horloge en twee driehoekige venstertjes, waarvan één zijde gebogen was. De voordeur kon men bereiken over een vaste brug die uit ongelijke bogen bestond. Op één van de foto's zien wij in de verte de kerk van Poeke, die toen reeds vernieuwd was. Zij dateert van 1842.

Kasteel van Poeke anno 1872

Kasteel van Poeke anno 1920.

Een zwaar ijzeren hek, zonder vast gedeelte boven het draaiend stuk, vormde de afsluiting tussen de openbare weg en het kasteelgoed. Langs de zijde van het park kon het kasteel bereikt worden via een brug, waarvan het laatste gedeelte niet van steen was en wellicht kon opgehaald worden. Boven het fronton met zeshoekig raampje, zien wij een verhoogde dakverbinding met het hoofdgebouw. Dit doet veronderstellen dat er reeds een ruimte voor een kapel voorzien was of dat er reeds een kapel bestond. Een viertal leeuwen op gemetselde voet onderbreken de ijzeren balustrade. In het gazon, rechtover de ingang, stond midden een plantsoen, een metalen zonnwijzer.

Wat het uitzicht van het kasteel het meest heeft doen veranderen was, het verlagen van alle gevels met één verdieping, behalve de achtergevel en de torentjes. Het platte dak werd omgebouwd tot een dak in Franse stijl: de vensters van de tweede verdieping werden dakvensters van dezelfde vorm, doch van een halfcirkelvormig fronton voorzien.

De twee buitenste vensters kregen een ronde vorm, gedragen door een sierlijk motief in hardsteen en bekroond met een gebeeldhouwde stenen vaas met gestileerde vlam. De vorige elementen uit het fronton werden door het wapenschild van de baron vervangen. Bovenop stond eveneens een gestileerde vaas. Dit sierlijk motief is echter verdwenen! Afgewaaid of weggenomen?

De andere ornamenten die in die tijd aangebracht werden, zijn hierboven reeds beschreven. Aanvankelijk waren er nog twee kleinere dakvensters langs weerskanten van het fronton, boven de bestaande dakvensters.

Door het verlagen van de voor- en zijgevels komen de twee hoektorens van de voorzijde beter uit. Op alle vier werd een sierlijke bolvormige spits met windwijzer aangebracht.

Het sierlijk motief op het fronton en de bovenste dakvensters zijn nu verdwenen.

De achtergevel bleef dus op dezelfde hoogte; wel werd een nieuwe gevel, een paar meter meer naar buiten, gebouwd, zodat de zijvleugels korter werden en het achterpleintje kleiner. De oude gevel is binnen nog gedeeltelijk zichtbaar. De drie bestaande vensters boven de toegangsdeuren werden onderaan verlaagd en bovenaan verhoogd. Onder de vensters zien wij het jaartal van de verbouwing (1875). De nieuwe gevel maakte de toegangshal heel wat ruimer en op de

verdieping vergrootte ook de ruimte voor een kapel, die echter nooit haar afwerking kreeg. Het middenstuk kreeg een nieuw fronton met bovenop een sierlijk kruis in Franse steen. Door de verhoging van het fronton verdween de minder esthetische dakverbinding. In het overige gedeelte van de nieuwe gevel werden bredere vensters geplaatst, twee dakvensters in het hoofdgebouw en op de binnenhoek van iedere vleugel een cirkelvormig dakvenster.

De schoorstenen werden gedeeltelijk gemetseld in hardsteen en versierd door middel van zes waaiervormige motieven in de deksteen.

Door het verhogen van de nok en door de kunstige afwerking van de schoorstenen, vormen deze laatste een echt sieraad.

Aan de zijgevel langs de zijde van de kerk van Poeke werd een balkon met stenen balustrade, ondersteund door twee pilaren, aangebracht.

De bruggen op de voor- en achterkant werden herbouwd. Op de voorkant zijn twee toegangen op verschillend niveau; de ene rechtstreeks naar de benedenverdieping en de andere via een trap en een loopbruggetje naar de kelderverdieping.

Jammer dat enkele beeldhouwwerken in het park en op de bruggen beschadigd of verdwenen zijn.

Er werd ook een nieuw hek geplaatst; het is een buitengewoon kunstwerk, een sieraad dat enig is in de omtrek.

Het nieuwe hek heeft nu een vast gedeelte boven het draaiend hek. Middenin prijkt de "baronnenkroon" en de initialen van de bouwheer.

Niet alleen de ingewikkelde smeedkonstruktie getuigt van vakkennis; merkwaardig is ook het plaatsen van de steunen om het geheel recht te houden. De ontwerper kende zeker de regels van de kunst: om het perspectiefbeeld niet te vervormen werden de steunen niet gelijk geplaatst. Het hek werd getekend door Gustaaf Colpaert, een onderwijzer uit Zomergem. Hij was de broer van J. Colpaert die in 1901 tot gemeentesekretaris van Poeke werd benoemd. De tekening wordt bewaard door juffrouw Gaby Colpaert, kleindochter van Gustaaf, uit Zomergem.

Welke verbouwingen het interieur van het kasteel heeft gehad, is voor het grootste deel niet bekend.

Roger DEFROYT

DE HEREN VAN POEKE

A. DE FEODALE HEREN VAN POEKE

1. De Heren VAN POEKE (... - 1563)

1. STEPPO

Oudst bekende heer van Poeke, vermeld in 1139 als "baro" (1)

2. OLIVIER I VAN POEKE (1212 - + 1239)

Hij wordt in 1212 vermeld als "heer van Poeke". Hij overleed waarschijnlijk op 6 juli 1239 en werd te Drongen begraven.

3. WOUTER I VAN POEKE (1236 - 1254)

Hij wordt vermeld in oorkonden tussen 1236 en 1254 en was gehuwd met een zekere Foulcusdis.

4. **WOUTER II VAN POEKE (1259 - ...)**
Hij was de zoon van Wouter I.
5. **EULAARD I VAN POEKE (1275 - 1297)**
Hij was gehuwd met Machteld van Komen; als bondgenoot van de Klauwaarts verdedigde hij graaf Gwijde van Dampierre.
6. **OLIVIER II VAN POEKE (1297 - 1339)**
Hij was eerst gehuwd met Claire Beurewaert en in 1236 met Joanna van Steelandt, vrouw van Hansbeke (2).
7. **OLIVIER III VAN POEKE (1343 - 1348)**
Hij was gehuwd met Jakemine, ridder en heer van Poeke (3)
8. **ROELAND I (1369 - + 1373)**
Hij was de zoon van laatstgenoemde, gehuwd met Beatrijs van Steelant en kinderloos overleden in 1373. (4)
9. **EULAARD II (1373 - + 1382)**
Heer van Poeke, gehuwd met Marguerite de Vos, vrouwe van Wingene en Tomme. Als trouw dienaar van Lodewijk van Male sneuvelde hij, in 1382, op het Beverhoutsveld, aan het hoofd van de Bruggelingen.
10. **EULAARD III (1382 - + 1418)**
Heer van Poeke, Tomme en Wingene; eerst gehuwd met Katelijne van Borsele en daarna met Anastasia van Oultre; zij was burggravin van Ieper en vrouwe van Weldene. Eulaard overleed in 1418 en zijn tweede vrouw op 21.10.1455. Na dood van Eulaard was ze hertrouwd met Robrecht van Vlaanderen.
11. **JAN I (1418 - 1440)**
Heer van Poeke, Tomme, Wingene en Weldene, burggraaf van Ieper; hij was gehuwd met Joanna van Vlaanderen, dochter van Jan, heer van Woestijne en Praat.
12. **ROELAND II (1440-1504)**
Heer van Poeke ... - hij verkocht in 1474 de burggravij Ieper. Hij huwde eerst Ygone van der Goes en dan Isabella van de Velde. Hij beleefde de vernietiging van het kasteel, en stierf in 1504.
13. **JAN II (1504 - ?)**
Heer van Poeke... - gehuwd met Josine de Gysperre. Hij wordt opgevolgd door zijn wettige zoon nl.
14. **JAN III (? - 1563)**
Heer van Poeke... - in 1526 huwde hij Joanna van Oostende (Zeeland). Hij overleed in 1563 en zij in 1571, zonder nageslacht. Hij was dus de laatste heer van Poeke met die naam.

Na de dood van Jan III komen verschillende personen door overerving of door verkoop in het bezit van het vervallen domein.

In deze overgangperiode staan o.m. de volgende personen vermeld als "heer van Poeke":

- *GABRIEL de JAUCHE, heer van Mastaing, baron van Poeke, gehuwd met Cath. de Fosseux en overleden in 1597 (5)
- *JAN de JAUCHE, baron van Poeke, zoon van voorgaande (+ 1622) (6)
- *JACQUES de LANGLEE, heer van Poeke (6)
- *PHILLEBERT DELRYE, graaf van Varas, heer van Balenson, baron van Poeke.
- *CHRISTOFFELS DELRYE, oudste zoon van voornoemde, verkoopt de heerlijkheid aan JAN de PREUD'HOMME op 3 van wedemaand 1597. (7)

II. De Heren DE PREUD'HOMME D'HAILLY (1597 - 1872)

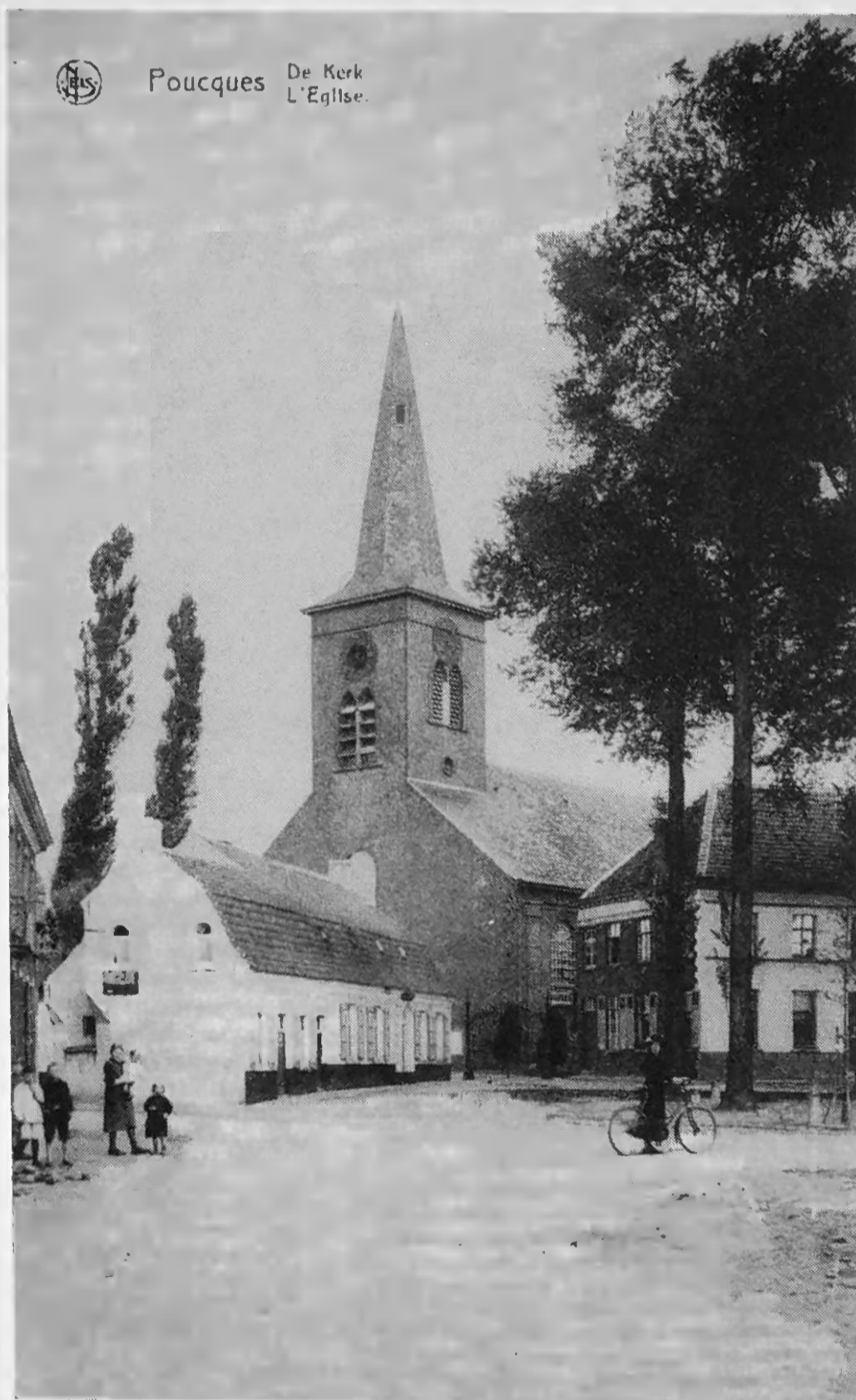
1. JAN DE PREUD'HOMME (1597 - + 1597)
1e Baron van Poeke, geh. met Antoinette de Grenet de Cumaing (Arras, 25.02.1559). Hij overleed op 18.09.1597 en zij op 08.03.1619.
2. JAN-BAPTIST DE PREUD'HOMME D'HAILLY (1597 - + 1642)
2e Baron van Poeke, alsook heer van Hailly; geboren in 1550, gehuwd met gravin Catherine de Croix (26.09.1606). Zij overleed te Rijsel op 15.06.1656 en hij op het kasteel van Poeke op 24.11.1642. Beiden werden te Poeke begraven. Hun grafmonument en een prachtige monstrans, die zij bij testament schonk, zijn in de kerk van Poeke nog te bewonderen. Zij hadden 8 kinderen.
3. MARC-ANTOINE (1642 - + 1699)
3e Baron van Poeke; geb. te Rijsel op 05.11.1617 en overleden te Gent op 05.11.1699. Hij huwde tweemaal; eerst met Marie-Françoise de Basta (1657) en daarna met Anna-Maximiliana d'Amman (1677). Eerstgenoemde overleed in 1665 en de laatste in 1717.
4. KAREL-FRANS (1699 - + 1721)
4e Baron van Poeke, zoon uit het tweede huwelijk, graaf van Hailly; overleden te Poeke op 31.08.1721, zonder nageslacht.
5. MARC-ANTOINE-ALBERT (1721 - + 1722)
5e Baron van Poeke, broer van voorgaande - gehuwd met Antoinette-Alexandrine d'Ongnies, vrouw van Kanegem. Hij stierf te Gent op 11.09.1722 en werd te Poeke begraven.
6. KAREL-FLORENT (1722 - ?)
6e Baron van Poeke, zoon van voorgaande - geboren te Kanegem op 06.10.1716. Hij was amper 6 jaar toen hij baron van Poeke werd. Hij was kamerheer van keizerin Maria-Theresia. Hij huwde te Gent, op 13.05.1741, Maria-Anna d'Alagambe (°1722 - 1794). Zij hadden 9 kinderen. Tijdens deze periode kreeg het kasteel de afwerking.
7. LODEWIJK-ERNEST-KAREL-HUBERT
7e Baron van Poeke, zoon van voorgaande - geboren te Gent op 23.08.1743 en overleden te Poeke op 11.04.1830.
Hij huwde eerst Marie-Antoinette de Vicq (Brussel, 14.04.1774) en daarna met Marie-Anne van Overloop. Hij had geen kinderen en is de laatste feodale heer van Poeke geweest.

B. DE KASTEELHEREN VAN POEKE

De hiernavolgende personen dragen eveneens de naam van de Preud'homme d'Hailly, zoals de voorgaande. (8)

8. KONSTANTIJN - FRANS (1830 - + 1835)

8e Baron van Poeke, broer van voorgaande, kamerheer van koning Willem I - geboren te Gent op 24.05.1748 en overleden te Brugge op 05.02.1835. Hij huwde op 07.01.1780 met Maximiliana, gravin de Vinchaut de Gontroeuil en daarna met Anne-Maria de Murray (19.11.1793). Zijn eerste vrouw schonk hem 3 kinderen en zijn tweede vrouw 1 kind.

De kerk van Poeke en een deel van het dorpsplein in 1926, genomen vanuit de Knokstraat. Deze weg werd in 1859 gekalseid.

9. **KONSTANTIJN - JOZEF - ADOLF (1835 - + 1866)**

9e Baron van Poeke, zoon van voorgaande en kamerheer van koning Willem I in 1830. Hij was ook burgemeester van Poeke van 1854 tot 1866. Hij werd geboren te Rijsel op 01.01.1807 en overleed te Poeke op 20.04.1866. Hij huwde te Brussel, op 23.09.1829 met Ida de Preud'homme d'Hailly, markiezin van Verguigneul (°1804 - + Poeke 29.06.1871). Burgemeester van Poeke van 1854 - 1866. Zij hadden 3 kinderen: Isabella (°Brussel 21.01.1831 - + Poeke), Flora (°Brussel 21.02.1832 - + Brussel 05.05.1839), Alfred.

Zij hebben nog op het kasteel gewoond. Isabella en Alfred verkochten het domein in 1872.

Laatste verblijfplaats van de familie de Preud'homme d'Hailly. Het "Kasteel Reigerbek" in de volksmond ook "Klein Kasteeltje" genoemd.

10. **ALFRED (1866 -1872)**

10e Baron van Poeke -geboren te Brussel op 05.02.1835, gehuwd met Sidonie-Donathilde Hérode (10.02.1872) en overleden te Brugge op 21.05.1911. Hij werd te Poeke begraven. Zijn "obiit" hangt in het kasteel. Van 1867 tot 1872 was hij gemeenteraadslid.

III. De Heren PYCKE DE PETEGHEM (1872 -1955)

1. **VICTOR PYCKE DE PETEGHEM**

Baron - geboren in 1835 en overleden in 1875. Hij kocht het kasteel en liet het verbouwen. Hij werd in 1872 gemeenteraadslid.

2. **AMEDEE**

Baron - geboren in 1824 en overleden in 1898. Hij was burgemeester van Poeke van 1876 tot 1887.

3. RENE-VICTOR-JOSEPH-AMEDEE

Baron - geboren in 1865 en overleden in 1930. In 1904 werd hij burgemeester van Poeke.

4. INES

Barones - geboren in 1896 en overleden in 1955. Zij was de laatste bewoner van het kasteel. Bij haar overlijden was zij burgemeester van Poeke. Daar zij ongehuwd was, betekende haar overlijden het einde van deze familie te Poeke.

Roger DEFRUYT

- (1) Bij de opstelling van *de eerste heren van Poeke* werden verscheidene werken geraadpleegd nl. J. GAILLARD - *Bruges et le Franc* H. DE LIMBURG - STIRUM, - *Annales de Cercle arch. et d'hist. d'Audenarde* - deel 7 en 8 (1930) - *Manuscrit relatif aux seign. de Flandres van Kan. de Joigny*. F. DE POTTER EN J. BROECKAERT - *Geschiedenis van Poeke* (1864)

Men vindt er geen duidelijk overzicht op de naam - en volgorde van de eerste heren van Poeke. Zij verschillen onderling heel wat. Wellicht werden personen, die ook de naam *van Poeke* droegen, ook als *heer* van Poeke beschouwd. In *Appeltjes van het Meetjesland* -1977 heeft L. STOCKMAN een lijst opgemaakt, gebaseerd op het werk van Cornelius Gailiaerdt, een voorvader van voornoemde J. Gaillard.

Het werk werd in 1556 uitgegeven en mag dus als een betrouwbare bron aanzien worden.

Onderstaande lijst van de eerste heren van Poeke vermeldt deze die *heren van Poeke* geweest zijn. Zij toont veel gelijkenis met het werk van L. Stockman, en werd aangevuld met enkele nieuwe gegevens. De jaartallen achter de naam duiden meestal de datum aan van jaren waarin zij vermeld worden. De nummering van de namen is genomen om de personen makkelijker te kunnen situeren.

- (1) L. STOCKMAN *Appeltjes van het Meetjesland* 1977 p. 160 en volgende.

- (2) Baron DE BETHUNE - *Epithaphes et monuments des églises de Flandres* (1900) - naar het handschrift van Corn. Gailiaerdt.
Te Poucke in de kercke, in de noordt muer, es een zeer houde sepulture overhende ghestelt, van een heere van Poucke, met twee vrouwen, zeer vremde om zeyne; ende es mijn heer OLYVIER heere van Poucke, mevrouwe Claire van Beurewaert ende vrou Jehanne van Steelandt, vrouwe van Hansbeke, zijn ghesellenden

- (3) Archief St.-Jakobs Gent - Oostvl. Verbond voor Kr. van Geschied. - Inventarissen, I - 1952; 20 april 1343: *De mannen van de heer van Nevele oorkonden dat OLIVIER, HEER VAN POEKE, en JAKEMIJNE zijn vrouw, verkochten aan Heinric de Pape, poorter te Gent, 24 lb.par. sjaers erfelijke rente, gaande uit het goed te Varenzele onder Lotenhulle.*

GILLIODTS-van SEVEREN - *Invent. des arch. de Bruges deel I* - p. 34 en p. 503 - charter 463 wordt hij eveneens als *heer van Poeke* vermeld.

VAN DUYSE en DE BUSSCHERE - *Invent. anal. des chartres et arch. de Gand - Olivier, seigneur de Poucke, 3 dec. 1339.* Bruges et le Franc - Hier lezen wij dat Olivier gehuwd was met Jakemijne van Heule.

Hopelijk volstaan deze citaten om de opname van Olivier III in de lijst te rechtvaardigen.

- (4) *Te Poucke in dezelve capelle west bet achter in de voorseyden noortmuer is een schoone tombe van aelbastene ende iseren traillen. Daer licht Roeland, heere van Poucke; obiit 1373 den 13 Ougste -Epithaphes a.w. onder 2.*

- (5) Stadsarchief Gent - *Tiendepeningkohieren - Poeke 1577.*

- (6) Kan. DE JOIGNY - *Seigneuries de Flandres.*

- (7) Rijksarchief Gent - *Fonds PdH - 480*

- (8) Kan. VAN INNIS, Deken van Koekelberg, verwant met de dochter van Alfred de Preud'homme d'Hailly, baron van Poeke, bezorgde ons een uitgebreide genealogie van deze familie, waarvoor onze welgemeende dank.

Wij danken de familie Verhoustraete voor hun medewerking. Een groot deel van de aangehaalde bronnen werd door Arthur genoteerd.

Roger DEFRUYT

DE SCHOOLSTRIJD VAN 1879-1884 TE BELLEM.

In het 150-jarig bestaan van België heeft het naast mekaar voorkomen van meerdere onderwijsnetten, nogal eens tot moeilijkheden geleid. De tegenstellingen tussen het rijksonderwijs en het vrij onderwijs mondden zelfs twee keer uit in een ware schoolstrijd. Velen zullen zich nog de woelige jaren 1954-'58 voor de geest kunnen halen, toen vooral het middelbaar onderwijs het voorwerp van de strijd uitmaakte.

Deze tweede schoolstrijd werd echter zeker niet met dezelfde hevigheid gevoerd als de eerste in de jaren 1879-'84, toen de konfrontatie tussen radikaal-liberalen en katolieken vooral de beheersing van het lager onderwijs als doelstelling had. Door het relatief geringe aantal leerlingen, was het middelbaar onderwijs toen nog van minder belang om de jeugd (en via deze weg de hele maatschappij) bepaalde ideologische principes bij te brengen. De radikaal-liberale schoolwet van 1879 poogde de volledige scheiding tussen Kerk en Staat waar te maken. "Ingevolge deze maatregel beleefde België tussen 1879 en 1884 de onrustigste tijd van zijn inwendig politiek bestaan", aldus T. Luykx in zijn politieke geschiedenis van België. Dit artikel poogt te beschrijven hoe deze harde politieke konfrontatie in Bellem de mensen beroerd heeft.

Groei van het onderwijs te Bellem vóór de wet van 1879.

In het jaarverslag van de gemeente van 1837 lezen we dat er te Bellem geen gemeenteschool bestond. Wel waren er twee scholen, waar de basisbegrippen van de "Vlaamse" taal, rekenen en schrijven onderwezen werden. Dit private initiatief verschaftte onderwijs aan ongeveer 100 kinderen. (1).

Vanaf 1841 vatte de gemeentelijke overheid het plan op een gemeenteschool te bouwen. In 1844 onderwees men in de nieuwe school reeds 140 leerlingen, waaronder 53 arme kinderen die gratis onderwijs genoten. (2).

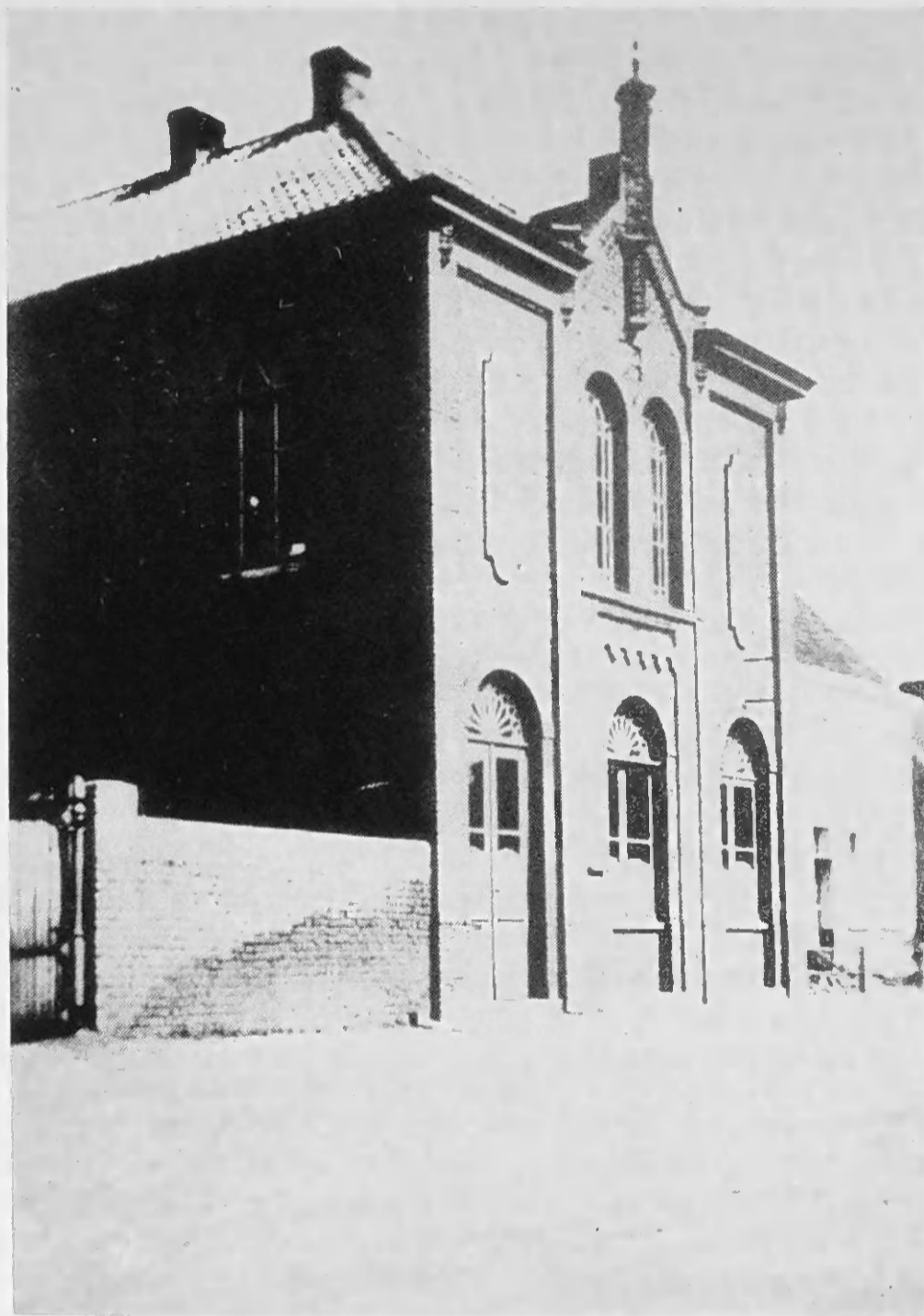
Teneinde de jongens de de meisjes een gepaste opvoeding te kunnen verzekeren, achtte men het wenselijk de beide groepen apart te onderrichten. In 1871 stelde burggraaf D'Hendecourt, bewoner van het nu verdwenen kasteel Stuivenberg, aan de gemeenteraad voor, op eigen kosten, een meisjesschool in te richten. Hieraan verbond hij wel een voorwaarde: de zusters van Gijzegem, die voor het onderwijs zouden instaan, moesten jaarlijks door de gemeente vergoed worden. De gemeente aanvaardde dit voorstel en nam de meisjesschool aan. Slechts één jaar later, in 1872, werd aan de meisjesschool een bewaarschool toegevoegd.

Aldus kwam kort vóór de schoolstrijd een goed uitgebouwd onderwijsnet in Bellem tot stand. In de gemeentelijke jongensschool werden door twee onderwijzers inspanningen geleverd om een minimum aan kennis bij te brengen. In de aangenomen meisjesschool stonden twee zusters in voor het onderricht; een derde zuster hield zich bezig met de opvang van de kleinsten in de bewaarschool. Over een in mei 1879 bestaande bewaarschool, geleid door Elise De Smedt, bezitten we helemaal geen nadere informatie. (3).

Zonder inbreng van buitenuit zou dit systeem wellicht tientallen jaren lang hebben standgehouden. Weldra echter zou ook in deze kleine plattelandsgemeente de schoolstrijd losbarsten, en de ouders dwingen om een standpunt in te nemen tegenover de liberale of de klerikale vizie.

Het totstandkomen van de nieuwe schoolwet op het lager onderwijs.

Tot op het einde van de 19de eeuw werd de politiek in Kamer en Senaat beheerst door 2 politieke families: de liberale en de katolieke. Dit werd veroorzaakt door een elitair kiessysteem, dat in de eerste plaats gebaseerd was op een financiële basis: alleen wie voldoende belastingen betaalde kon zijn stem uitbrengen. Het invoeren van het algemeen meervoudig mannelijk stemrecht bracht in 1894 voor het eerst socialisten in de Kamer van volksvertegenwoordigers.

De oude jongensschool. Het afgebeelde deel deed dienst als gemeentehuis en sekretarij.

De liberale, noch de katolieke familie vormden een eensgezind blok. Vooral tijdens de jaren zeventig namen de spanningen tussen liberalen en katolieken sterk toe, tengevolge van de radikalisering binnen de twee groepen. Reeds in 1846, op het eerste liberaal partijcongres, werden ideeën naar voor gebracht die

later een voorafspiegeling zouden blijken te zijn van de nieuwe schoolwet. Artikel 17 van de grondwet werd door de twee ideeëngroepen erg verschillend geïnterpreteerd. Vooral de aanhef van dit artikel "Het onderwijs is vrij" leverde stof tot discussie. Beknopt stelt Luykx het als volgt: "Van katholieke zijde werd dit zo geïnterpreteerd: de Staat moet het privé-initiatief aanmoedigen en aanvullen, indien het tekort schiet. Van liberale zijde: de Staat krijgt positieve opdracht van de Grondwet om het officieel onderwijs op te richten en te besturen, desnoods tegen het vrij onderwijs in."

In de jaren die de schoolstrijd vooraf gingen, werd de linkse oppositie het er stilaan over eens dat de verstrengeling van de kerk of de godsdienst met de samenleving verbroken moest worden. Een dergelijk resultaat kon men enkel bereiken indien het onderwijs uit de handen van de geestelijkheid werd gehaald. Na de verkiezingszege van 1878 dachten de radikaal-liberalen dat hun tijd gekomen was om eindelijk hun ideeën in een nieuwe schoolwet neer te leggen. Na langdurige en hevige discussies in het parlement werd op 1 juli 1879 de nieuwe wet door de koning ondertekend. De voornaamste bepalingen uit deze wet kunnen als volgt samengevat worden. De gemeentelijke autonomie inzake het lager onderwijs werd beperkt ten voordele van de staat, die een feitelijke voogdij zou uitoefenen. Elke gemeente moest minstens één staatsschool bezitten; vrije scholen mochten niet meer aanvaard of gesubsidieerd worden. De onderwijzers moesten gediplomeerden uit het officieel normaalschoolonderwijs zijn. Het staatsonderwijs werd een neutraal lekenonderwijs, want het godsdienstonderwijs werd geschrapt. Een priester mocht alleen buiten de klasuren en op uitdrukkelijk verzoek vanwege de ouders godsdienstlessen geven.

De Belgische geestelijkheid was volkomen gekant tegen deze "ongelukswet". De reactie tegen de wet werd vlijmscherp geformuleerd door het episkopaat; tevens werden onmiddellijk kerkelijke maatregelen uitgevaardigd tegen verdedigers van de nieuwe wet. Die maatregelen waren zo streng dat de politieke rechterzijde er te Rome op aandrang opdat ze gemilderd zouden worden.

De belangrijkste sancties waren: het weigeren van de sacramenten aan het onderwijzend personeel der staatsscholen, aan de leerlingen van de officiële normaalscholen en aan de ouders die hun kinderen naar die scholen stuurden. Elke pastoor kreeg de uitdrukkelijke opdracht in zijn parochie een vrije lagere school op te richten.

Door die maatregelen werden zeer velen in konflikt gebracht met hun eigen opvattingen. Daar het grootste gedeelte van de bevolking in mindere of meerdere mate met het onderwijs te doen had, riepen de wet en de tegenmaatregelen van de geestelijkheid overal gewetensvragen op. Men kon er niet onderuit: door het sturen van een kind naar deze of gene school nam men, willens nillens, een standpunt in tegenover het geestelijk gezag van de kerk en de parochiale overheid.

De schoolstrijd in Bellem

Zoals overal elders in België reageerde men ook in Bellem tegen de nieuwe wet. Het zal wel de eerste en laatste keer geweest zijn in de negentiende eeuw dat in Bellem de nationale politiek door de gemeentelijke overheid, de geestelijkheid en de bevolking zo druk in discussie werd gesteld.

De Bellemse gemeenschap was samengesteld uit elementen die men over heel het Vlaamse platteland kon aantreffen. Het grootste deel van de bevolking kwam aan zijn inkomen in de landbouw of als dagloner in de weinig ontwikkelde industrie. Verder was de invloed die uitging van de twee kastelen erg

groot. Opmerkelijk was de zeer strijdlustige ingesteldheid van de pastoor, Jean-Baptiste De Smedt, die zeer goede relaties onderhield met de bewoners van het "groot kasteel" van de familie de Kerckhove. Minder kenmerkend voor het Vlaamse platteland als totaliteit, was de aanwezigheid van een zeildoekweverij te Bellem, die aan heel wat mensen werk verschafte.

Vóór het stemmen van de wet kon ik te Bellem geen spoor van een stellingname, voor of tegen, terugvinden. Toen het episkopaat na de stemming van de wet de opdracht gaf in elke parochie een vrije school te stichten, nam pastoor J.-B. De Smedt onmiddellijk het initiatief te Bellem. Zijn relaas over de schoolstrijd begint als volgt: *"Den Eersten July wierd door het Senaat, over het lager onderwijs, en met eene zieke stemmeerderheid, eene goddelooze wet aanveerd... door onze oude minister Malou, gedoopt: Loi de Malheur. In gevolg dezer wet, en kragtens de bevelen der bisschoppen, gebruik makende van de vrijheid door de constitutie toegestaan... legden wij op eersten Augti den eersten steen van eene vrije katholieke school welke ons geschonken wierd door de edele en edelmoedige heer De Pierpont-de-Burnot, die de school op zijnen grond getimmerd in eygendom behield. De namen zijner twee kinderen George en Marie in witte steenen gekapt staan op beyde hoeken geplaat ter eeuwige gedagtenisse."* De genoemde Georges de Pierpont de Burnot was een te Gent woonachtige grondeigenaar. Hij bezat onder andere een perceel grond te Bellem aan het uiteinde van de Museumstraat, bij de Bellemdorpweg. Daarop werd het schoolgebouw opgericht. Grond en gebouw bleven zijn eigendom. (4). Het gebouw bestaat vandaag nog steeds, hoewel het uitzicht van de voorgevel volledig gewijzigd is. De ingemetselde witte stenen zijn waarschijnlijk verdwenen achter de vernieuwde voorgevel. Boven in de zijgevel kan je echter nog steeds een muurkapelletje zien waarin een Mariabeeldje staat. Het huis heeft als huidig adres "Museumstraat 12".

De samenstelling van het komitee, dat zich inzette voor het totstandkomen van de school, werd genoteerd in het Liber Memorialis: *"Moedige mannen van onze parochie, deel makende van ons school-comiteyt, hebben mij in het opbouwen der school bijgestaan... hunne namen mogen hier op dees boek, als voorstanders van onze katholieke godsdienst, verheerlijk worden: voorzitter: de edele heer Fred. De Kerckhove, senator; ondervoorzitter: J.B. De Smedt, pastor; secretaris-tresorier: J. Vercauteren, onderpastor; raedsleden: Ed. Van der Cruyssen, Jan Syminck, Augt Herteleer, Augt Teerlinck, Frs Standaert, J.B. Lootens, H. David en Emile Van der Sypt."* De aanwezigheid van F. de Kerckhove als voorzitter van het komitee, naast de gewone leden, is veelzeggend wat betreft het gezag dat bij de meerderheid van de Bellemse bevolking aanvaard en gerespekteerd werd.

Niet alleen de geestelijke overheid beraadde zich over de nieuwe situatie die door de wet geschapen werd. Op 1 september stond dit punt op de agenda van de gemeenteraad. De wet viel voor Bellem niet gunstig uit. De jongensschool was een gemeenteschool en kon dus behouden blijven. Helemaal anders lag het bij de aangenomen meisjesschool. Bij bisschoppelijk schrijven werd het aan de religieuzen verboden in de gemeentescholen of aangenomen scholen onderwijs te verstrekken. Daaruit trokken de drie zusters de enige konkluzie die voor hen mogelijk was. In een brief van 20 augustus, gericht aan de gemeenteraad, boden Victoria Louise Van Driessche (hoofdonderwijzeres), Barbara Hubertina Bovens (hulponderwijzeres) en S. Cant (bestuurster van de bewaarschool) hun ontslag aan. De gemeenteraad kende hen eervol ontslag toe. Daardoor werd de meisjesschool een vrije school, waar de zusters verder onderwijs bleven verstrekken. Betreffende het godsdienstonderwijs rezen er in de jongensschool problemen, veroorzaakt door het verbod aan de geestelijkheid om les te geven in de gemeentescholen. Jean-Baptiste De Smedt zou daar - vanzelfsprekend - gevolg aan geven.

De gemeente moest er dus voor zorgen op de een of andere wijze, tegemoet te komen aan de gestelde problemen. De jongensschool zou in het vervolg een gemengde gemeentelijke school worden. Aan de ouders die hun kinderen naar de gemeenteschool zouden zenden werd gevraagd door wie en hoe ze wensten dat het godsdienstonderricht aan de kinderen zou gegeven worden.

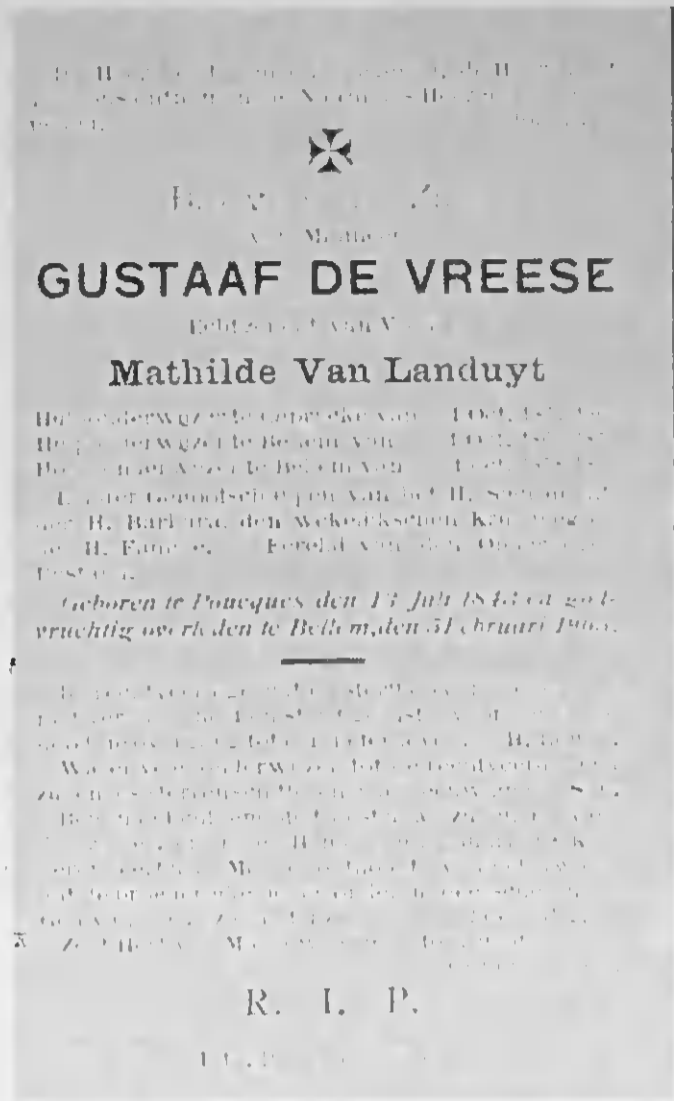
Ondertussen werd verder gewerkt aan de vrije school, teneinde de lokalen klaar te krijgen vóór het begin van de lessen op 1 oktober. De pastoor bleek erg tevreden over de gang van zaken: *“Den 10 7bre is eene geheugelijke dag geweest... ten 4 uren des morgens, reden met de voiture van het groot kasteel, na Gent, en van daar in gezelschap van Mr De Pierpont en zijne kinderen, na t' Lourdes van Oostacker, om den zegen van de Moeder Gods Maria, over ons werk te gaan vragen. Allen zijn daar onder H. Misse ter H. communie genadert... en na eene godvrugtige en aangename voormiddag zijn wij allen ter feestelijke tafel van Mr De Pierpont ontvangen... Deze dag is onze eerste belooning geweest.”*

Op 1 oktober 1879 begon het nieuwe schooljaar, na één maand zomervakantie: *“Op eersten Octobre wierd de nieuwe school geopend. Geheel onze gemeente was bevlagd en alle huizen versierd. De dorp-plaets was met kinderen en ouders volzet. De klok riep het volk na de hoogmis, even als op een feestdag. Eensklaps, arriveerde eene voiture, met 4 paerden aangespannen ons aanbrenghende de heer Pierpont met zijne kinderen; als dan is den geestdrift van het volk ten hoogsten gegaan en eene wilkom-groet klonkt door ghans ons dorpe. Na de dienst der kerk, is de school plechtig ingewijd en de kinderen hebben kermesse gehouden. De jonghe heer Charles Cram, eene inboorling van Bellem... die ons uit de bisschoppelijke en staatsnormale school, gekomen was met eene onderwijser-diploom van eerste classe... dede ons eene fraaie aanspraak... gevend aan elk den welverdiende lof en beloovende het vrij katholijk onderwijs na vermogens te doen bloeien... Deze dag is de bekrooning van ons werk geweest: alle de kinders van onze parochie waren ter school, en geen enkel was er voor de geuze-school... Daar stond vijftig stappen van onze school, het prachtig gebouw der gemeente school, met opene deuren en met twee meesters zonder kinderen, ja zonder een kind.”*

Charles Cram was een onderwijzer die blijkbaar van het officieel naar het vrij onderwijs was overgestapt. Een brief van 1880, gericht aan het gemeentebestuur, licht ons hierover in. Er wordt op gewezen dat C. Cram 200 fr. moet terugstorten omdat hij het openbaar onderwijs verlaten heeft vóór het einde van zijn verbintenis. De gevorderde som slaat op geld van een studiebeurs. (5). Dit schijnt er duidelijk op te wijzen dat hij de staatsnormaalschool verliet en voor een bisschoppelijke normaalschool opteerde.

De situatie der scholen zag er bij het begin van het nieuwe schooljaar sterk gewijzigd uit. De gemeentelijke gemengde school, dicht bij het dorp, was helemaal verlaten. Alleen de onderwijzer Gustaaf De Vreese en de hulponderwijzer Edmond Bruyneel waren aanwezig, beiden werkloos. Alle jongens waren overgegaan naar de vrije school in de Museumstraat, met Charles Cram als onderwijzer. De meisjesschool in de Bellemdorpweg bleef op dezelfde plaats behouden, zij het onder een volledig gewijzigde vorm. Bij akte van 16 september 1879 verkocht Octavie Le Sergeant d'Hendecourt (van het kasteel Stuivenberg) de schoolgebouwen aan Frederic de Kerckhove de Naeyer (van het huidige kasteel Mariahove). (6). Hierover noteert de pastoor:

“Ter zelve tijde, koft Mevr. De Kerckhove-de Naeyer het klooster met school en gronden uit de handen van de familie D'Hendecourt; zij bouwde, ten hare kosten eene schoone school-lokaal en schonkt dit alles voor de opvoeding der jonge meyskens, nemende daarenboven den onderhoud der zusters ten haren

Hoofdonderwijzer Gustaaf De Vreese. (1843-1905)

Hoewel onderwijzer G. De Vreese zich tijdens de schoolstrijd sterk inzette voor het officieel onderwijs tegenover het katholiek onderwijsnet, ging dit niet gepaard met anti-kerkelijkheid. G. De Vreese was inderdaad lid van verschillende parochiale genootschappen.

laste.” In de gevel van de meisjesschool zit nog altijd het wapenschild van de familie de Kerckhove ingemetseld. Door de verkoop van de schoolgebouwen was de rol van de familie d’Hendecourt in het Bellemse onderwijs uitgespeeld. De bewaarschool werd, samen met de meisjesschool, een vrije instelling. Een officiële bewaarschool werd niet heringericht vóór het einde van de schoolstrijd.

De grote konfrontatie tussen geestelijk en officieel gezag, leidde in Bellem tot een volledige zege voor de religieuze overheid. De pastoor, geruggesteund door de adellijke bewoners van het groot kasteel, behaalde de absolute zege! Zijn richtlijnen werden door vrijwel iedereen gevolgd. Een prachtvoorbeeld hiervan staat ingeschreven in de “Enquête Scolaire”. Toen onderwijzer De Vreese geen leerlingen meer had in de gemeenteschool, besloot hij van wal te steken met een avondschool. De gemeente-onderwijzer wou zich blijkbaar niet zomaar neerleggen bij de zege van de katholieken. Over deze poging legde de kantonale opzichter van het onderwijs te Deinze voor de Enquête Scolaire de volgende verklaring af: “... Te Bellem, onder andere, vroeg de onderwijzer aan den burgemeester de Kerchove, om eene avondschool te houden en daarin door hem ondersteund te worden. De burgemeester zegde zich de zaak niet aan te trekken, noch voor noch tegen. De onderwijzer heeft zulks doen aankondigen door den gemeentesecretaris. Van den eersten avond waren er 30 jongelingen, en eenige dagen nadien waren er 57. Ik was toen te Bellem, en zegde aan den burgemeester dat de school officieel moest ingericht worden. De pastoor heeft er zich dan mee bemoeid, en op 2 of 3 dagen was de school gevallen: er was niet

één leerling meer. ...". (7). Een meer sprekende demonstratie van de alomtegenwoordige macht van de plaatselijke geestelijke overheid zal wel moeilijk te vinden zijn!

In tegenstelling tot vele andere gemeenten bleef het in Bellem, ondanks de grote wijzigingen die zich voordeden, toch relatief erg kalm. In een bisschoppelijke enquête wordt gesteld dat er in Bellem noch door personen, noch door administraties gewelddaden gepleegd werden. (8).

Dat het vrij onderwijs te Bellem meer steun kon verwachten van invloedrijke personen tegenover het officieel onderwijs wordt ook duidelijk uit de samenstelling van de schoolkomitees. De leden van het kantonaal schoolkomitee van het officieel net woonden allen in Aalter. In de hierboven reeds geciteerde enquête vonden we hierover twee beoordelingen terug, die beide weinig uitleg behoeven. Na de opsomming der namen noteert de pastoor: "Sont peu connus à Bellem, sauf le premier comme ancien médecin" (bedoeld wordt de oud-burgemeester van Aalter: Joseph-Jean Snoeck). Iets verder schreef de pastoor ook dat "Aucun membre ne jouit ici de la moindre considération, on en rit beaucoup." (9). In het komitee van de dekenij Nevele (voor het vrij onderwijs) zetelden onder andere Arnold de Kerckhove d'Ousselghem, de Kerckhove de Naeyer van Bellem en Van Crombrughe, senator van Sint-Martens-Lerne; zij waren allen familiaal met het grote kasteel te Bellem verbonden. (10).

De gemeentelijke overheid, met de heer d'Ousselghem als burgemeester, zat bij meerdere gelegenheden nogal verveeld met de nieuwe nationale wetgeving, die de gemeente grotendeels de vrijheid had ontnomen. Bij akte van 6 mei 1861 had Jeanne van Caeneghem een dotatie geschonken aan het Bureau van Weldadigheid (een voorloper van de huidige OCMW's), als steun voor het onderwijs der behoeftige kinderen. Met de jaarlijkse intrest werden prijzen en kledingsstukken aangekocht. Bij K.B. van 21 Augustus 1881 werd die fondatie toegewezen aan de gemeente Bellem. Het Bureau van Weldadigheid weigerde dit te aanvaarden en schakelde het gerecht in. De gemeente weigerde echter eveneens de fondatie over te nemen! Een van hogerhand opgerichte kommissie onderzocht de zaak en besloot dat de gemeente het Bureau van Weldadigheid voor het gerecht moest dagen. Het verloop van die zaak is ons helaas onbekend gebleven. (11). Een aantekening in het Liber Memorialis op datum van 17 september 1887 wijst wel uit, dat de vrije school de fondatie uiteindelijk definitief moest afstaan. (12).

Eens de schoolbevolking de zijde van het vrije onderwijsnet had gekozen gebeurde er jarenlang niet zoveel meer. Het Liber Memorialis verstrekt geen verdere informatie. Het gemeentelijk onderwijs zat in de put. De gemeenteraad van 28 februari 1880 behandelde de vraag tot ontslag van de hulponderwijzer E. Bruyneel. Daar hij "tot andere bediening is geroepen" werd hem eervol ontslag toegekend. Tevens besloot de raad voorlopig geen nieuwe leerkracht aan te werven. Geregeld trad de gemeente in discussie met de Staat over posten uit de schoolbegroting. Steevast weigerde de raad jarenlang een bedrag op te nemen ten voordele van de onderwijzer als vergoeding voor het godsdienstonderwijs. De reden lag voor de hand: er waren immers geen leerlingen! De ontevredenheid over de alomtegenwoordige inmenging van de nationale overheid, blijkt duidelijk uit het korte zinnetje in de besluiten van de raadsvergadering van 7 oktober 1880 dat "er geene kinderen de school bijwonen, waarvan de gemeente de schuld niet is..." Dat de gemeenten onder zo'n sterke controle stonden, leidde bij vele besturen tot ontevredenheid: de gemeente zou alleen nog maar moeten betalen. (13).

Vooraleer de afsluiting van de schoolstrijd te behandelen geven we hier nog wat cijfers over de aantallen leerlingen in de verschillende scholen.

Vóór de schoolstrijd waren er 115 jongens in de gemeenteschool en 118 meisjes in de aangenomen meisjesschool, benevens 125 kinderen in de bewaarschool.

(14). Toen de meisjesschool een vrije instelling werd, werd de gemeenteschool als gemengde school ingericht, opdat de ouders de mogelijkheid zouden hebben ook hun meisjes van het officieel onderwijs te laten genieten. Toch waren er in 1880 en 1881 hooguit 4 leerlingen (waaronder nog de 2 kinderen van de onderwijzer De Vreese). Eind 1882 waren er zelfs helemaal geen leerlingen meer. (15).

Een "naamlijst van bijwoning der klassen" van de gemeenteschool levert ons de namen op van de 8 leerlingen die midden 1884 de lessen bijwoonden: (16)

<i>inschrijving op datum van</i>	<i>naam</i>	<i>geschrapd op datum van</i>
1. 2 okt 1883	Francq Hector, zoon van Francq Alfred, bestuurder van de fabriek te Bellem.	27 mei 1884
2. 2 okt. 1883	Francq Maurice, zoon van Francq Alfred, bestuurder van de fabriek te Bellem.	27 mei 1884
3. 15 okt 1883	Van Acker Fernand, zoon van Van Acker René, fabrikant.	14 aug 1884
4. 15 okt 1883	Van Acker Henri, zoon van Van Acker René, fabrikant.	14 aug 1884
5. 30 okt 1883	Martens Frans, zoon van Martens Adolf, dagloner.	30 aug 1884 (*)
6. 2 okt 1883	De Vreese Theophiel, zoon van De Vreese Gustaaf, onderwijzer.	30 aug 1884 (*)
7. 6 jun 1884	Borremans Carlos, zoon van Borremans Gustaaf Jacques, bestuurder van de fabriek te Bellem.	30 aug 1884 (*)
8. 6 jun 1884	Borremans Maurits, zoon van Borremans Gustaaf Jacques, bestuurder van de fabriek te Bellem.	30 aug 1884 (*)

(*) 30 aug. was het einde van het schooljaar.

Behalve de zoon van de onderwijzer vinden we op de lijst de namen terug van twee kinderen van R. Van Acker, eigenaar van de zeildoekweverij op de wijk Bellebrug, alsook twee kinderen van de bestuurder van de weverij. Wanneer A. Francq zijn functie in Bellem opgeeft en vervangen wordt door G. J. Borremans, zullen de kinderen van deze laatste eveneens ingeschreven worden in de gemeenteschool. De dagloner A. Martens, wiens kind eveneens op de lijst staat, was misschien een arbeider in de weverij en stond daardoor misschien onder druk om zijn kind naar de gemeenteschool te sturen. Dit is echter weinig waarschijnlijk, omdat in dit geval allicht meerdere inschrijvingen zouden voorkomen van verschillende arbeiderskinderen van dagloners uit de weverij. Het is mogelijk dat A. Martens één van de weinige militante socialisten was op het platteland in die tijd, en zich daarom anti-klerikaal opstelde. Op dit punt zal het wel bij gissingen moeten blijven.

De naamlijst der leerlingen is de enige bron waaruit we konden afleiden dat de fabrikant Van Acker tegen de katholieke hoofdstroom inging. Waarschijnlijk behoorde hij ideologisch tot de liberale partij, zonder zich verder bezig te houden met de gemeentelijke politiek. In andere gemeenten werden de werklui uit de fabrieken nogal eens onder zware druk gezet door hun, meestal liberale, werkgevers. Getuige hiervan de verklaring van de heer K. Van Ootegem,

gemeente-onderwijzer te Waarschoot, in de Enquête Scolaire: "Er zijn hier (= Waarschoot) ongeveer 1200 wevers ter plaetse. Er zijn 20 fabrikanten, en onder die fabrikanten waren er enkelijk in den winter van 1879-1880 drie die tot de katholieke gezindheid toebehoorden. De liberale fabrikanten hebben, volgens mij, misbruik gemaakt van de macht die zij hadden op het werkvolk, macht die nog grootelijks was vermeerderd door de tijdsomstandigheden: de schaarsheid van het werk, de duurte van levensmiddelen en brandstof, de strengheid van den winter." (17). In Bellem was die druk (afgaande op de naamlijst der leerlingen) beperkt, allicht omdat Van Acker passief bleef aangaande zijn politieke overtuiging.

Vanaf het begin van het nieuwe schooljaar op 1 oktober 1879 liep de schoolbevolking over naar het vrij onderwijs. Een staat afgesloten op 30 december 1879 vermeldt, als schoolbevolking voor de vrije scholen, 128 jongens, 114 meisjes en 94 kinderen in de bewaarschool. (18). Die cijfers liggen op hetzelfde peil als die van het einde van het voorgaande schooljaar, vóór het uitbreken van de schoolstrijd. Wel waren er minder kinderen in de bewaarschool. Er waren blijkbaar weinig of geen ouders die hun kinderen terugtrokken uit de scholen uit schrik voor tegenmaatregelen. De ouders kozen vrijwel in blok voor het onderwijsnet dat door de geestelijkheid uitgebouwd was.

In december 1880 is de situatie nog ongewijzigd: 132 jongens en 104 meisjes in de vrije lagere scholen, tegenover 1 jongen en 1 meisje in de gemengde gemeenteschool. De bewaarschool vertoonde eenzelfde beeld: 38 jongens en 57 meisjes bij de zusters; geen enkel kind in het officieel onderwijs, dat trouwens door de gemeenteraad niet heringericht was geworden. (19).

Enkele jaren bleef het onderwijs in dezelfde situatie verkeren. Nog in 1884 verwierp de gemeenteraad een post van 100 fr. als vergoeding voor godsdienstonderricht ten behoeve van onderwijzer De Vreese. De enkele aanwezige leerlingen ontvingen (op eigen aanvraag) waarschijnlijk dus nog steeds geen godsdienstonderricht.

Grondige wijzigingen in het onderwijs te Bellem zouden zich ook nu pas voordoen, nadat op nationaal vlak ingrijpende veranderingen hadden plaatsgehad.

De schoolwet van 1884.

De verkiezingen voor de Kamer van 1884 leidden tot een grote nederlaag voor de liberalen. De radikaal-liberale minister Frère-Orban omschreef in een brief de feiten kernachtig als volgt: "Ce n'est pas une défaite, mais un désastre." De klinkende katolieke zege had als onmiddellijk gevolg dat de radikaal-liberale regering haar ontslag aanbood bij de koning. De katolieke politikus J. Malou werd aangezocht om een nieuw kabinet samen te stellen.

De oorzaken voor de zware liberale nederlaag bij de verkiezingen waren veelvuldig. De zeer stugge houding die de radikale vleugel van de liberale partij aannam, had velen in het land misnoegd. De schoolpolitiek kwam bij vele gelovige liberalen erg hard aan en verdeelde aldus intern de partij. De schoolpolitiek was tevens een dure zaak door het bouwen van vele nieuwe scholen en het betalen van talloze nagenoeg werkloze onderwijzers. Tegenover de verdeeldheid in het liberale kamp stond de eensgezindheid van de katolieken. Ook door de gemeenschappelijke strijd tegen de schoolwet van 1879, hadden de liberaal-katolieke en ultramontaanse vleugel hun geschilpunten bijgelegd.

De oude en nieuwe zetelverdeling toont het best aan hoezeer de verhouding in de Kamer gewijzigd was. De liberalen vielen terug van 79 tot 52 zetels; de katolieken gingen vooruit van 59 tot 70 zetels; de 16 zetels voor onafhankelijken gingen in 1884 nadien naar de katolieken, nadat de onafhankelijken zich met hen versmolten hadden.

De nieuw gevormde katholieke regering Malou-Jacobs-Woeste wilde van de pas verkregen meerderheid gebruik maken om de schoolwet van 1879 en zijn verregaande gevolgen teniet te doen. Een wetsvoorstel in die zin werd op 23 juli ingediend en de wet werd uitgevaardigd op 20 september 1884. De hoofdbepalingen uit deze wet waren kort omschreven de volgende: de gemeente kreeg weer meer zeggingskracht over het onderwijs. Het volstond dat in elke gemeente er minstens één school was; dit mocht - net als voor 1879 - een aangenomen school zijn. Voortaan zou de gemeente zelf kunnen beslissen over het al of niet opnemen van godsdienstlessen in het programma. Elke huisvader kon aanvragen zijn kind van godsdienstonderricht te ontslaan. De benoeming van onderwijzers was opnieuw vrij, hetgeen betekende dat geen officieel diploma meer vereist was voor de gemeentescholen.

Einde van de schoolstrijd in Bellem.

Reeds op 11 augustus 1884 stond in de gemeenteraad het punt op de dagorde om de oude wet van 1879 "... te vervangen door eene nieuwe, die de vrijheid der huisvaders, het zelfbestuur der gemeenten eerbiedigt, en tevens de gemeentelijke financiën beschermt." De raad stond duidelijk achter het nieuwe katholieke wetsvoorstel.

Op 24 oktober kwam de raad weer samen: deze keer zou men zich beraden over de konkrete herinrichting van het onderwijs binnen de gemeente. De vrijwel werkloze onderwijzer G. De Vreese zou als gemeente-onderwijzer behouden blijven. Hij zou onderwijs verstrekken aan de jongens in de gemeenteschool. Als hulponderwijzer werd C. Cram aangesteld. Hij stapte dus, van het vrij over naar het gemeentelijk onderwijsnet. De meisjesschool, geleid door de zusters van de H.-Vincentius, zou weer een aangenomen school worden. De drie leerkrachten behielden hun werk. Op datum van 4 november 1884 werden in het "Naamregister van bijwoning der klassen" van de gemeentelijke jongensschool 128 leerlingen ingeschreven. (20). De vrije school in de Museumstraat liep dus na 5 jaar gebruik weer leeg. De school van de Pierpont de Burnot had dus geen rol meer te vervullen en werd dan ook opgedoekt.

De reactie van pastoor Jean-Baptiste De Smedt in het Liber Memorialis is niet erg positief te noemen. Op 7 januari 1885 werd Ed. Van Lantschoot benoemd tot burgemeester als opvolger van de heer d'Ousselghem, hetgeen bij de pastoor de bemerking oproept dat "De ware kragt van het oppergezag zal verhuysd zijn met de heer Ousselghem." Ter gelegenheid van het aftreden van de oud-burgemeester schreef de pastoor verder nog: *"Het laetste werk, van dezen, is geweest de vereeniging van de vrije katholieke school, met de gemeenteschool; dit heeft eendragt in de gemeente te wege gebragt om dat het de gespaarzaamste middel was om de nieuwe schoolwet uittevoeren. Doch hiermede is het vrij-onderwijs verdwenen en de opvoeding der kinderen zal er bij verliezen."* De pastoor voelde de feiten aan als een nederlaag. Vooral het feit dat de liberaal-gezinde onderwijzer De Vreese behouden bleef ontlokte bij hem striemende kritiek, hetgeen neerkwam op pure lastertaal vanwege de verliezende partij: *"... want de oude schoolmeester, een ware Jode, behertigd alleen geld te hebben en niet het geluk der kinderen; hij zou veel veel beter zakwaarnemer zijn, dat schoolmeester."* Over het overgaan van C. Cram, een verdediger der kerkelijke waarden, naar het gemeentelijk onderwijs noteerde de pastoor niks in het Liber Memorialis.

Tijdens de schoolstrijd richtte de parochiale overheid een vrije school in in de Museumstraat. Het schoolgebouw werd tussen de twee wereldoorlogen verbouwd. Bij die gelegenheid werd het beeldje, dat een plaatsje had in de voorgevel, in een nieuw gebouwde nis in de zijgevel geplaatst.

Op initiatief van Mevr. de Kerckhove-de Naeyer werd in 1879 een nieuw schoollokaal opgebouwd voor het onderwijs der meisjes.

Na 5 jaar eksklusief vrij en katholiek onderwijs diende Jean-Baptiste De Smedt in 1884 opnieuw de terugkeer toe te staan naar de oude structuren van vóór 1879. Na het in ere herstellen van de gemeentelijke jongensschool en de aangenomen meisjes- en bewaarschool werd er tientallen jaren lang vrijwel niks meer gewijzigd in het Bellemse onderwijs. Tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw bleven de jongens- en meisjesschool aan de noordkant van de Bellem-dorppweg hun functie behouden.

Eindresultaat van 5 jaar schoolstrijd.

Op nationaal vlak bracht de schoolstrijd voordeel op voor de katholieken. Tevens kwam het vrij onderwijs versterkt uit de strijd. Toch waren er ook schaduwzijden aan die zege verbonden. Heel wat liberalen gaven, naar aanleiding van de schoolstrijd, hun wekelijkse kerkpraktijk op. Vele onderwijzers die in de eerste plaats uit praktische en financiële overwegingen bij het officieel onderwijs waren gebleven, verloren na de nieuwe wet van 1884 hun job. Oorzaak van die werkloosheid was het opdoeken van heel wat nagenoeg leegstaande officiële scholen. De ontslagen leerkrachten legden de schuld in de handen van de onverzoenlijke katholieken en de geestelijkheid. Dit was voor talrijke leraars de direkte aanleiding om met de kerk definitief te breken. (21).

Ons onderzoek heeft aangetoond dat het in Bellem helemaal niet zo'n vaart gelopen is. Om meer nauwkeurige besluiten op dit punt te kunnen afleiden zou er we een studie nodig zijn over de politieke evolutie op lange termijn vóór en na de schoolstrijd. Het is echter de vraag of hiervoor wel voldoende gegevens in de bronnen te vinden zijn.

Op lange termijn beschouwd, schijnt de schoolstrijd te Bellem een maat voor niets geweest te zijn. Bij het begin der jaren zeventig was in Bellem de onderwijsstructuur langzaam volgroeid. Tussen 1879 en 1884 werd die structuur gewijzigd onder invloed van een schokgolf van buitenuit. Daarop volgde het herstel van de oude onderwijsinstellingen. Dit gebeurde niet in de eerste plaats op grond van ideologische overwegingen, vóór of tegen de liberalen of katholieken. De terugkeer naar het oude was simpelweg de goedkoopste weg naar de toepassing van de reglementen van de nieuwe schoolwet! De nuchtere cijfers van de jaarlijkse schoolbegroting wogen zwaarder dan eventuele radikale standpunten. In dit verband is het ook sprekend dat men in de jongensschool na de schoolstrijd een beroep deed op De Vreese én Cram als onderwijzers: de ene afkomstig uit de gemeenteschool (en een tijdlang voortrekker van een avondschool, tegen het vrij onderwijs in), de andere afkomstig uit het vrij onderwijs (nadat hij een officiële normaalschool had verlaten).

De grondoorzaak van de schoolstrijd lag in het ongenoegen bij een grote groep progressieven, die de druk van de kerk op het openbare leven wilde wegnemen. Lode Wils formuleert dit bondig als volgt: "... ze (dit is de linkse opinie) aanvaardde in beginsel niet meer dat de samenleving rekening zou moeten houden met kerk of godsdienst; dat waren privé zaken die geen invloed mochten uitoefenen op het openbaar leven of op het politiek gedrag van burgers;..." (22). Tijdens de schoolstrijd bleek overduidelijk dat dit op het platteland voorlopig zeker geen haalbare kaart was. Hooguit brokkelde het gezag van de kerk zeer langzaam beetje bij beetje af. Voorlopig is het ons niet mogelijk te zeggen in hoeverre een aantal mensen in Bellem van de kerk weggroeiden onder invloed van de schoolstrijd. Het is tevens nog de vraag of de opvoeding van de kinderen verloren heeft bij de terugkeer naar de oude onderwijsstructuren in Bellem, zoals J.-B. De Smedt het in zijn Liber Memorialis neerschreef.

Tenslotte was een fenomeen als de schoolstrijd, grotendeels vreemd aan een politiek ingedommelde gemeente, zoals Bellem waarschijnlijk was in de twee helft van de negentiende eeuw. Een voornamelijk passieve plattelandsgemeenschap werd enkel een tijdlang bruusk uit zijn rust gehaald door een oorzaak van buitenaf. De schoolwet van 1879 en de reacties van de katholieke overheden hierop, waren er de enige oorzaak van, dat Bellem gedurende enkele jaren zijn onderwijsstructuren wijzigde. Toen de gelegenheid zich in 1884 voordeed viel de gehele structuur snel terug in de oude plooiën, zonder veel brokstukken of schade achter te laten.

Ivan HOSTE

Bronnen.

Hoofdzakelijk drie bazisdokumenten werden gebruikt voor het schrijven van dit artikel. Om het algemene kader te schetsen werd vrijwel volledig te rade gegaan bij Theo Luykx, *Politieke geschiedenis van België*, Elsevier Amsterdam/Brussel, 1973. Om de situatie in Bellem te beschrijven maakten we gebruik van het Liber Memorialis van de parochie O.L.V. Geboorte te Bellem. Jean-Baptiste De Smedt, die met het bijhouden van het boek begon, betitelde het als "Register Rerum Memorabilium ab anno 1860." Dit handschrift, berustend in de pastorie, werd in bovenstaand artikel integraal overgenomen wat betreft de passages over de schoolstrijd. Deze passages werden schuin gedrukt. Tenslotte leverden ook de registers der beraadslagingen van de gemeenteraad heel wat informatie op. Ze berusten in het RAG, fonds Bellem-modern onder de nummers 5 tot 8. De overige gebruikte lectuur en bronnen werden steeds aangeduid met behulp van de voetnoten.

1. RAG - Bellem modern, nr 2 (beraadslagingen schepencollege).
2. RAG - Bellem modern, nr 3 (beraadslagingen schepencollege).
3. RAG - Bellem modern, nr 631.
4. Kadastrale gegevens, meegedeeld door M. Peeters, waarvoor dank.
5. RAG - Bellem modern, nr 631.
6. Kadastrale gegevens, meegedeeld door M. Peeters.
7. Enquête Scolaire, deel II, 1881, p. 226. Verspreid over meerdere lijvige boekdelen vinden we in de "Enquête Scolaire" de neerslag terug van een ganse reeks getuigenissen over de morele en materiële situatie van het lager onderwijs na het invoeren van de nieuwe schoolwet van 1879.
8. Bisschoppelijk archief Gent, fonds Bracq, nr 2.10.3.6.
9. Bisschoppelijk archief Gent, fonds Bracq, nr 2.10.3.6.
10. Bisschoppelijk archief Gent, fonds Bracq, nr 2.10.2.13.
11. RAG - Bellem modern, nr 631.
12. "En 1879 Mr Bara, de sinistre mémoire, avait enlevé la fondation de Naeyer à l'école dominicale pour la faire passer à l'école communale. Depuis cette époque mon prédécesseur, peut-être par faute de ressources, n'avait plus songé à récompenser et à stimuler les enfants, par une distribution de prix." Met de verwijzing "prédécesseur" doelt pastoor Massot op J.B. De Smedt.
13. Wanneer de raad de schuld voor het ontbreken van leerlingen van de eigen rug wenst te schuiven, zal het wel niet de bedoeling geweest zijn de pastoor met de schuld te belasten. De pastoor en de burgemeester konden het inderdaad goed met mekaar vinden. De raad legde de pastoor nooit iets in de weg om het vrij onderwijs uit te bouwen, integendeel: de raad nam een passieve houding aan tegenover het initiatief van G. De Vreese om een avondschool in te richten. Aldus steunde de raad onrechtstreeks het vrij onderwijs.
14. RAG - Bellem modern, nr 622.
15. RAG - Bellem modern, nr 622.
16. Dit register werd gevonden in de verlaten nieuwe jongensschool te Bellem. Het berust nu in privéhanden, maar behoort in het gemeentearchief bewaard te worden.
17. Enquête Scolaire, deel II, 1881, p. 1146-1147.
18. Bisschoppelijk archief Gent, fonds Bracq, nr 2.10.3.6.
19. Bisschoppelijk archief Gent, fonds Bracq, nr 2.10.3.9.
20. Zie voetnoot nr 16.
21. ART (J.), Determinanten van kerkelijkheid. Doktoraatsthesis RUG 1974-75, p. 500-502.
22. WILS (L.), De regering-Frère in het teken van de schoolstrijd. In: (Nieuwe) Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel XIII, Bussum, 1978, p. 178.

WIE KENT WIE?

DE PLECHTIGE COMMUNIE TE SINT-MARIA-AALTER, anno 1938.

Te Sint-Maria-Aalter ging de Plechtige Communie door op Passiezondag. Zij werd zoals overal voorafgegaan door een voorbereiding van zeven weken.

In 1938 ging de Plechtige Communie door op zondag 3 april. Pastoor was Emiel Thuysbaert, die te Sint-Maria-Aalter overleed op 1 juni 1939.

Op onderstaande foto zien wij de plechtige communicanten, samen met Eerwaarde Heer De Ganck, welke te Sint-Maria-Aalter verbleef van 1935 tot 1938 om er de ziekelijke pastoor bij te staan.

Petrus Marcel De Ganck werd geboren te Dikkelvenne op 17 juli 1908, priester gewijd te Gent op 26 mei 1934. Hij was onderpastoor te Moerbeke-Waas, Kalken en Knesselare, pastoor te Vosselare op 12 oktober 1954, te Merendree op 8 augustus 1969, waarna hij op rust ging op 14 augustus 1973. Hij overleed te Gent op 14 maart 1976.

De plechtige communicanten van Sint-Maria-Aalter 3 april 1938.

Van l.n.r.: Zittend: De Neve Godelieve, Rollé Angèle, Van de Sompele Simonne, De Roo Marie-José (nu overste der zusters op Aalter-Brug) en De Boever Gabriëlle (+).

Staan: Eerste rij; Van Overbeke Albert, Van Hulle Maurice, François Lea, Mouton Irène, Tanghe Yvonne, Verstraete Maria, De Baets Rachel, Clincke Simonne, Gevaert Amedé en Martens Maurice (+).

Bovenste rij: Van de Putte Bertrand, Wittewrongel Theofiel, Verhelst Julien, Wille Romain, Scheyving Michel, Van Severen Julien, Vermeire Maurice, Mestach Willy, Coddens Julien en E.H. De Ganck.

Foto bezorgd door Zuster Maria Verstraete, Bellingen.

DE MEISJESSCHOOL VAN SINT-MARIA-AALTER SCHOOLJAAR 1937-1938, 4de, 5de en 6de LEERJAAR.

*De Meisjeschool van Sint-Maria-Aalter Schooljaar 1937-1938. 4de, 5de en 6de studiejaar.
 Van l.n.r. Onderste rij: Van den Bussche Alice, De Boever Yvonne, Van Eeghem Rachel, De Bruyne Madeleine, Poelvoorde Irma, Van de Putte Lisette en De Baets Maria.
 Tweede rij: van l.n.r.: De Boever Gabriëlle (+), De Roo Marie-José, D'Hulster Mariette, Mestdagh Elza, Fiers Diane, ...?... José, De Neve Godelieve, Van Eeghem Bertha, François Denise, Boré Rosa en Lanckriet Alexandrine.
 Derde rij: van l.n.r. Van Compernelle Godelieve, Mouton Irène, De Baets Rachel, Maenhout Georgette, Tanghe Yvonne, Verstraete Maria, Verniest Agnes, Lambert Anna, Taghon Rachel, Lambert Angèle, François Lea en Rollé Angèle.
 Bovenste rij: van l.n.r.: Onderwijzeres Madeleine Spanhove van Knesselare, Taghon Anna (+), Verniest Clarisse, De Baene Clara, Clincke Simonne, Van de Voorde Yvonne, Van de Sompele Simonne, Zutterman Maria, Wittewrongel Agnes en Van Eeghem Maria (+).
 Foto bezorgd door Zuster Maria Verstraete, Bellingen.*

DE MEISJESZONDAGSCHOOL VAN AALTER OMSTREEKS 1934.

Van l.n.r.: Onderste rij: Ava Cocuyt (+), Celina Mattheeuws, Moeder Aldegonde (Coleta Meire) (+), Onderpastoor Remi Van Coppenolle (+), Zuster Ancilla (Madeleine Thys), Maria De Vlieger, Angèle Goethals en Gabriëlle De Meyer (+).

Tweede rij: Madeleine De Sutter, Celina Engels, Maria Van de Keere, Gerarda Mijnsberge, Margriet Wittewrongel, Germaine Steenbeke, Zulma De Neve, Clara Van Haver, Godelieve Iterbeke, Anna Cools en Margriet Dierickx.

Derde rij: Irène Van Eeghem, Anna Mestdagh (+), Clarisse Schellebroodt (+), Rachel De Reuck, Maria Cocuyt, Anna Willems, Alice De Smet, Rachel De Caluwé, Julia Fraeyman, Augusta Bearelle en Anna De Meyer.

Bovenste rij: Germaine De Brouwer, Clara Lambrecht, Rachel Van Vynckt, Anna Van Damme, Hélène Lievens, Adrienne Verbeke en Godelieve De Baets.

Maurice THYS.

KRINGNIEUWS

PROFICIAT IVAN HOSTE

De provinciale prijs voor Geschiedenis, voor het jaar 1979, werd ex-aequo toegekend aan lic. Roger Buyck uit Kaprijke en lic. Ivan Hoste uit Bellem.

Ivan is ondervoorzitter van de Heemkundige Kring "E. Mettenanxt" uit Bellem en vertegenwoordigt zijn kring in onze kring. Hij kreeg deze eervolle onderscheiding voor zijn studie over "De sociaal-ekonomische mutaties te Aalter tussen 1830 en 1860". In deze licentiaatsverhandeling beschrijft hij o.m. het verloop van de vlaskrisis te Aalter en bestudeert hij de sociale stratifikatie van de Aalterse bevolking in die periode. Dit werk werd bekroond omwille van de originele behandeling van het onderwerp, dat een voorbeeld kan zijn voor andere studies over de verwaarloosde negentiende eeuw.

Momenteel werkt Ivan in het archief van de voormalige gemeente Poeke om de sociale en ekonomische toestanden in de 19de en 20ste eeuw te bestuderen. Op die manier brengt hij ijverig bouwstenen aan voor de "Geschiedenis van Poeke". Ook werd hij door de gemeente Aalter belast met het inrichten van het museum van de Vlaamse strijd, in samenwerking met de onvermoeibare Flor Grammens.

Wij wensen onze jonge Bellemse historicus nog een vruchtbaar opzoekingswerk en wij zijn blij een eerste bijdrage van zijn hand te kunnen afdrukken.

L.S.

Op 22 oktober 1979 is de Heer Raymond VAN PARYS (°3 sept. 1909), echtgenoot van Mevrouw Germaine Verhalle, heel onverwacht overleden. Hij was niet alleen lid van onze kring, maar een bereidwillig medewerker aan de rubriek "Wie kent wie?". Door zijn beroep van taxi-uitbater heeft hij duizenden mensen veilig ter bestemming gebracht; moge hij ook de eindbestemming bereiken, waar de Heer ons allen verwacht. Onze innige deelneming aan beide families.

Op 4 februari 1980 is de Heer Amaat BOCKAERT (°9 mei 1908), echtgenoot van Mevrouw Francine Daels, overleden. Hierdoor verliest onze kring een lid van wie terecht mag gezegd worden: "Zijn eer was trouw". Onze oprechte deelneming aan de families Bockaert en Daels.

De Heer en Mevrouw Jan CAMERLINCKX-PETITJEAN en hun 7 kinderen melden ons de geboorte van hun achtste kindje Leen, geboren op 30 januari 1980. Jan is niet alleen bestuurslid van onze kring, maar een actief medewerker aan ons tijdschrift. Hartelijk proficiat en veel levensvreugde met uw gezin.

R.D.

INHOUD

* Roger DEFRUYT:	Het Gemeentehuis en de Gemeentelijke diensten te AALTER.	3
* Jan CAMERLINCKX:	Het Goed Schuurlo te ST.-MARIA-AALTER.	8
* Maurice MICHIELS junior:	Op zoek naar de stamvader MICHIELS.	16
* Roger MOELAERT:	Het personaat over de kerk van LOTEN-HULLE, een laat relict uit de tijd van het eigenkerkwezen (\pm 1270).	19
* Maurice THYS:	In memoriam Eerw. Moeder Gilberte.	23
* Roger DEFRUYT:	POEKE: Het kasteel en zijn bewoners.	25
* Ivan HOSTE:	De schoolstrijd van 1879 - 1884 te BELLEM.	42
* Maurice THYS:	Wie kent wie? - Pl. Communie te St.-M.-Aalter (1938). - De meisjesschool te St.-M.-Aalter (1937). - De meisjeszondagschool van Aalter, omstreeks 1934.	55
* REDAKTIE:	Kringnieuws.	58

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring "Arthur Verhoustraete"

Erevoorzitster: Mej. Anna VERHOUSTRAETE, Lostr. 30, Aalter.

Voorzitter: Luk STOCKMAN, Brugstr. 103, Aalter.

Ondervoorzitter: Maurice THYS, Bierweg 29, Aalter.

Sekretaris-penningmeester: Roger DEFRUYT, Kestelstr. 57, Aalter.

Verslaggever: Eric CLAEYS, Veldemeersdreef 21, Aalter.

Leden:

Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, Aalter.

José DEGUFFROY, Ter Weibroek 29, Aalter.

Maurice MICHIELS, St.-M.-Aalterstraat 34, Aalter

Marcel SAELENS, Wingenstr. 82, Aalter.

Br. Achiël TAILDEMAN, Redemptoristenklooster, 2160 Essen.

Jean VAN CLEVEN, Manewaarde 14, Aalter.

Robert VERHELST, Stationsstr. 44, Aalter.

André VERHOUSTRAETE, Lostr. 30, Aalter.

Afgevaardigden Heemkundige Kring "E. Mettenanxt" - Bellem

Ivan HOSTE, Muzeumstraat 93, Bellem

Cyriel LOOTENS, Bellemdorpweg 35, Bellem

Lidmaatschapsbijdrage 200 fr. per jaar

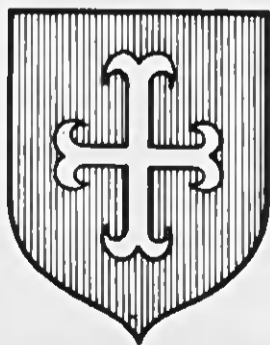
Steunende leden 250 fr. en ereleden 500 fr. per jaar

Te storten op rekening nr. 442-6594361-40 van Heemkundige Kring
"Arthur Verhoustraete", Kestelstraat 57, 9880 Aalter.

Verschijnt tweemaal per jaar.

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete”

3e jaargang • nr. 2 • 1980

LAND VAN DE WOESTIJNE
DERDE JAARGANG 1980 nr. 2.

Zesmaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring "Arthur Verhoustraete".

Sekretariaat: Kestelstraat 65, 9880 Aalter.

Redaktieraad: Jan Camerlinckx, Roger Defruyt, Luc Stockman en Maurice Thys.

Eindredactie: Roger Defruyt, Kestelstraat 65, 9880 Aalter.

Lidmaatschapsbijdrage en abonnement 250 fr per jaar.

Steunende leden 300 fr en ereleden 500 fr per jaar.

Te storten op rekening nr. 442-6594361-40 van de Kring.

De hernieuwing van het LIDMAATSCHAP 1981
staat voor de deur!

Stort zo vlug mogelijk uw lidmaatschap
door middel van ingesloten formulier op het nummer van de Kring,
of betaal rechtstreeks aan de kringafgevaardigde.

Slechts na hernieuwing wordt U de 4de jaargang bezorgd!

INHOUD:

1. Het Goed Schuurlo te Maria-Aalter (vervolg)
door Jan Camerlinckx. 3
2. Herinneringen aan de meidagen van 1940
door Maurice Thys. 14
3. De herdenking van de onafhankelijkheid van België vroeger
door Roger Defruyt. 27
4. Een oorkonde van 1289 betreffende de leenmannen van de Vrouwe van de
Woestijne
door Luc Stockman. 36
5. Wie kent wie?
door Maurice Thys. 39

HET GOED SCHUURLO TE MARIA-AALTER

Een historisch-geografische schets (vervolg).

NA DE MIDDELEEUWSE ONTGINNINGSPERIODE

Na de economische expansie en de betrekkelijke welvaart in de 11de, 12de en 13de eeuw, werd de 14de eeuw een tijd van crisis en ellende. Reeds in de tweede helft van de 13de eeuw bereikte de uitbreiding van het landbouwareaal de grenzen van de toenmalige mogelijkheden.

De ontginning van nieuwe gronden vergde steeds hogere investeringskosten en steeds zwaardere inspanningen, maar de rendabiliteit bleef vaak beneden de verwachtingen. Niet alleen de stagnatie van de landbouw, maar ook de verslechtering van het politieke en sociale klimaat, gepaard gaande met oorlogen en sociale conflicten, leidde tot de ontwrichting van het economisch en maatschappelijk leven. Hongersnoden en de met de regelmaat van een klok opflakkerende epidemieën van pest, cholera en tyfus decimeerden de bevolking. Steden en dorpen raakten ontvolkt en op het platteland lagen landerijen verlaten.

Ofschoon de toestand in Vlaanderen misschien niet zo dramatisch was als in andere Europese gewesten, toch zou de crisis op allerlei domeinen verstrekkende gevolgen hebben.

Voor het landelijk uitzicht betekende de middeleeuwse krisistijd het bestendigen van het landschap zoals dat in de voorgaande eeuwen door de mens was gemodelleerd. Voor Binnen-Vlaanderen betekende het onder andere dat de her en der verspreide heidevelden voor een lange tijd een integrerend deel zouden uitmaken van het landschap en dat in en rond die heidevelden het leven eeuwenlang zou bepaald worden door een specifieke agrarische activiteit.

Het is een wijdverspreide verkeerde opvatting dat de heide een natuurlijk verschijnsel is. Onder welbepaalde milieuomstandigheden kan heide weliswaar spontaan optreden, maar ekologen zijn het er reeds lang over eens dat de heide meestal ontstaat en voortbestaat door menselijk ingrijpen. Zoals het bos tot de vroege middeleeuwen een onmisbaar element was voor de landbouweconomie, zo zou de heide, ontstaan uit de degradatie van het bos, integrerend deel uitmaken van de agrarische activiteit tijdens de middeleeuwen en ook nog lang daarna.

De heide was niet alleen de weiplaats voor het vee, ook de heideplaggen waren een noodzakelijke aanvulling van het tekort aan stalstrooisel en mest. Men neemt aan dat er voor de bemesting van één hectare bouwland, naargelang de omstandigheden, twee tot zeven hektare heide nodig waren (1). Daarbij is nog geen rekening gehouden met het feit dat heideplaggen ook als brandstof gebruikt werden.

Een ander opmerkelijk verschijnsel op de heidevelden was het voorkomen van ettelijke vijvers. Moerassen en waterplassen waren vanouds natuurlijke elementen in het landschap, maar heel wat vijvers zijn ontstaan door menselijk toedoen, hetzij door het delven van turf of veldstenen, hetzij door het afdammen van beken.

De vijvers werden gebruikt voor het kweken van zoetwatervis, vooral karper, snoek en brasem. Daarnaast leverde de oeverbegroeiing van riet en biezen, materiaal voor allerlei nevenactiviteiten. Al ontbreekt het terzake aan concrete gegevens, toch zijn er aanwijzingen dat het ontstaan en zeker de intensieve uitbating van heel wat vijvers zich situeert in de loop van de 14de eeuw.

De "velden" waren zeker geen bron van welvaart, maar toch zijn ze niet weg te denken uit het bestaan van onze voorouders. Het kan alleen onze bewondering opwekken, dat zij er met veel vindingrijkheid en noeste arbeid in slaagden de schrale zandgrond voldoende te laten opbrengen en aldus te voorzien in de dagelijkse levensbehoeften...

OMTRENT DE SCHUURLOVIJVERS

In de rekeningen van het domein Woestijne anno 1375 werd Jan VAN WIDEBROUC vermeld als pachter van de Schuurlovijver, de Toolnarevijver, de Wameerievijver, de Katschootvijver, de Zeilschootvijver, de Kliplovijver en het Witte Venneken. De pachtsom bedroeg 48 pond. De "*pasture van Scuerloe*" werd verpacht voor 7 pond (2).

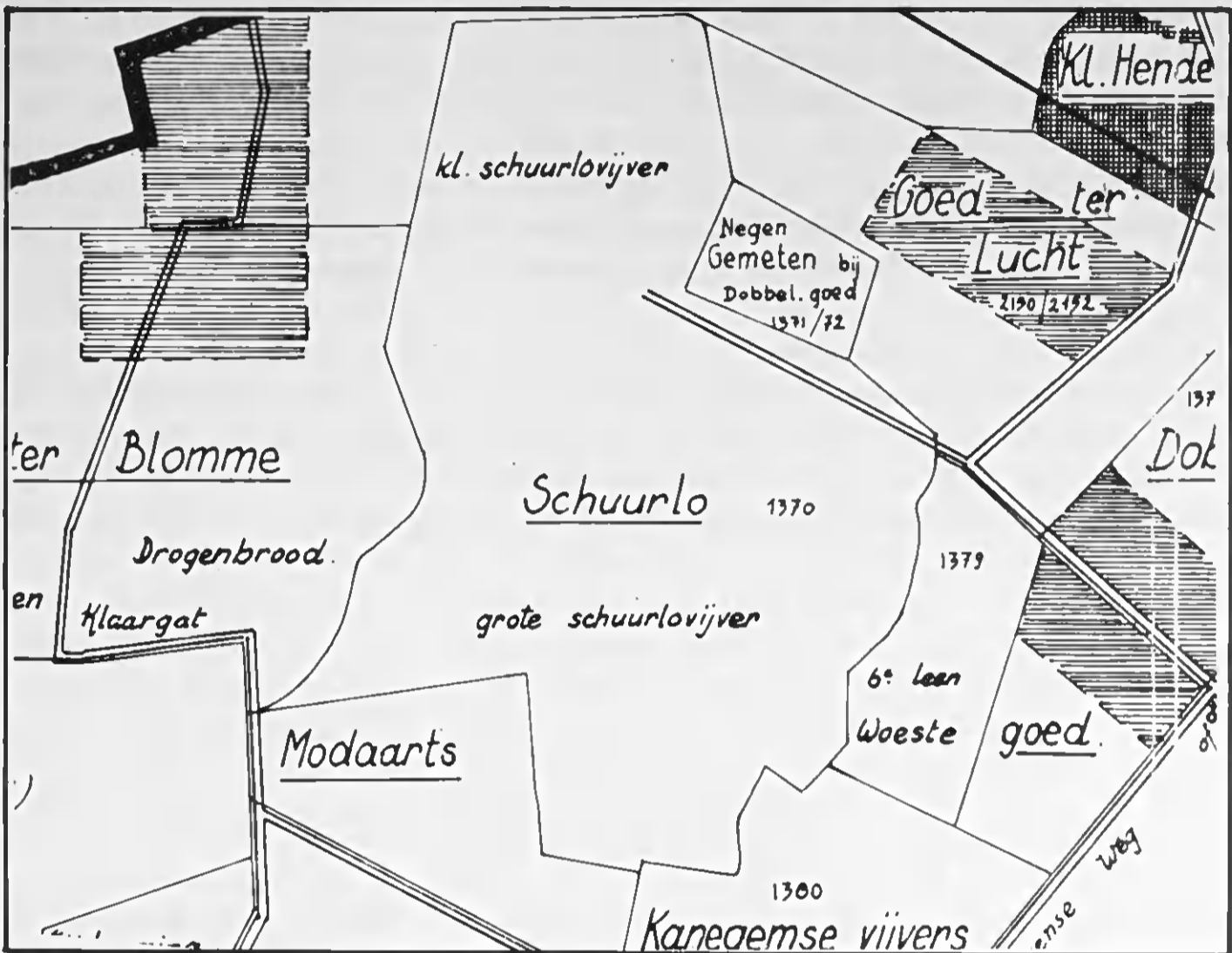
Ofschoon de naam Schuurlo eerst in de 16de eeuw weer opduikt in dokumenten, toch kunnen we veronderstellen dat het goed al die tijd geregeld werd verpacht en gebruikt. In 1539 verpacht Lodewijk VAN VLAANDEREN, heer van Woestijne, en van Woeste de "*grootte en cleyne Schuurlo*" aan Bernard VAN DE WOESTIJNE. In het pachtkontraat werd bedongen dat de pachter diende in te staan voor het onderhoud van de vijvers. In 1564 pachtte Willem WEST de Schuurlovijvers voor 84 pond (3).

De westkant en de zuidkant van Aalter maakten deel uit van het Bulskampveld, één der grootste heidevelden in Binnen-Vlaanderen. Reeds in de 16de eeuw werden pogingen ondernomen om het "velt" te ontginnen. Tussen 1525 en 1575 werden ongeveer 290 hektare heidegronden ter ontginning uitgegeven. Die "*uutnemingen*" situeerden zich vooral rond Schuurlo en langs de Nedere Bruggeweg (4). Zij zouden de oorsprong zijn van de hofsteden ten Bokhoute, ter Lucht, Bakensgoed, Dobbelaersgoed, ter Blomme, Kliplo en Hooggoed.

De opstand in de Nederlanden tegen het Spaans bewind en het daaruit voortvloeiende oorlogsgeweld op het einde van de 16de eeuw, zou de ontginningspogingen erg bemoeilijken of zelfs ongedaan maken. De krijgsverrichtingen, gepaard gaande met het opeisen van mensen en levensmiddelen, plunderingen en brandstichtingen leidden tot de ontvolking van de streek. Van de ongeveer 1700 inwoners die Aalter in 1572 telde, bleven er in 1610 nog amper 950 over. Ook de oppervlakte bouwland was met meer dan een derde teruggelopen.

Toen bij het begin van de 17de eeuw de rust enigszins terugkwam, was veel te herdoen. Omstreeks 1610 lagen de Schuurlovijvers "*vague*". Ze werden verpacht aan Joos VAN HOUCKE voor een periode van 12 jaar. Het eerste jaar moest er geen pacht betaald worden, vermoedelijk om de pachter toe te laten de nodige werken

uit te voeren, om de vijvers weer bruikbaar te maken. De volgende elf jaar bedroeg de jaarlijkse rente 20 pond (3). Van de ontginningen uit de voorgaande eeuw was maar weinig overgebleven. Vergelijking van gegevens uit de 16de eeuw met de toestand zoals die in het landboek van 1632 wordt beschreven, laat vermoeden dat heel wat bouwland verloren was gegaan en dat men omstreeks 1630 nog druk doende was de verloren gegane gronden te herwinnen.

Deel van "Aaltershoekje" rond 1635

Ondanks alles zouden ook in de 17de eeuw pogingen ondernomen worden om de heide verder te ontginnen. In 1641 hadden de Jezuïeten te Aalter al meer dan 200 hektare heide verworven met de bedoeling er bouwland en bos van te maken. Ook op kleinere schaal werd de ontginning van de heide aangevat. Vergeefse moeite echter. Op het einde van de 17de eeuw teisterde het oorlogsgeweld andermaal onze streken en weer zouden heel wat inspanningen teniet gedaan worden.

In 1591 was Lodewijk V VAN VLAANDEREN om financiële moeilijkheden verplicht geweest de heerlijkheid van Woeste gerechtelijk te laten verkopen. Alhoewel de Schuurlo Vijvers midden in de heerlijkheid van Woeste lagen, toch zouden zij deel blijven uitmaken van het domein Woestijne. Uit de rekeningen van Woestijne blijkt dat de vijvers in de loop van de 17de eeuw geregeld verpacht werden. Als pachters worden o.m. vermeld:

- Jan en Gilles LIEVENS in 1665 en 1667
- Guillaume BOTTERMAN in 1676
- Frans LOONTJES in 1684 (3)

Verder vermeldt een rekening van 1687:

- kosten voor het herderven van de Schuurlovijvers, 136 pond
- loon van de vissers en vervoerkosten van de vis naar de vaart, 6 pond
- loon van de vissers voor het kuisen van de vijvers, 2 pond (3)

Tijdens de 17de eeuw was het krijgsgewoel niet uit de lucht. Vooral na 1667 zou dat dramatische gevolgen hebben te Aalter, De Brugse vaart was meermaals de demarkatielijn tussen de strijdende partijen en de bijna onafgebroken krijgsvorrichtingen, en het komen en gaan van legerbenden maakten het leven zo goed als onmogelijk. Tussen 1670 en 1709 liep het aantal inwoners terug van ongeveer 1835 tot 1247. Weer lagen hofsteden verlaten en heel wat akkers werden niet meer bewerkt.

De schade, die vooral de Franse troepen hadden aangericht, was aanzienlijk. Toen uiteindelijk in 1713 de vrede kwam, was Aalter, net als zovele andere plattelandsdorpen, geruïneerd. Het zou jaren duren voor er van enig herstel sprake was.

Bij het begin van de 18de eeuw waren de Schuurlovijvers nog slechts zompig grasland en moeras. In een rekening van 1716 is er sprake van de verpachting van " *1 gers van de Schoorloot vijvers*" en dit voor een bedrag van 3 p. 6 s. 8 gr. Er zijn geen aanwijzingen dat vijvers nadien nog ooit in hun oorspronkelijke toestand zijn hersteld. De vijvers hadden overigens maar weinig economisch belang meer. Meer zeevis werd nu ook landinwaarts aangevoerd.

VAN VIJVERS TOT KASTEELDOMEIN

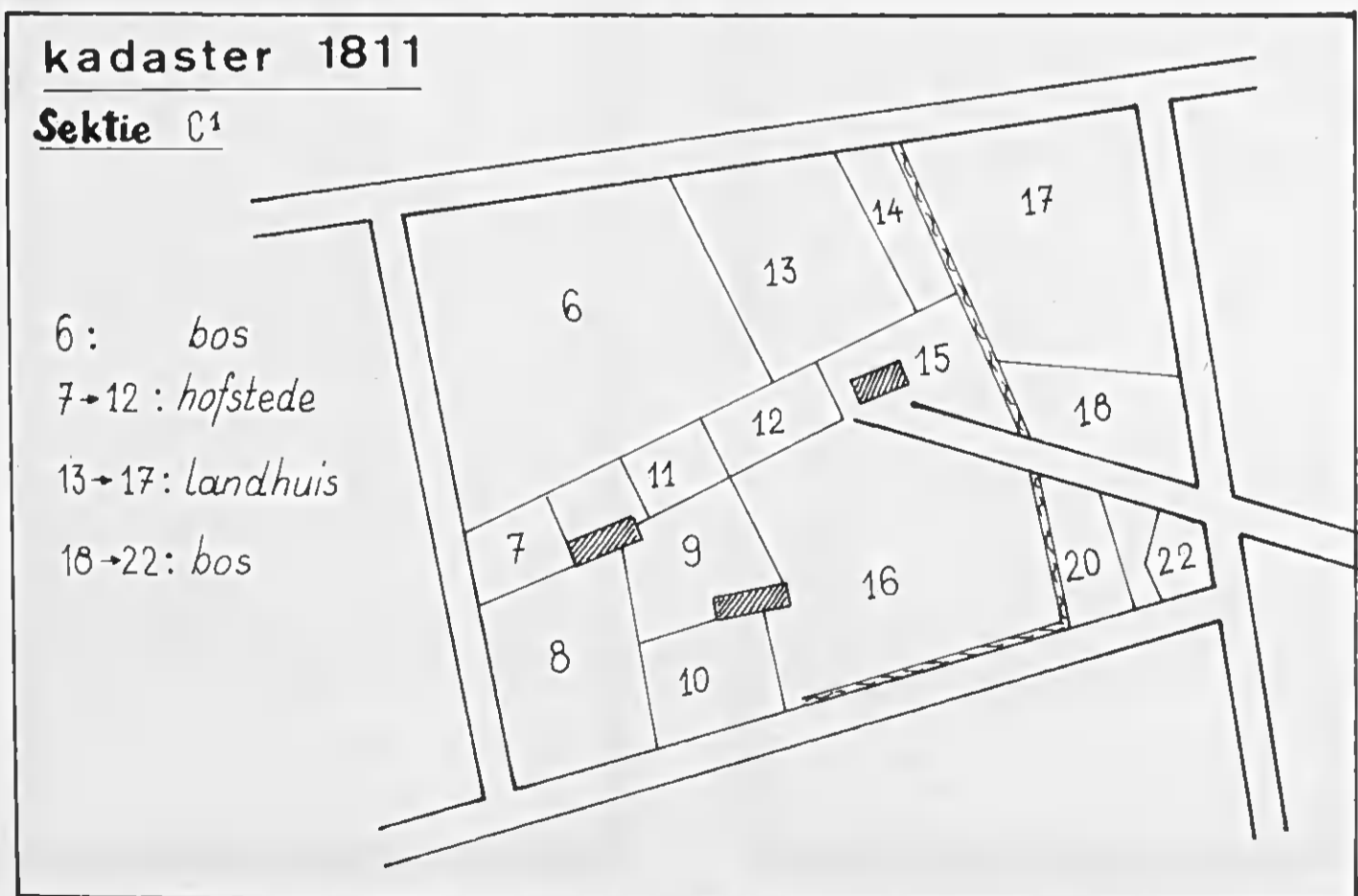
De vrede en stabiliteit onder het Oostenrijks bewind zorgden in de loop van de 18de eeuw voor een geleidelijke opleving van het economisch leven. Het was overigens ook de tijd waarin de industriële revolutie aanbrak. De snelle bevolkingsaan-groei na 1750 noopte tot de ontginning van nieuwe gronden. Op de heidevelden werden de eerder ontstane ontginningskernen uitgebreid, maar daarnaast werden ook tal van nieuwe initiatieven genomen. Toch was de omzetting van heide tot bouwland een zware opgave. De houtschaarste en de daaruit voortvloeiende aantrekkelijke houtprijzen, zetten heel wat eigenaars aan, hun heidegronden te gaan bebossen. Naaldbomen zoals: den, lariks en fijnspar, gedijden goed op de schrale zandgrond en waren bovendien op vrij korte tijd produktief. In die kontekst is de opgang van het naaldhoutbestand in Zandig-Vlaanderen en de Kempen te verklaren.

Ook van overheidswege werd de ontginning van heidegronden gestimuleerd. In Brabant verleende een ordonnantie van 26.06.1772 aan de ontginners van heidegronden een vrijstelling van belasting voor dertig jaar. Geestelijke en wereldlijke gemeenschappen werden zogoed als verplicht hun gronden vrij te geven voor ontginning. Gelijkaardige voorstellen in Vlaanderen stuitten vooral op het verzet van de Brugse geestelijkheid, de stad Brugge en het Brugse Vrije. Het zou ten slotte tot in de Franse tijd duren eer ook in Vlaanderen overheidsinitiatieven werden genomen ter ontginning van de heidegronden.

Een in 1772 opgestelde lijst van *"Proprietarissen van eene groote quantiteyt velden die in culture kunnen gebracht worden in de provincie van Vlaenderen"* vermeldt ondermeer *"den heer Volckerick, Ghent"* (5). In 1769 had *"Sieur Petrus Joannes Volckerick, voor 12 stuyvers sjaers van ider ghemet groote dat den selven Schuurlo vijver groot sal bevonden worden"* de Schuurlovijvers *"ten eeuwichen en altijd duerende cheyns"* verworven. De vijvers waren toen 108 gemet 115 roeden groot (3). In 1778 had Petrus VOLCKERICK hier een woninig opgericht en was een aanvang gemaakt met het droogleggen en ontginnen van de vijvers.

Om de drassige vijvergronden te kunnen ontginnen moest in eerste instantie gezorgd worden voor een goede afwatering. Daartoe werd een complex grachtenstelsel aangelegd. Dat het wegwerken van het water niet altijd zonder problemen verliep, blijkt uit een eis tot schadevergoeding van Henricus VAN DEN BRANDE in 1780. Blijkbaar zorgde de afwatering van de Schuurlovijvers voor wateroverlast, stroomafwaarts van de Schuurlobeek, en er was daarbij schade aangericht op de lager gelegen Vaanders (3).

Een dokument uit 1793 vermeldt *"eene hofstede bestaende in huysen, bosch, lant, meersch genaemt de Schuurlo"*. Na amper 24 jaar was Petrus VOLCKERICK erin geslaagd de ongeveer 70 hektare vijvers om te zetten in bouwland en bos. In 1809 betaalde Petrus VOLCKERICK de som van 4095 F 22 c aan Guillaume-Charles-Ghislain de MERODE als aflossing van de eeuwigdurende rente die in 1769 was bedongen. Volgens de kadastrergegevens van 1811 omvatte het Goed Schuurlo toen 58 hektare bos en 14 hektare zaailand. Petrus VOLCKERICK betrok er een woning en Jan-Frans MOSTAERT baatte er een hofstede uit. Verder was er het huis van de boswachter bij de Zouter en een huis *"nevens Schuurlo"*.

Toestand in 1811 aan de hand van de kadastrergegevens (3)

In 1829 verkocht Petrus VOLCKERICK het Goed Schuurlo en werd Isabelle DUJARDIN, weduwe van Joseph DE CLERCQ eigenares. Bij haar overlijden in 1845 erfden haar twee zonen Joseph DE CLERCQ (Brugge 28.03.1821) en Emiel DE CLERCQ (Brugge 16.10.1823) het Goed Schuurlo. Emiel DE CLERCQ was advokaat te Brugge. In 1850 huwde hij te Aalter met Amenaïde JULLIEN (Aalter 25.12.1830) dochter van Alexander JULLIEN en Camille VAN CUTSEM eigenaars en bewoners van het Goed Blekkervijver. In 1850 werd de woning die Petrus VOLCKERICK op Schuurlo had opgericht herbouwd. In 1863 werd het landhuis verbouwd en werd een lusttuin aangelegd.

Het gezin DE CLERCQ-JULLIEN had zeven kinderen :

DE CLERCQ Emiel (Brugge 11.11.1854)

DE CLERCQ René (Aalter 14.02.1856)

DE CLERCQ Lucie (Aalter 11.10.1857)

huwde op 16.11.1881 met August DE JAEGHER geneesheer te Knesselare.

DE CLERCQ Joseph (Brugge 11.02.1862)

huwde op 16.11.1881 met Carolus KLUYSKENS geneesheer te Landegem.

DE CLERCQ Thérèse (Aalter 15.12.1863)

huwde op 29.10.1883 met François DELLOIJES uit Brussel.

DE CLERCQ Alphone (Aalter 14.5.1868) (6)

De familie DE CLERCQ woonde tot de zomer van 1884 op het Goed Schuurlo. Nadien vestigde de familie zich op de St.-Jansplaats te Brugge. Amenaïde JULLIEN overleed te Brugge op 20.05.1887. Haar echtgenoot Emiel DE CLERCQ overleefde haar slechts enkele maanden. Hij stierf te Brugge op 28.01.1888.

CONSERVEZ dans votre cœur le souvenir de votre père et ne l'oubliez pas dans vos prières. *Ecl. XXXVII, 6.*

✠

A la pieuse mémoire de Monsieur

Émile-Jean-Jacques De Clercq,

VEUF DE DAME

AMÉNAÏDE JULLIEN,

Conseiller communal de la ville de Bruges, Membre de la Chambre des Représentants, Chevalier de l'Ordre de Léopold,
né à Bruges le 16 Octobre 1823 et y pieusement
décédé le 28 Janvier 1888.

—

La loi du Seigneur est plus désirable que l'abondance de l'or et des pierreries : je l'ai gardée, espérant une grande récompense. *Ps. XVIII, 11, 12.*

Sa vie était remplie de bonnes œuvres. *Judith.*
Plein de confiance en Marie, sa divine Mère, sans crainte, il a vu approcher le moment de la mort, faisant le sacrifice de sa vie avec une entière soumission à la volonté de Dieu. *S. Hil.*
La Mère de Dieu m'a revêtu d'un habit de salut. *Off. de N. D. du Mont Carmel.*
Mes chers Enfants, servez le Seigneur avec sincérité et travaillez à faire ce qui lui est agréable. *Tobie.*
Oeur Cœur de Jésus, faites que je vous aime de plus en plus. 300 j. d'ind.
Doux Cœur de Marie, soyez mon refuge. 300 j. d'ind.

Bruges, typ A. Van Mullem.

✠

PRIEZ POUR L'ÂME DE

Dame Aménaïde-Marie-Alexandrine-Jeanne

JULLIEN,

LEUSE DE MONSIEUR

EMILE DE CLERCQ,

née à Aalter et pieusement décédée à Bruges le
20 Mai 1887, dans sa 57e année de son âge.

—

Quand le juste mourrait même d'une mort précipitée il se trouverait encore en sécurité. *Sap. 1, 7.*
Cher Époux, nous serons un jour réunis dans le Seigneur : que cette pensée vous console.
Bien chers Enfants, je meurs, mais mon affection pour vous tous ne meurt point. Prêtez toujours l'oreille aux avis de votre Père. Aimez-vous les uns les autres d'un amour fraternel. — Venez à mon secours par vos prières, car vivant au milieu de vous je ne vous refusais rien de ce qui pouvait vous être utile.
Elle a compris le besoin du pauvre et de l'indigent, et elle s'est faite le soutien de l'orphelin.
Jesus, Marie, Joseph, je vous donne mon cœur et mon âme.
Jesus, Marie, Joseph, assistez-moi dans ma dernière agonie.
Jesus, Marie, Joseph, faites que j'expire en paix en votre sainte Compagnie. (300 j. d'ind.)
Mon Jésus, miséricorde! (100 jours d'ind.)

Bruges, druk. A. Van Mullem.

Bidprentjes Emiel De Clercq en Amenaïde Jullien.

HET KASTEEL VAN SCHUURLO

In 1889 werd Jules VAN DER HEYDEN eigenaar van het landhuis op Schuurlo. Het grootste deel van het Goed Schuurlo bleef evenwel in het bezit van de kinderen van Emiel DE CLERCQ. In het najaar van 1889 vestigde Jules VAN DER HEYDEN zich, samen met zijn moeder Marie DE VRIES, op Schuurlo. Als huispersoneel had Jules VAN DER HEYDEN een kamermeid, een keukenmeid, drie dienstboden en een koetsier in dienst.

In 1890 werd een aanvang gemaakt met het verbouwen van de bestaande woning tot een kasteel. Naast het kasteel werd ook een koetshuis met bijhorende paardstal en een oranjerie opgericht. Het kasteel en de hofstede van Schuurlo werden omwald met een brede gracht. Jules VAN DER HEYDEN bewoonde, samen met zijn moeder, het kasteel tot juli 1894.

In juni 1895 kocht Magdalena de BEUGHEM de HOUTEM het kasteel van Schuurlo en kwam zich hier, samen met haar echtgenoot de GERADON de SAINT GENOIS, vestigen. Op 27.09.1895 verongelukte Magdalena de BEUGHEM de HOUTEM "bij het stormen harer peerden" (7). In december 1898 werd het kasteel verpacht aan de familie MOTTE-HAUS.

Charles MAST de MAEGHT kocht in 1904 het kasteel van Schuurlo. Het kasteel werd echter bewoond door zijn schoonzoon POOT BAUDIER.

Het kasteel van Schuurlo zoals het eruit zag voor 1914.

Voor de eerste wereldoorlog was Fons DUYCK hovenier op Schuurlo. Hij stond in voor het onderhoud van het ongeveer 8 hektare grote kasteelpark. Fons DUYCK wordt vermeld als lid van de in 1904 te Beernem opgerichte "Vereniging voor hofbouwkunde en bijenteelt" (8),

Het drinkwater voor het kasteel werd aangevoerd vanop de hoogte bij Bakensgoed. Daar stond een kleine watertoren. Met behulp van een windmolen werd het water opgepompt en in de vergaarbak van de toren geleid. Een buizenleiding bracht het water naar het kasteel.

Tijdens de oorlog 14-18 werd het kasteel door Duitse soldaten bezet. In 1917 werden de bossen van Schuurlo omgehakt om te voorzien in de houtbehoefte aan het front. Het werk werd uitgevoerd door Russische krijgsgevangenen. Oudere mensen weten nog te vertellen dat er voor die krijgsgevangenen geregeld manden met brood en eieren in de bossen werden gezet.

Het kasteelpark van Schuurlo

Na de oorlog bleek het kasteel veel schade geleden te hebben. Het kasteel werd in 1920 te koop gesteld. Het kasteel en ook de rest van het Goed Schuurlo kwam toen in het bezit van baron Charles GILLES de PELICHY. Hij was geboren te Brugge in 1872 en huwde in 1901 Marie van der RENNE de DAELNBROUCK. Hij was eigenaar en bewoner van het grafelijk kasteel te Male (St.-Kruis-Brugge). Hij verwierf bekendheid omwille van zijn archeologische opzoekingen in West-Vlaanderen en zijn talrijke publikaties terzake, ondermeer in de "Annales de la Fédération archéologique et historique de Belgique".

Het oude kasteel werd afgebroken en heel wat afbraakmateriaal werd gebruikt voor de bouw van het kasteel van Blekkervijver. Honderd meter noordwaarts van het vroegere kasteel werd een nieuw kasteel gebouwd. Wat betreft architectuur en gebruikte materialen lijkt het huidige kasteel als twee druppels water op het eveneens in de twintiger jaren gebouwde kasteel van Ryckvelde te Sijsele. Het kasteel van Ryckvelde werd opgericht door Raphaël GILLES de PELICHY een jongere broer van Charles GILLES de PELICHY. De in de eerste wereldoorlog gerooide bossen werden terug aangeplant en tot op onze dagen maken zij deel uit van het landschappelijk kader te Maria-Aalter.

Het huidige kasteel van Schuurlo

De oudste zoon van Charles GILLES de PELICHY, baron Leon-Raymond GILLES de PELICHY (Montpellier 1903) zou het kasteel bewonen tot na de tweede wereldoorlog. Tijdens de oorlog '40-'45 was het Goed Schuurlo het jachtdomein voor de hogere officieren van de Duitse bezettingsmacht in België. Dit zou voorkomen dat de Schuurlobossen andermaal werden gerooid.

In 1946 overleed Charles GILLES de PELICHY en bij de verdeling van de nalatenschap op 23.07.46 werd baron Leon-Raymond eigenaar van het Goed Schuurlo. Bij zijn overlijden te Grasse (Frankrijk) op 14.01.59 werd zijn zoon Thierry eigenaar van het kasteel. De hofstede en de bossen van Schuurlo kwamen in het bezit van Graaf Antoine de LOOZ-CORSWAREM.

Sinds 1947 wordt het kasteel verpacht aan de familie DIELEN.

TOT SLOT

Het landschap zoals wij dat hedendaags om ons heen ervaren is het eindresultaat van een eeuwenlange evolutie, waarbij natuurlijke omstandigheden en misschien vooral het ingrijpen en de activiteit van de mens, een belangrijke rol gespeeld hebben. De ontwikkeling van het kultuurlandschap was een geleidelijk transformatieproces, dat dreef op het ritme van de behoeften, de middelen en de mogelijkheden van mens en maatschappij.

Op de zandgronden van Binnen-Vlaanderen leidde menselijke activiteit al in de vroege middeleeuwen tot het ontstaan van uitgestrekte heidevelden, waarrond zich een specifieke agrarische activiteit ontwikkelde. De heide, met haar typische flora en fauna, zou ook hier het landschap eeuwenlang domineren. Dat de ontginningspogingen in de 16de en 17de eeuw weinig of geen succes kenden was niet zozeer te wijten aan de weerbarstigheid van de bodem, maar wel aan het ongunstige leefklimaat in die periode. Eerst in de tweede helft van de 18de eeuw werd het mogelijk, mede door de investeringen van de gegoede burgerij, de beschikbaarheid van voldoende arbeidskrachten en de landbouwtechnische vorderingen, de heide op vrij korte tijd om te zetten tot bouwland en bos.

Het zou getuigen van een gebrek aan respect voor onze voorouders, hier niet te gewagen van de, zij het meestal anonieme, toch niet onbelangrijke inbreng van de gewone mensen. Zij waren het immers die grachten delfden, beken kuisten, de grond bewerkten, bossen aanplantten, huizen bouwden...

Tot op het einde van de 18de eeuw was het "Hoekske" slechts schraal bevolkt. In 1818 was het aantal inwoners er opgelopen tot 442 en in 1846 was het aantal al meer dan verdubbeld tot 905 inwoners. Die bevolkingstoename was vooral het gevolg van inwijking. Mensen, die omwille van het veranderde sociaal-ekonomisch leven, verwezen werden tot het plattelandsproletariaat beproefden hun geluk op de pas ontgonnen heidevelden. Welvaart zouden ze hier nochtans niet vinden, integendeel.

De armoede en ellende was op het Aalterhoekske groot, maar dat was zeker geen alleenstaand feit. In de 19de eeuw waren armoede en analfabetisme een algemeen verschijnsel in Vlaanderen. Met veel moeite en veel inzet zouden zij er uiteindelijk toch in slagen het fundament te leggen voor het welvarende dorp van heden.

Het dorp dat zich uitstrekt langs de Wingensestraat en daarrond de akkers, de weiden en de bossen, dit is het hedendaagse landelijke uitzicht. Een landschap dat gemodelleerd werd door vele mensenhanden. Een dorp waar het goed is om te wonen en te leven. Het ons omringende milieu is geen statisch gegeven, maar evolueert met de tijd. Wij kunnen alleen hopen dat de generaties na ons, bij het verbeteren van een eigentijds landschap, oog zullen hebben voor de verbondenheid van de mens met het milieu, met de natuur....

Jan CAMERLINCKX

BRONNEN

- (1) Vic GOEDSEELS en Luc VANHAUTE "Hoeven op land gebouwd"
 - (2) Luc STOCKMAN "Het domein van de heer van de Woestijne"
Appeltjes van het Meetjesland 1979
 - (3) Archief Arthur VERHOUSTRAETE
 - (4) Luc STOCKMAN "Geschiedenis van Aalter"
 - (5) R.A. Gent Raad van Vlaanderen nr. 32498
 - (6) Archief gemeente Aalter
 - (7) Liber memorialis St.-Maria-Aalter
 - (8) Jackie LANDUYT "Hofbouwkunde en bijenteelt te Beernem"
Bos en Beverveld 1979
- Mondelinge mededelingen door Marguerite DE JAEGHER
Mondelinge mededelingen door Marcel LAMBERT
Illustraties ter beschikking gesteld door Marguerite DE JAEGHER en de familie DIELEN

LITERATUUR

- Luc STOCKMAN "Geschiedenis van Aalter"
- Arthur VERHOUSTRAETE "Het oostelijk deel van het Bulskampveld en de ontginning ervan" Appeltjes van het Meetjesland 1959
- A. VERHULST "Het landschap in Vlaanderen"
- M. VAN MIEGROET "Van bomen en bossen" deel 1 en 2
- Luc SCHEPENS "Van vlaskutser tot Franschman"
- Georges LEMEE "Précis d'écologie végétale"
- R.C. VAN CAENEGEM en H.P.H. JANSEN "De lage landen van prehistorie tot 1500".

HERINNERINGEN AAN DE MEIDAGEN VAN 1940.

”O schoone, blijde Meimaand, wat zult ge voortaan pijnlijk blijven, want midden uw groenende velden en bloeiende weiden, lagen onze jongens eenzaam te sterven!...”

Deze tekst staat te lezen op het bidprentje uitgereikt ter nagedachtenis van sergeant Marcel VAN DE WALLE, gesneuveld te Ronsele op 26 mei 1940.

De herinnering aan die meimaand van 1940 zal voor hen, die ze gekend hebben inderdaad zeer droevig blijven, want 40 jaar geleden begon voor hen één der droevigste perioden uit hun bestaan en alhoewel mijn onderzoek naar de gebeurtenissen van mei 1940, op onze gemeente, nog in volle gang is, acht ik het gepast, nu de achttiendaagse veldtocht reeds 40 jaar achter de rug ligt, even de voornaamste gebeurtenissen uit deze beroerde dagen neer te schrijven, teneinde ze voor de komende generaties te bewaren.

Mei 1940 was een buitengewoon zonnige, warme en droge maand, te vergelijken met deze van 1976.

9 mei was een prachtige zonnige dag; in de helderblauwe lucht was geen enkel vreemd vliegtuig te bespeuren, zodat, niettegenstaande de reeds maanden durende mobilisatie, de mensen zich niet bewust waren van het nakend oorlogsgeweld.

In de zeer vroege ochtenduren van 10 mei 1940 werden we bruusk uit onze slaap gewekt door het aanhoudend gedreun van hele groepen vliegtuigen, die in de richting van de kust vlogen. Het was een prachtige meimorgen en heel Aalter baadde in de heerlijke lentezon. Postbode Emiel Roedsens, die nog gewoon zijn ronde deed naar Sint-Maria-Aalter, vertelde ons toen heel kalm dat het oorlog was, niet alleen in Holland zoals wij aanvankelijk veronderstelden, maar ook in ons eigen land.

Vóór dag en dauw waren de meeste militaire vliegvelden reeds door Duitse bommenwerpers aangevallen. Dat van Aalter zou later aan de beurt komen.

Oudere mensen, die de eerste oorlog hadden meegemaakt weenden bitter bij het vernemen van dit tragische nieuws. Bijna iedereen was er nochtans van overtuigd, dat de vijand nooit over het Albertkanaal zou geraken en toen rond de middag Franse troepen Aalter bereikten langs de autoweg (deze weg was toen afgewerkt tussen Jabbeke en Aalter), waren wij zeer gerust over de goede afloop van de oorlog.

Na ongeveer een week kregen wij nochtans argwaan, want meer en meer Belgische troepen trokken door Aalter in de richting van West-Vlaanderen. Toen begon men aan een nieuw IJzerfront te geloven. De Duitse vliegtuigen speelden heer en meester in de helderblauwe lucht. Te Aalter hoorde men wel vaak het geloei van de sirene, om vijandelijke luchtraids aan te kondigen, maar verder gebeurde er aanvankelijk niets, om echt schrik van te hebben, zodat de mensen de nacht in hun bed doorbrachten.

Op 10 mei werd het 5^e smaldeel van het 3^e luchtvaartregiment vanuit Evere en Belsele, in de ochtenduren, overgevlogen naar Aalter. Op 11 mei rond 6 uur verlieten 9 van deze toestellen Aalter om een aanval uit te voeren op de bruggen van Veldwezelt en Vroenhoven over het Albertkanaal en deze van Briegden over de Maas, die in vijandelijke handen gekomen waren. Zes toestellen werden neergeschoten, 5 vliegeniers gedood en zes gewond. Hierna volgen de namen der gesneuvelden:

Kapitein André Glorie

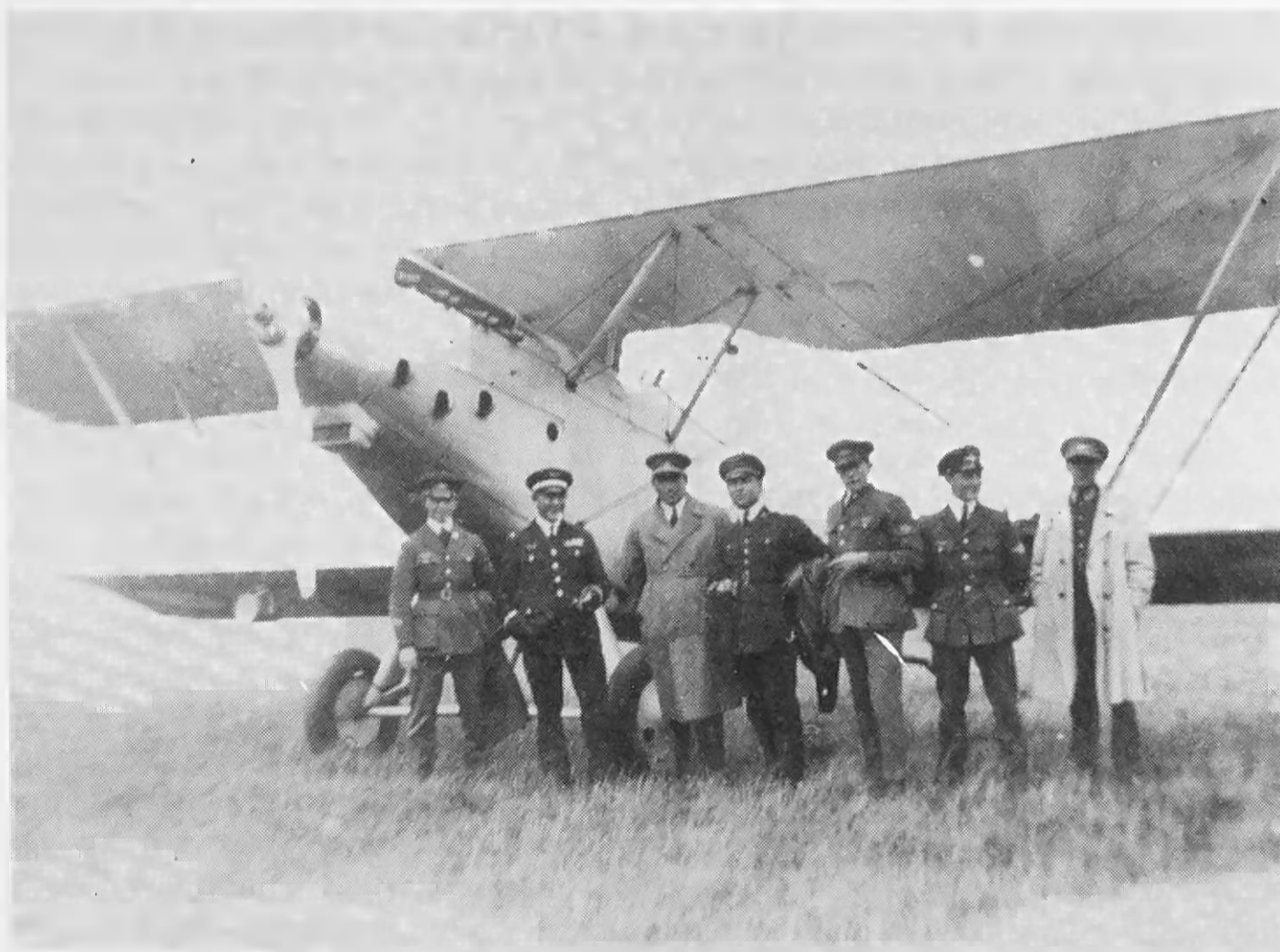
Adjutant Delvigne

Adjutant Timmermans

Sergeant Moens

Eerst sergeant-Majoor Rolin. (1) (2)

Aalter werd voor het eerst gekonfronteerd met het oorlogsgeweld op zaterdag 18 mei 1940. Het was prachtig weer en reeds vroeg in de morgen scheen de zon. Rond 7u30 verscheen een groep Duitse bommenwerpers boven de noordkant van Aalter. Het Belgisch afweergeschut vuurde onophoudend, zodat de granaten rondom de toestellen ontploften maar deze maakten rustig een draai naar links boven de Brugstraat en wierpen in duikvlucht hun bommenlast af op het vliegveld en op de rijkswachtkazerne.

Bommenwerper van de Belgische Luchtmacht en vliegeniers op het militair vliegveld van Aalter in 1940. Copyright: Jef Nijs, Wetteren, verschenen in Zondagsblad op 25.05.80

Het militair vliegveld van Aalter werd aangelegd in de mobilisatie van 1939, tussen de Brugstraat, de vaart, de Oostmolenstraat en de huidige Tervennelaan, daar waar zich nu het industrieterrein bevindt. Al wat er nog overschoot van de Belgische luchtmacht na de aanval op de bruggen over het Albertkanaal en de Maas, werd door de Duitse luchtaanval zwaar beschadigd. De rijkswachtkazerne werd zeer zwaar getroffen en was totaal onbruikbaar. De rijkswacht verhuisde naar het huis op de hoek van de Brouwerij- en Lindestraat, daar waar nu de beenhouwerij Vermeire gevestigd is.

Onderstaande militairen verloren het leven door de luchtaanval op het vliegveld van Aalter :

- Sergeant LOUIS EUGENE CEUPPENS, cyclist, eerste regiment luchtvaart, geboren te Tienen op 26 november 1903 en er wonende Voorstad Namen, 168, echtgenoot van Jeanne Struys.
- Sergeant CAMIEL VAN DEN DRIESSCHE, militiaan, cyclist eerst regiment luchtvaart, geboren op 20-07-'12 te Sint-Katherina-Lombeek, en er wonende Aschkaai, 54a, echtgenoot van Coleta De Ridder.

Volgens de overlijdensakte zijn beiden overleden op het vliegveld om 7 uur 30 's morgens.

- Soldaat militiaan MARCEL, HENRI-JOSEPH SERVAIS, eerste regiment luchtvaart, zesde groep, geboren te Ernonheid op 29 maart 1920, student, wonende te Andrimont, rue des Croisiers, 6, zoon van Henri Barthélemy en van Emma Lapièce, overleden op het vliegveld op 20 mei 1940 om 10u30.

Eveneens op 18 mei 1940 overleed in de Sint-Antoniuskliniek in de Lostraat ALBERT LEOPOLD VANGOIDSENHOVEN, geboren te Vissenaken op 18 oktober 1918, schrijnwerker, wonende te Vissenaken, Aarschotsesteenweg, 10. Volgens de aangifte van overlijden overleed hij om 2 uur in de namiddag, doch er wordt niet vermeld, dat het om een militair ging. Dit zal wellicht een vergetelheid geweest zijn, want in de rand van het overlijdensregister is bijgevoegd "Stierf voor België". Vermoedelijk is dit ook een slachtoffer van de luchtaanval op het vliegveld.

Het werd met de dag duidelijker, dat de oorlog zich snel ontwikkelde in het nadeel van de Belgische troepen en hun geallieerden, want het aantal terugtrekkende troepen werd te Aalter steeds maar groter. Niettegenstaande de zeer schaarse berichtgeving over het verloop van de krijgsverrichtingen, werd het de mensen van Aalter duidelijk, dat het oorlogsgeweld ons geboortedorp snel naderde.

Op het platform van de meisjesschool in de Brouwerijstraat was een waarnemingspost van het Belgisch leger gevestigd. Deze waarnemingspost werd op 23 mei 1940 aangevallen door een Duits vliegtuig, dat drie lichte bommen afwierp. De school zelf werd niet getroffen, doch één der bommen viel op het huis van de koffiebranderij Van Vooren. Op die plaats staat nu een appartementsgebouw. Een Belgisch militair, die zich juist aan de trap in het huis bevond, werd door deze bom gedood.

In het overlijdensregister is vermeld: "... die ons hebben verklaard, dat op gister, drij en twintigsten Mei te zeven uur 's avonds, in het huis van Antoon Van

Vooren, Brouwerijstraat, is overleden: André, Joseph, Victor, Hector HOFMAN; geboren te Kortrijk den vier en twintigsten november negentienhonderd zestien, bankbediende, wonende te Schaarbeek, Dahliastraat 16; Sergeant militiaan van het Intendentiekorps...”.

Ondertussen was de frontlijn zeer dicht bij onze gemeente genaderd want op 24 mei waren er reeds Duitse troepen doorgestoten tot aan het Schipdonkkanaal, de laatste noemenswaardige hindernis die nog moest overwonnen worden, vooraleer zij onze gewesten overrompelden.

Reeds enige dagen tevoren hadden de Duitsers Abbeville bereikt, zodat wij helemaal ingesloten waren. Dit werd aan de Franse en Engelse soldaten duidelijk gemaakt op strooibiljetten, uitgeworpen door Duitse vliegtuigen. Op deze strooibiljetten stond een kaart met het ingesloten gebied en een verzoek tot overgave in het Frans en het Engels.

Een deel van de weerbare mannen tussen 18 en 35 jaar, die zich naar Frankrijk hadden moeten begeven in het begin van de oorlog, doch die dit niet snel genoeg gedaan hadden, geraakten door deze snelle opmars van de Duitsers niet verder dan de streek van Poperinge en keerden daarom naar huis terug. Anderen hebben een hele tijd in Zuid-Frankrijk verbleven.

In de Sint-Antoniuskliniek werden op 24 mei, achttien gewonde en zieke soldaten van het 6^e Linierregiment binnengebracht. Zij kwamen ongetwijfeld van het front langs het Schipdonkkanaal. Zoals wij verder zullen zien zijn twee van hen, nl. Braem en Paelinckx aan hun verwondingen bezweken. (3).

Het wemelde te Aalter van achteruittrekkende Belgische troepen. De meeste manschappen waren de uitputting nabij en hadden dringend enkele uren rust nodig. Daartussen bewogen zich ontelbare vluchtelingen, die huis en goed verlaten hadden uit schrik voor het oorlogsgeweld. Het werd zonder meer duidelijk, dat het niet lang meer kon duren.

Op zaterdag 25 mei 1940 gebeurden er te Aalter eigenlijk geen schokkende dingen. Toch vielen er spijtig genoeg enkele militaire slachtoffers.

Volgens het register van overlijdens stierven die dag te Aalter:

* Omer Joseph VAN DE KEERE, gestorven in de Bellemstraat te tien uur 's avonds, Sergeant 3de Genie, nr 176/13324, geboren te Seraing op 3 oktober 1912, zoon van wijlen Polydor en van Maria Irma Saey, wonende te Seraing, echtgenoot van Catherine Nysthoven. Sergeant Van de Keere had de nacht daarvoor nog een bezoek gebracht aan zijn familie, (de familie SAEY), in de Stationsstraat, nu het huis nr. 180. Volgens goed betrouwbare bron is hij in werkelijkheid gesneuveld te Bellem, op 25 mei, korte tijd nadat hij zijn familieleden verlaten had. Hij werd door het R.K. overgebracht naar het lazaret in de Bellemstraat en begraven op 29 mei op het kerkhof waar hij nu nog rust op het erepark.

* François, Dieudonné, Emmanuel VERCHEVAL, gestorven in de Bellemstraat om 10 uur 's avonds, geboren te Herstal de 14e april 1913, lood- en zinkbewerker, wonende te Herstal, Charles Martelstraat nr. 111, zoon van Pierre Jean François,

echtgenoot van Mathilde Aline Cabolet. Volgens het kerkhofregister gaat het om een onbekend soldaat, gesneuveld te Bellem op 25 mei 1940 en naar de Bellemstraat overgebracht door het R.K.. Hij werd achteraf geïdentificeerd en naar Herstal overgebracht.

Vanaf 25 mei leefde men te Aalter in een angstige spanning. De mensen waren helemaal niet op de hoogte van de wanhopige toestand waarin ons leger verkeerde en niemand verwachtte eigenlijk het einde van de vijandelijkheden, alhoewel het duidelijk was dat de Duitsers niet ver meer verwijderd waren van onze gemeente. De stroom van troepen en vluchtelingen groeide voortdurend aan.

Op zondag 26 mei lag vrijwel alle verkeer met het dorpscentrum stil, want het was te gevaarlijk geworden om zich van huis te verwijderen. Zo werd er die dag in Stratem een H. Mis opgedragen door een aalmoezenier in het huis van Camiel Carette, rechtover het "Halfweeghuis", waar nu de Weduwe van Georges Buschaert woont. Al de mensen uit de buurt en vele soldaten woonden deze H. Mis bij.

Op deze zondag werd verwoed gevochten langsheen het Schipdonkkanaal, doch 's avonds vatte het Belgisch leger een algemene terugtocht aan. Heel de dag was er te Aalter een enorme drukte van terugtrekkende soldaten waartussen zich een massa vluchtelingen bewoog, met wat schamele huisraad op fietsen en karren geladen.

Langs de weg van het veldkapelleke aan de torens naar het Aanwijs te Beerem, enige honderden meter voorbij het Rijksopvoedingsgesticht (Sint-Pietersveld), en vlak bij de grens met Aalter, werden 8 vluchtelingen gedood bij een luchtaanval. Zij liggen begraven op het kerkhof van Sint-Pietersveld nabij het veldkapelleke.

Het werd een zeer dramatische dag voor Aalter, want drie van onze dorpsgenoten lieten hun jong leven tijdens de verdediging van onze gewesten: Marcel Van de Walle te Ronsele, Omer Mattheeuws te Zomergen en Henri Van Doorneveldt te Heule.

Te Aalter zelf stierven volgende militairen:

* Cyriel Paulus VAN WAMBEKE, geboren te Moorsele op 27 oktober 1913, soldaat van het eerste regiment D.T.C.A., wonende te Moorsele, overleden in Loveld om 6u30 's morgens.

* Albert Constant WENS, geboren te Ede (Holland) op 9 september 1916, soldaat bij het zesde linieregiment, wonende te Antwerpen, Schoolstraat 61, echtgenoot van Anna Verlooy, overleden in de Bellemstraat om 8 uur 's morgens.

* Charles Joseph JACQUES, geboren te Veulen op 21 mei 1914 en er wonende Zusterstraat nr. 8, korporaal militaan nr. 101-82441 van het 29ste Linieregiment, zoon van Jozef en Flemy Maria Christiana, overleden in de meisjesschool van Aalter-Brug om 11u30 's avonds. Deze militair werd begraven op het plein tussen de Sint-Godelievestraat en de Sint-Godelievekerk.

* Soldaat Michel Joseph BUYCK, geboren te Marke op 15 april 1907, timmerman, wonende te Kuurne, Sint-Katherina, zoon van Emiel en Maria Sidonie Pieschaert, overleden te Sint-Maria-Aalter om 7 uur 's namiddags. Hij werd naar St.-Katherina overgebracht en er begraven op zondag 25 juli 1948.

Heel Aalter wachtte met angstige spanning het verder verloop van de gevechten af. Bestaande schuilkelders werden versterkt en andere werden inderhaast aangelegd. Zware Belgische artillerie stond opgesteld in de boomgaard van Gentiel De Muynck in Stratem, om de streek van Vinkt en Nevele te beschieten. Bij het eerste schot waren alle ruiten van de nabijgelegen huizen verbrijzeld. De gehele nacht duurde de beschieting voort.

Na de ineenstorting van de Belgische verdediging aan het Schipdonkkanaal rukten de Duitsers op naar Ursel en Knesselare enerzijds, en naar Vinkt, Aarsele en Tielt anderzijds, zodat Aalter als bij wonder gespaard bleef van hevige gevechten.

Dit belette nochtans niet dat maandag 27 mei één der meest dramatische dagen was uit de geschiedenis van onze gemeente.

Opnieuw was het een prachtige meidag. De hemel was helderblauw en Duitse vliegtuigen beheersten heel het oorlogsgebeuren.

Reeds in de voormiddag, rond 9 uur, kwamen Duitse vliegtuigen boven Stratem en wierpen een massa brandbommen af, te beginnen van in de velden van Henri Welvaert, waar nu Herman Busschaert woont, tot aan de hoeve van het "Halfweeghuis", een herberg halfweg Aalter en Sint-Maria-Aalter, waar Octaaf Maerschalcck woonde. Eén bom trof de stalling, die volledig in de vlammen opging. Gelukkig was al het vee in de wei en konden al de dieren, behalve een drietal varkens gered worden.

De gehele dag trokken kolonnes Belgische troepen door Aalter. Eén ervan trok door de bossen en de hoeve van het Schoonberg. Hoog in de blauwe lucht ronkten de Duitse vliegtuigen, doch zij waren blijkbaar tevreden als de kolonnes niet stilhielden. Het is anders niet te verklaren, dat zij geen enkele aanval deden tegen deze troepen.

Langs de weg van de Kattewegel naar het Oud Leike, stond een hoeveke bewoond door René Desmet, nu het huis nr. 15 in de Kattewegel, waar René nog woont met zijn dochter Yvonne. Op het hof bevonden zich talrijke Belgische soldaten en verscheidene paarden en ook een hele groep vluchtelingen. Eénentwintig vluchtelingen bevonden zich rond 10u30 in de voormiddag aan de voorkant van het huis, toen opeens de Duitse artillerie, opgesteld in de buurt van Nevele, begon te vuren. Een hele reeks obussen viel in de omgeving en één ervan sloeg in op de harde grond vóór het huis. De uitwerking van de ontploffing was verschrikkelijk. Zeven vluchtelingen werden op slag gedood of stierven ter plaatse; de dochter Alice en een vluchteling werden, zeer zwaar gekwetst, overgebracht naar Brugge, waar beiden overleden zijn. Al de anderen werden min of meer zwaar gekwetst. René Desmet was op 't ogenblik van de beschieting bij zijn buur Van Renterghem en stond bij zijn thuiskomst voor het bloedigste schouwspel dat men gedurende de oorlog te Aalter heeft meegemaakt. Vier militaire dokters en een aalmoezenier hebben de gewonden snel verzorgd en de stervenden bijgestaan.

De zeven dodelijke slachtoffers waren:

- VANTRIMPONT René, Joseph, echtgenoot van Julie Marie Cornet, geboren te Rebecq Rognon op 19/3/1880, wonende te Saintes, rue Thiembecq, nr 4.
- WOUTERS Maria Coleta, geboren te Nijlen op 13/03/1877 en er wonende Achterbist 14bis, echtgenote van Louis Brabants.

- VERNIE Carolina, geboren te Lier op 12/02/1885, wonende te Nijlen, Achterbist 16b, echtgenote van Leo Ruyts.
- JANSSENS Petrus Antonius, geboren te Pulderbosch op 16/04/1890, wonende te Kessel, wijk B 220, echtgenoot van Maria Philomena Roscart.
- JANSSENS Jozef, geboren te Kessel op 10/12/1932, zoon van Petrus Antonius, en Maria Philomena Roscart, wonende te Kessel wijk B 220.
- JANSSENS Maria, geboren te Kessel op 06/04/1935, dochter van Petrus Antonius en Maria Philomena Roscart, wonende te Kessel wijk B 220.
- AMELRIJCKX Marcel, geboren te Herfelingen op 21/01/1930, zoon van Petrus Jozef en van Rozina Chrispeels, wonende te Saintes, rue de Rebecq nr. 17.

Het enig burgerlijk slachtoffer van Aalter tijdens de meidagen van 1940, ALICE MARIA DE SMET, dochter van René en van Justine Maerschmalck, werd te Aalter geboren op 17 oktober 1920. Op het ogenblik van de ontploffing verliet zij juist het woonhuis en werd door de granaatscherven dodelijk gewond. Na verzorging werd zij inderhaast overgebracht naar Brugge waar zij op 27 mei 1940 om vijf uur in de namiddag overleed in het huis C 42 in de Mariastraat.

Rond 17 uur werd de brug over het kanaal te Aalter opgeblazen. Met angstige spanning wachtten de mensen in hun schuilplaatsen de aankomst van de eerste vijandelijke voorposten af. Verwoede gevechten hadden plaats te Vinkt en te Deinze en dit belette de Duitsers voorlopig tot Aalter door te stoten.

Een Duitse patrouille, bestaande uit 17 manschappen van het 309^e infanterieregiment, was doorgedrongen tot Aalter-Brug tussen 18 en 19 uur. Zij waren de beek gevolgd die langs Woestijne loopt en kwamen zo voorbij de jongensschool. Bestoft en bezweet kwamen zij door het Schaapstraatje dat op de Sint-Godelievestraat komt nabij de meubelwinkel van Raymond Steyaert. Juist op die plaats is er een bocht in de Sint-Godelievestraat, maar toen zij behoedzaam deze straat overrenden werden zij opgemerkt door Belgische troepen die zich rechtover de brug aan de overzijde van de vaart bevonden. Hier had dan ook het enige treffen tussen Belgische en Duitse troepen plaats in Aalter. De Duitse verkenners renden de straat over, werden hevig beschoten van over de brug en lieten zich neervallen langs de betonnen afsluiting op het pleintje vóór het huis waar Victor Reyniers woonde, dit is het tegenwoordige huis nr. 41; in het huis daarnaast woonde toen Maurice Van der Vennet. Tijdens deze schermutseling sneuvelde de enige Duitse soldaat op onze gemeente in 1940.

Ewald BOECK, Schutze van het 309^e I/R., werd geboren te Dremburg op 21/08/1910 (5). Hij was in het hoofd getroffen en was op slag dood. De burgers moesten uit de kelder komen doch bij het zien van de burgers hielden de Belgen op met schieten. Toen moesten de bewoners de gesneuvelde binnendragen in de smidse onder toezicht van de Duitsers. Daarop trokken deze laatste verder langs de beek en namen het plaatje van hun gesneuvelde makker mee.

's Anderendaags zijn zij teruggekomen, hebben warm water en zeep gevraagd en een spade. Ewald Boeck werd in een zeil gewikkeld en door zijn wapenbroeders begraven tussen de straat en de Sint-Godelievekerk, naast de Belgische soldaat Charles Jacques uit Veulen, overleden daags te voren. Zij hebben daar een hele tijd broederlijk naast elkaar begraven gelegen. De Duitser werd overgebracht naar het militair kerkhof te Deinze en op 26.08.48 naar de Duitse militaire begraafplaats te Lommel, waar hij begraven werd in graf 277, zevende rij, blok 32.

De Sint-Godelievestraat te Aalter-Brug.

Links het huis van M. Van der Vennet, rechts dit van Victor Reyniers en daarnaast de smidse, in mei 1938.

Ewald Boeck sneuvelde langs de betonnen afsluiting tussen de twee woningen, op 27 mei 1940.

Foto bezorgd door Karel Bockaert.

De Duitse militaire begraafplaats te Lommel. Het middenste graf op de eerste rij is dat van Ewald Boeck, gesneuveld te Aalter op 27 mei 1940.

Foto: M. Thys.

Doch laten we terugkeren naar het center van Aalter waar op deze dramatische 27 mei 1940 rond 7 uur 's avonds een luchtaanval werd uitgevoerd door een vijandelijk vliegtuig. Eén der bommen kwam terecht op het hof van Cyriel Van de Weghe in de Bellemstraat, nu het tweede huis voorbij de Molenstraat links, waar veel Belgische soldaten verbleven en waar ook nog al wat munitie stond. Eén soldaat werd door een bombscherf gewond en naar het huis gedragen waar nu Jozef De Doncker woont, waar hij nog werd bijgestaan door kanunnik Van De Wattijne. Uit een nauwkeurig onderzoek heb ik kunnen opmaken, dat de gekwetste, Jules VAN DER ELST was, soldaat van de klas 1933 van het 28ste Linie-regiment, geboren te Deurne op 9 juli 1913, zoon van Ludovicus Franciscus en van Trinette Hendrickx, wonende te Deurne-Center. De ongelukkige is nog overgebracht naar de verpleegpost op de villa Tanghe (waar nu notaris Goeminne woont) waar hij dezelfde avond om 7u15 overleden is. De sporen van de bomexplosie zijn nog te zien in de gevel van de loods nabij de straat.

Veel erger was het gesteld in de Kestelstraat, waar een aanval werd uitgevoerd door hetzelfde vliegtuig op een kolonne van het Belgisch leger, tussen de huidige Vrijhofstraat en de Processieweg, daar waar nu de Ekenakker is. Hoeveel slachtoffers er bij deze aanval gevallen zijn is moeilijk te bepalen. Met zekerheid kan wel gezegd worden dat onderstaande slachtoffers in de Kestelstraat getroffen werden:

- Alfred VAN OVERSCHELDE, soldaat, geboren te Temse op 7 maart 1918 en er wonende Scheldestraat, 18, echtgenoot van Maria Daelman.
- Jan Baptist, Elisabeth BERTELS, soldaat, geboren te Turnhout op 24 januari 1920, wonende te Herentals, Kluis nr. 55. Hij rust op het erepark van de gesneuvelden te Aalter.
- René Peter Clement BERNARD, geboren te Laken op 7 mei 1916, zoon van Gaston en Julia Josephine Moons, wonende te Antwerpen, Bisschopstraat, 11. In de overlijdensakte is niet vermeld dat het een militair betreft, doch in de marge is bijgevoegd "Stierf voor België".

Bij de gekwetsten, die in de St.-Antoniuskliniek overleden zijn, waren zeker slachtoffers van het bombardement in de Kestelstraat.

Op het vliegveld werd op 27 mei om 6u30 's avonds het lichaam gevonden van korporaal Pieter RENDERS, militiaan klas 1932, 20ste Linierement, geboren te Zaventem op 10 november 1912, echtgenoot van Louise Adolphine Sagan, wonende te Zaventem. Langs de vaart, aan Aalter-Brug, werd nog een gesneuvelde gevonden, nl. Jan Lodewijk BOULANGÉ, geboren te Zaventem op 3 maart 1917, soldaat bij het 14de Linierement, 2de Compagnie, wonende te Zaventem.

In de villa aan de Kranepoel overleden om 6u30 's avonds aan hun verwondingen:

- Charles COLOT, geboren te Bioul op 18 april 1916, soldaat militiaan 1938, vijfde regiment Genie nr. 177-14854, landbouwer, wonende te Biesmerée, zoon van Joseph en van Julia Burton.
- Joseph Marie GUISE, geboren te Namen, op 8 oktober 1915, soldaat militiaan 1935, vijfde Bataljon Genie, hulpapotheker, wonende te Namen, rue Haute Marelle nr. 40, zoon van Fernand en Eugenie Simon.

Te Maria-Aalter stierf om 19u15 Richard MALFAIT, Majoor van het zesde Linierement, tweede bataljon, geboren te Kortrijk op 17 december 1889, echtge-

noot van Josephine Adams, wonende te Hoboken, Leopoldslei, 69.

In de kliniek in de Lostraat overleed Joseph CLEYS uit Melsele, oud 39 jaar en 3 maand.

In de Sint-Antoniuskliniek werden 8 gewonde militairen binnengebracht, waarschijnlijk allen slachtoffers van de luchtaanval in de Kestelstraat. Zes gekwetsten kwamen uit het 6e Linieregiment, één uit het 21e Linieregiment en één van de overseiningstroepen. (3).

Begin juni 1940 waren o.a. nog in verpleging in de Sint-Antoniuskliniek : (3).

- VAN STAEYEN Jozef, 6e Linie, 15e Cie, nr. 106/66050, Doelhofstraat, 151, Merksem.
- SMET Johannes, 6e Linie, 15e Cie, nr. 106/4637, Piet Stantstraat, 47, Beveren-Waas.
- HENDRICKX Alfons, 6^e Linie, 15^e Cie, nr. 106/3338, Hesschenhoutsschebaan, 266, Kapellen.
- PEETERS Frans, 6e Linie, 15e Cie, nr. 106/4629, Lenengstraat, 6, Aartselaar.
- MARRANT Jozef, 6e Linie, 15e Cie, nr. 106/910, Kerkstraat, 64, Holsbeek.
- MOENS Casemier, 12e Bataljon, 1e Cie, 2e pel. nr. 137, Lange Molenstraat, 69, Lebbeke.
- DE SMET René, "clairon", 28e Linieregiment, 1e Cie, nr. 106/99400, Te Cannelaerlei 8, Deurne-Noord.

Tijdens deze noodlottige dag sneuvelde nog een militair langs de autoweg te Sint-Maria-Aalter :

- Roland Gaston Léon, Ghislain, CHAMBON, onderluitenant bij het Belgisch Leger, geboren te Momignies op 14 april 1915, rekenplichtige, wonende te Bondy-Seine (Frankrijk), zoon van Achille en van Lucienne Izere, echtgenoot van Marie Louise Gueble.

De nacht van 27 op 28 mei brachten de meeste mensen in hun schuilkelder door, maar het was betrekkelijk rustig. 's Anderendaags 28 mei zijn de Duitsers zonder slag of stoot in Aalter-Center aangekomen. Uit de bossen kwamen Belgische soldaten te voorschijn met een witte vlag. In de loop van de voormiddag vernamen wij het nieuws van de kapitulatie van het Belgisch Leger. De mensen voelden zich enerzijds opgelucht over het einde van het oorlogsgeweld en gelukkig dat zij gespaard bleven, doch anderzijds voelden wij ons zeer treurig gestemd. Wij twijfelden niet aan de uiteindelijke overwinning van de geallieerden, maar wij voelden wel aan dat wij een zeer harde tijd tegemoet gingen. En alsof het nog niet treurig genoeg was, begon het voor het eerst sedert 10 mei te regenen.

Na de kapitulatie zijn nog verscheidene mensen aan de gevolgen van de opgelopen verwondingen bezweken :

- Cyriel VAN WESEMAEL, geboren te Erpe op 14 februari 1922 en er wonende, Sevecootstraat, 47, zoon van Joannes en van Maria Thérésia De Sutter, overleden in de Sint-Antoniuskliniek op 28 mei om 17 uur.
- Joannes LIEVENS, geboren te Impe op 22 augustus 1908, autogeleider, wonende te Impe Nesschestraat 30, echtgenoot van Julienne Labeau, overleden om 23 uur op 28 mei in de kliniek Lostraat.
- Auguste NIJS, geboren te Zwijndrecht op 18 november 1905, zeilmaker, wonende te Zwijndrecht, Kapelstraat 28.

Foto boven: Duitse troepen bouwen een noodbrug te Aalter-Brug, in mei 1940.

Foto onder: De noodbrug te Aalter in gebruik.

Uit het enorm fotoarchief van George E. Spittael, schrijver van het boek "Duel aan het Schipdonkkanaal".

- Leo Alfons PONNET, geboren te Erondegem op 25 september 1923, bakker, wonende te Erondegem, Halfbinder, 13, overleden in de kliniek Lostraat op 28 mei te 14 uur.
- Regulus BRAEM, sergeant beroepsvrijwilliger van het 6de Linierement, 15^e compagnie, geboren te Koewacht op 13 maart 1919, wonende te Antwerpen, Gerard Legrellelaan, 2, overleden in de kliniek Lostraat om 3 uur 's morgens op 30 mei 1940. Hij is begraven op het erepark te Aalter.
- Louis PALINCKX, soldaat militiaan 1938 nr. 106-5868 van het 6de Linierement wonende te Putte-Kapellen, overleden in de kliniek, Lostraat, op 3 juni 1940 om 7u30 's morgens.
- Marius, Joseph, Ghislain FIERAIN, geboren te Braine-le-Comte op 3 november 1914, soldaat militiaan 1935 nr. 125-53664, echtgenoot van Ivonne Vandenneker, wonende te Braine-le-Comte, Hector Denisstraat, 32, overleden in de kliniek op 7 juni 1940 's morgens om 3u30.

Na de kapitulatie trachtten de familieleden zo gauw mogelijk nieuws te bekomen van hun soldaten. De Belgische troepen werden ontwapend en verzameld in weiden of op boerderijen. Sommigen keerden onmiddellijk naar huis terug zonder de toelating van de Duitsers af te wachten, anderen werden na enige weken vrijgelaten terwijl een belangrijk deel naar Duitsland werd overgebracht in krijgsgevangenkampen, tot een eind in 1941 of zelfs voor de hele duur van de oorlog.

Zoals men gevreesd had lieten ook Aalterse soldaten het leven, tijdens of ten gevolge van de achttiendaagse veldtocht, n.l.:

- Sergeant Marcel VAN DE WALLE - + Ronsele, 26 mei 1940.
- Soldaat Maurice LASEUR - + Kuurne, 24 mei 1940.
- Soldaat Omer MATTHEEUWS - + Zomergem, 26 mei 1940.
- Soldaat Henri VAN DOORNEVELDT - + Heule, 26 mei 1940.
- Sergeant Henri VERSLUYS - + St.-Andries, 2 juli 1940.
- Sergeant Armand DE RYCKER - + Ursel, 27 mei 1940.
- Omer CUVELE overleed als krijgsgevangene in het hospitaal te Wenen op 14 februari 1941.
- André TAGHON + Brugge 28 mei 1940.

Ik heb mij hier beperkt tot het vermelden van de namen van onze gesneuvelde dorpsgenoten. Wij zullen echter in de volgende nummers van "Land van de Woestijne" in een afzonderlijke rubriek uitvoeriger handelen over deze ongelukkige Aalternaren en trouwens ook over de andere oorlogsslachtoffers, zowel burgers als soldaten, van de beide wereldoorlogen.

Wij zijn niet van plan aan heldenverering te doen, verre vandaar, maar wij zijn ook niet zinnens, onze dorpsgenoten, waarvan de meesten in onze kerk gedoopt waren, er hun plechtige communie deden of er gehuwd waren, die op dezelfde schoolbanken zaten als wij, Aalterkermis vierden en werkten en lief en leed meemaakten op ons geboortedorp, en die in bevolen dienst van de gemeenschap vielen als onschuldige slachtoffers van het oorlogsgeweld, voor altijd te vergeten.

Onder de titel "Aalter in september 1944" verscheen in ons tijdschrift nr. 2 - 1979 het relaas over de gevechten te Aalter tijdens de bevrijdingsdagen, waarin wij hulde brachten aan de gesneuvelde Polen.

BEFEHL

1. Die Ortskommandantur befindet sich im Siechenhaus.
2. Alle Einwohner haben sich von 22⁰⁰ bis 6⁰⁰ nach Deutscher Zeit in den Wohnungen aufzuhalten.
3. Alle Waffen sind auf den Gemeindehaus sofort abzugeben.
Wer dagegenhandelt wird erschossen.
4. Der Ausschank von Bier und Alkohol an die Bevölkerung ist verboten.
Am Deutsches Militär darf Alkohol nur mit besonderer Erlaubnis von Offizieren, welche mindestens Führer von Kompanien sein müssen abgegeben werden.
5. Den Anordnungen der Militärstreifen ist folge zu leisten.

30-5-40.

Der Ortskommandant.

BEVEL

1. De Ortskommandantur is gevestigd in het Hospice.
2. Alle inwoners moeten in hun woningen blijven van 22 tot 6 ure Duitse tijd.
3. Alle wapenen moeten onmiddellijk ten Gemeentehuize nedergelegd worden.
Tegenhandelen wordt met den dood gestraft.
4. Schenken van bier en alcohol aan de bevolking is verboden.
Aan Duitse militairen mag alcohol geschonken worden slechts met bijzondere toelating van Officieren welke minstens eene kompanie bevelen.
5. De bevelen van militaire wachten zijn seffens uit te voeren.

30-5-40

De Ortskommandant.

*Duits "bevel" voor de bevolking van Aalter.
Archief van de familie Verhoustraete.*

Met deze "Herinneringen aan de meidagen van 1940" heb ik er o.a. de mensen van Aalter willen aan herinneren, dat hier op onze gemeente tussen 18 mei en 7 juni 1940 meer dan 35 mensen gestorven zijn tengevolge van de oorlogshandelingen, soldaten die streden voor de verdediging van onze streek en gemeente of vluchtelingen die hier op jammerlijke wijze de dood vonden.

Aalternaren, ook deze mensen en onze door de oorlog gestorven dorpsgenoten mogen wij nooit vergeten.

Maurice THYS

Bronnen:

- (1) Kwik-Zondagnieuws van 3 juni 1976, blz. 14 en 15. "Zó werd ons vliegwezen tijdens de 18-daagse veldtocht van de kaart geveegd", door H. De Wulf.
- (2) Zondagsblad, 32e jaargang nr. 1631 van 25 mei 1980. Jef Nijs - "Blunders van 10 mei 1940", blz. 2 en 3.
- (3) Archief Verhoustraete.
- (4) Steekkaarten van de Duitse militaire begraafplaats te Lommel.
 - Gemeentearchief Aalter.
 - Inlichtingen verstrekt door Antoine Reyniers, René en Yvonne De Smet, Mevr. Ww. Cyr. Van de Weghe, Gustaaf Stommelincx.
- (5) Meegedeeld door George Spittaet uit Eeklo.

DE HERDENKING VAN DE ONAFHANKELIJKHEID VAN BELGIË VROEGER

Iedereen heeft destijds op de lagere school wel geleerd dat ons land in 1830 onafhankelijk werd.

Het is dus dit jaar precies 150 jaar geleden. Daar in onze moderne tijd velen dagelijks een krant in de bus krijgen en bijna iedereen over een radio- of t.v.-toestel beschikt, heeft vrijwel iedereen, dank zij die kommunikatiedia, daar iets over vernomen. Wellicht zou deze gebeurtenis anders als onbestaand voorbij gegaan zijn!

Juist die media hebben ons meer "wereldburgers" doen worden; zij verschaffen ons inlichtingen over gebeurtenissen uit de verste hoeken van de wereld. Meer en meer zijn wij er ons van bewust hoe klein ons landje is.

Vroeger leerden wij "vaderlandse" geschiedenis en nu gaat men veel ruimer zien hoe de mens in de loop der tijden het goed of minder goed heeft gehad.

Tijdens de vorige eeuw en tot voor de tweede wereldoorlog waren onze mensen nog vaderlands-bewust. Dit vinden wij terug in de herdenkingen van de onafhankelijkheid van België die lokaal met geestdrift gevierd werden en in de plechtigheden die doorgingen tijdens de jaarlijkse nationale feesten.

Niet alleen de ruimere kijk op wereldvlak, maar wellicht ook de inwendige verdeeldheid in ons land heeft het nationaal bewustzijn een flinke deuk gegeven.

Destijds namen de Gemeentebesturen het initiatief om plaatselijk, in samenwerking met de gehele bevolking, de 75ste en 100ste verjaardag van onze onafhankelijkheid groots te herdenken. Dit gebeurde ook in onze gemeente.

In deze bijdrage willen wij de plaatselijke herdenkingen, die in 1905 en in 1930 doorgingen, even in herinnering brengen.

Op zondag 30 juli 1905 waren er in de namiddag "belangrijke feesten" ter gelegenheid van de 75ste verjaardag van de onafhankelijkheid van België.

Op 20 april 1905 werden de eerste stappen gezet voor de organisatie van de feestelijkheden. Het voorlopig komitee, dat nadien definitief werd, bestond uit: Henri Soudan, August Goeminne, Hippoliet De Smet en Joseph Faut. Buiten dit komitee werden tot medewerking uitgenodigd: Alyn Aloïs, Bockaert René, Claeys Arthur, De Bruycker August, De Decker Camiel, Diericx Arthur, Laroy August, Peemans Georges, Pussemier Pol, Rutsaert Henri, Rutsaert J.B., Snoeck Emiel, Spiers Basiel, Steyaert Felix, Tavernier Paul, Van de Walle August en Willems Petrus.

Volgens de omzendbrief van de Min. van Binnenlandse Zaken en Openbaar Onderwijs, d.d. 22 februari 1904, *"is het wenschelijk dat heel het land geroepen worde om deel te nemen aan de feesten van de vijfenzeventigste verjaring der Nationale Feesten. De openbare feesten moeten niet beperkt blijven bij de hoofdstad van het Rijk en de hoofdplaatsen der Provinciën, noch zelfs bij de steden en de gemeenten van eenig belang: het behoort dat zij haren weergalm hebben tot in de nederigste gehuchten en dat nergens in het land deze verjaring kunne onopgemerkt voorbijgaan."*

Op de eerste algemene vergadering van 2 mei 1905 werd overgegaan tot de verkiezing van het bestuur. Daarna werden twee ontwerpen van de samenstelling van de stoet besproken.

Het eerste voorstel bestond alleen in een optocht van de schoolkinderen van de gemeente- en de aangenomen scholen *"vergezeld van hunne meesters en meestersessen"*. Op de Dorpplaats zou een gemengd koor een nationaal lied uitvoeren. Het tweede voorstel bestond uit een historische stoet die nogal groots opgevat werd. Er werd beslist de feesten op zondag 30 juli te laten doorgaan en een toelage aan het Gemeentebestuur aan te vragen.

Na de goedkeuring van een toelage van 500 fr vanwege de gemeente, kwam het komitee op 9 mei opnieuw samen. De Heren Goeminne, De Smet, Snoeck en Faut kregen de opdracht een inzameling te doen *"in den kom der gemeente en de bijzonderste ingezetene der verschillende wijken."*

Voorzitter Goeminne deelde mee dat de prijzen die hij van de "costumiers" heeft gekregen niet aannemelijk zijn. De heer De Rie uit Gent vroeg 4.000 fr voor heel de stoet!

Het voorstel *"het muziek van een regiment uit Gent te vragen om alhier een concert te geven en na hun vertrek concert door de maatschappijen der gemeente, 's avonds verlichting en cinématographisch feest in de open lucht"* werd gedeeltelijk verworpen.

De heren Alyn en Laroy vroegen de stoet te behouden mits de groepen wat goedkoper samen te stellen. Hun voorstel werd aanvaard.

Om te besluiten overhandigde notaris Pussemier de som van 20 fr, gift van de heer Van Besien uit Maria-Aalter, aan de penningmeester.

Op de vergadering van 17 juni vernamen de leden dat de prijsoffertes aannemelijk waren en er werd besloten de historische stoet te laten doorgaan. De geldinzameling, inbegrepen de gemeentelijke toelage, bracht voorlopig 1.860 fr.

De schatting van de onkosten zag er als volgt uit:

Stoet:	880,- fr.
Cinématographe:	350,- fr.
verlichting en versiering:	100,- fr.
brooddeeling:	100,- fr.
koeken aan de schoolkinderen:	50,- fr.
drukkosten:	150,- fr.
muzikanten:	30,- fr.
onvoorziene kosten:	200,- fr.
Samen:	1.860,- fr.

AEL- TRE.

Ter gelegenheid van de 75e Verjaring der Onafhankelijkheid van België.

GROOTE FEESTEN
OP
ZONDAG 30 JULI 1905.

PROGRAMMA:

I. Om 11 ure: TE DEUM.

II. BROODDEELING AAN DEN ARME.

III. Om 3 ure: STOET.

ORDE:

<p>1^e Gendarmen te paard.</p> <p>2^e "St. Cecilia,, <i>Fanfaren.</i></p> <p>3^e Optocht der Luikenaars met Karel Rogier aan 't hoofd, tijdens de omwenteling van 1830.</p> <p>4e Verheerlijking der Vlaamsche Schrijvers, sedert 1830: <i>Praalwagen.</i></p> <p>5e De maatschappij St. Eloy.</p> <p>6e De Landbouw: <i>Praalwagen.</i></p> <p>7e "Eendracht,, <i>Fanfaren.</i></p> <p>8e Frederik de Mérode, doodelijk gekwetst aan het hoofd zijner vrijwilligers. <i>Praalwagen.</i></p>		<p>9e Groep Juffrouwen te paard verbeeldende:</p> <p style="margin-left: 20px;">a) De Onafhankelijkheid.</p> <p style="margin-left: 20px;">b) De Schilderkunst. c) De Dichtkunst.</p> <p style="margin-left: 20px;">d) Den Landbouw.</p> <p style="margin-left: 20px;">e) De Muziekkunst. f) De Wetenschappen.</p> <p style="margin-left: 20px;">g) De Rechterlijke Macht.</p> <p style="margin-left: 20px;">i) 's Lands Roem. h) 's Lands Vrede.</p> <p>10e Bloemenkorf.</p> <p>11e De Negen Provinciën, <i>verbeeld door de schoolkinderen.</i></p> <p>12e De Verheerlijking van BELGIË: <i>Praalwagen.</i></p> <p>13e Overheden en Leden van het Feestcomitéit.</p>
---	---	--

De stoet zal gevormd worden om 2 1/2 ure in de Loostraat, zich begeven naar de Statie en terug naar de Markt.

IV. Onmiddellijk na den stoet,
CANTATE door 800 schoolkinderen.

V. Om 6 ure:
GROOT CONCERT.
door de beide muziekmaatschappijen.

VI. Om 8 ure:
Algemeene VERLICHTING van het DORP.

VII. Om 9 ure:
GROOT
CINEMATOGRAFISCH FEEST
IN OPEN LUCHT.

Aldus opgemaakt door het plaatselijk Feestcomitéit in zijne zitting van 17 Juni 1905.

De Onder-Voorzitters.	De Eere-Voorzitter.	De Voorzitter.
HIP. DE SMET,	H. SOUDAN.	AUG. GOEMINNE.
EM. SNOECK.	De Sekretaris-Schatbewaarder.	
	JOS. FAUT.	

*** PRIJS: 10 CENTIEMEN. ***

AELTRE, snelpersdrukkerij van Henri FAUT-VANDEWALLE.

Er werden 150 programma's gedrukt en voor 10 centiemen verkocht. Hierop vinden wij het gehele gebeuren terug; vanaf het Te Deum tot en met de laatste attractie nl. *"het cinématographisch feest in de open lucht"*.

Dit merkwaardig spektakel was iets wonderbaars want... er werd gebruik gemaakt van *"den elektrischen stroom"*!

Op een groot scherm, dat minstens 30 m² was, maar tot 250 m² groot kon zijn, werden *"levende"* taferelen uitgebeeld. Het hele gebeuren duurde 2 uur en er werden 42 zichten met de Stereo-projecting Cinématograaf geprojecteerd. Het vervolg het traditionele vuurwerk en kende heel veel bijval.

De tekst van de Feestcantate is dezelfde als deze van de feesten in 1930.

Uiteindelijk was er een winst van 28,07 fr. Dit bedrag werd aan de Maatschappij van de H.-Vincentius à Paulo gegeven. De bewaarde affiche, goedgekeurd te *"Aeltre, den 3 Mei 1905"* door burgemeester H. Soudan en de schepenen Aug. Goeminne en Hip. De Smet, geeft geen nadere gegevens. Sekretaris Jos. Faut liet vanzelfsprekend de affiche drukken bij zijn vader H. Faut-Vandewalle, oud-sekretaris van de gemeente die een drukkerij had.

Op de affiche staat links boven een afbeelding van het *"wapen"* van de gemeente, dat tot aan de fusie gebruikt werd. Bij nader toezicht zien wij dat dit wapen met de hand, uit papier, gemaakt werd en nadien, over een gedrukt wapen gekleefd werd. Het zichtbare wapen is dit *"van zilver met een Sint-Andrieskruis van keel (= rood)"*.

Het vooraf gedrukte wapen had een veld van azuur (= blauw) met een zwart Sint-Andrieskruis.

Hoe die vergissing mogelijk was, blijft een open vraag; de gemeentesekretaris moest toch wel op de hoogte zijn van het toegekende wapen, ruim anderhalf jaar vroeger!!!

Wat was er nu precies gebeurd?

De politiekommissaris Van de Genachte, die zeker wat voor heemkunde voelde, had vroeger het initiatief genomen om een wapen voor Aalter aan te vragen. Hij baseerde zich op de afbeelding van een schepenzegel, die tot in de 18de eeuw gebruikt werd. Het was een afbeelding van het wapen van de familie Van Praat, vroegere Heren van Aalter. De kleuren waren vanzelfsprekend onzichtbaar; wel het Sint-Andrieskruis.

Dit wapen werd aangevraagd doch de voorgestelde kleuren waren niet alleen heraldisch, maar ook historisch onverantwoord.

Hij stelde volgende kleuren voor: *"een veld van azuur met een zwart St.-Andrieskruis"* i.p.v. een veld van goud met een St.-Andrieskruis van keel. De gemeente Oedelem, waar voornoemde familie ook *"Heer"* was, had dit wapen. Bij K.B. van 18 december 1903 werd door de bevoegde Kommisje volgend wapen aan de gemeente toegekend: een veld van zilver met een rood St.-Andrieskruis. Historisch gezien waren de kleuren wel niet korrekt, maar de gemeente gebruikte dit wapen tot bij de fusie van de gemeenten in 1977.

Hoe was het nu mogelijk dat de gemeente, ongeveer 18 maand, na de toekenning van het wapen, affiches laat drukken met het afgekeurde wapen?

GEMEENTE
AELTRE

op ZONDAG

30 JULI 1905

in den
namiddag

BELANGRIJKE FEESTEN

ter gelegenheid

der 75^e verjaring

VAN

BELGIË'S ONAFHANKELIJKHEID.

AELTRE, den 5 Mei 1905.

Burgemeester en Schepenen,

H. SOUDAN,

De Sekretaris,
JOS. FAUT.

AUG. GOEMINNE, HIP. DE SMET.

Aeltre. drukkerij H. Faut-Vandewalle

** **

**

Op zondag 22 juni 1930 waren er te "AELTRE" (let op de schrijfwijze in het Frans!!) "GROOTE FEESTEN".

Voor de viering van de Eeuwfeesten, werden de werkzaamheden op 12 maart 1930 aangevat.

Het feestkomitee bestond uit:

Eerw. Heer Van Loo, pastoor.

Graaf de Hemricourt de Grunne, burgemeester.

Alyn Alf., schoolhoofd.

Bockaert Ch.,	voorzitter	Consciencevrienden.
Bral Achiel,	id.	Duivenmaatsch. Hoop op Vriendschap.
Brouns J.,	id.	Oud-Strijdersbond.
Buyse M.,	id.	Invalieden.
Dr. De Pauw,	id.	Christen Middenstandsbond.
De Smet Cam.,	id.	Dauidsfonds.
Faut Jos.,	id.	Toneelbond.
Goeminne Aug.,	id.	Fanfaren "Eendracht".
Goeminne Alf.,	id.	Schutters liggende pers.
Goeminne Leon,	id.	Veloclub.
Hutsebaut A.,	id.	Christen Werkliedenbond.
Laroy Aug.,	schoolhoofd.	
Snoeck Emiel,	voorzitter	Handboogmaatschappij.
Snoeck Leon,	id.	Fanfaren "Ste.-Cecilea".
Tavernier P.,	id.	Duivenmaat. Yver en Eendracht.
Thienpont Emiel,	id.	Kath. Vlaams Verbond.
Van De Velde Oct.,	id.	St.-Elooi.
Verheecke J.,	id.	Boerengilde.
Vereecke J.,	schoolhoofd.	

Na lezing van de verslagen van de viering in 1905 werd vrij vlug een kopij van die stoet opgemaakt.

De stoet werd in de Lostraat gevormd. De deelnemende groepen begaven zich om 3 uur naar de "Statie" en keerden terug naar de Markt.

Daarna werd door 800 schoolkinderen een "feestcantate" uitgevoerd. De tekst, die wij hierbij volledig weergeven, geeft ons een duidelijk beeld van de gemoedstoestand van onze voorouders.

In de koorzang komen de gebeurtenissen van de Guldensporenslag en de Boerenkrijg telkens terug:

"Om heerd en outer te bevrijden
van vreemd bewind en Leliaertsheir!"

De beide muziekmaatschappijen die toen bestonden verzorgden om 18 uur om de beurt een "Groot Concert".

Om 22 uur werden de feestelijkheden besloten met een "Buitengewoon prachtig vuurwerk".

GEMEENTE

AELTRE.

Ter gelegenheid der 100^e Verjaring der Onafhankelijkheid
van België

GROOTE FEESTEN

OP ZONDAG 22 JUNI 1930.

PROGRAMMA :

1. Om 11 1/2 ure : TE DEUM.
2. Om 3 ure : **Prachtige Stoet.**

ORDE :

1. Policie.	10. Fanfaren «Eendracht»
2. De vlaggen der verschillende Bonden.	11. Merkwaardige Belgen sedert 1830,
toevertrouwd aan het Davidsfonds.
3. Fanfaren «S ^{te} Cecilia»	12. De Negen Provinciën,
toevertrouwd aan het onderwijzend personeel
4. Ruiters der maatschappij S ^t Elooï.	13. De drij Vorsten sedert 1830,
groep toevertrouwd aan den bond der Oud-Strijders.
5. Verheerlijking van den Landbouw,
toevertrouwd aan de Boerengilde.	14. Ambulancedienst tijdens den oorlog,
groep toevertrouwd aan den bond der Invaliden.
6. Hulde aan de Sociale instellingen der gemeente,
toevertrouwd aan de Christen Werkliedenbond.	15. Verheerlijking van België.
7. De Neeringen en Ambachten,
toevertrouwd aan de Christen Middenstandsbond.	16. Overheden.
8. Het Sport, toevertrouwd aan de Velovrienden van Aeltre.	
9. De Duivenvlucht,
toevertrouwd aan de Duivenmaatschappijen.	

De stoet wordt gevormd in de Lostraat om 5 u. zich begeven naar de Statie en terugkeeren naar de Markt.

3. Onmiddellijk na den stoet,

FEESTCANTATE door 800 schoolkinderen.

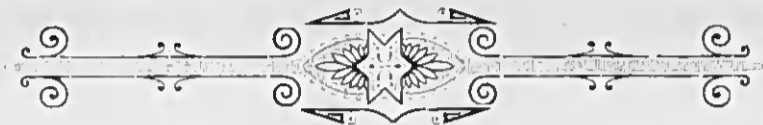
4. Om 6 ure : **GROOT CONCERT** door de beide muziekmaatschappijen.

5. Om 10 ure : **Buitengewoon Prachtig Vuurwerk.**

Prijs : 50 centlemen.

druck. Paut, Aeltre.

PROGRAMMA
 VAN HET
CINEMATOGRAFISCH FEEST.

Groote brand en aandoenlijke verlossing.
Beklimming van den Witten Berg per
trektuig.

Wezensspel.

Eene les van boxe.

Aanlanding der Japoneesen in Corea.

Onmogelijke aankleeding.

Aankomst van eenen trein.

Paarden in vrijheid in het water.

Koers van Automobilen Parijs-Wenen.

Bloemenfeest te Boulogne.

Een tourlourou geplaagd.

Een wonderbare afgod.

Een gevecht van dwergen.

Tafereelen van algerische zeden.

Hanengevecht.

Christus op de baren gaande.

Plaagspelen van kinderen.

Terechtstelling van eenen bespieder.

De messenslijper.

Episode van 1870. aanranding van een
huis.

Laatste cartouchen.

De clow en het levende beeld.

Plaats de Brouckère te Brussel in 1896.

Reis per spoorweg naar de Vereenigde
staten.

Tafereelen van den Transvaalschen oorlog.

Ruiterij der Boers Pretoria verlatende.

Commando Boer op weg.

De Boers in de loopgrachten.

Boers na den veldslag.

Vervoer van gevangene Boers.

Krueger zich naar de Volksraad begevende

De levende onthoofde.

Clowspel.

Eene slechte poets aan eene kooprouwe.

De polo per velo.

Begoochelend tooverspel.

Een vreeselijke trouwenacht.

De droom van den arme.

Kindermeid en pionpion.

Wonderbare gevechten.

De Krekkel en de Mier.

De maan op een meter afstand.

Verscheidene tafereelen verbeeldende épisoden uit de omwenteling van 1830.

Aan de middenstanders werd gevraagd hun etalages en gevels te versieren. De Markt werd versierd door de "Verenigde herbergiers van het Dorp". Alles werd als een prijskamp aanzien, waaraan een 20-tal herinneringsmedailles verbonden waren.

De gemeente betoelaagde de feesten met 15.000 fr, voldoende om de onkosten te dekken.

Het is duidelijk dat dit een hele prestatie was voor een landbouwgemeente en dat alle standen er bij betrokken waren en er aan meewerkten.

Amper een maand later, op maandag 21 juli 1930, vierde de gemeente opnieuw ter gelegenheid van de "Nationale Feesten".

De herdenking werd niet verschoven naar de dichtstbij gelegen zondag, maar wel op de dag zelf, alhoewel het een weekdag was.

De inwoners werden vriendelijk verzocht hun huizen te bevlagen en de beide muziekmaatschappijen verzorgden een "Groot Concert" op de Markt.

Van halfacht tot halfnegen trad de fanfare Ste-Cecilea op en van halfnegen tot halftien de fanfare "Eendracht".

Hier volgt dan de tekst van de feestcantate; de melodie is ons onbekend.

FEEST CANTATE.

Koor.

*Heil aan ons volk, dat kloek ten strijde,
Te wapen stond, en sterk te wêer,
Om heerd en outer te bevrijden,
—In nare, sombre oorlogstijden,—
Van vreemd beïnd en Leliaertsheir!*

SSSSSSSSSSSS

Wat edel Volk! Hoe sterk van leest!
Hoe veerdig toen het noodsein schalde!
Welk' koene, dappre strijdersgeest,
Toen uitheensch rot den zege bralde!

SSSSSSSSSSSS

Dan, Boer en Werkman, Eelman, Heer,
Verlieten zate en stede en ploëge,
En streden fel, noch rustten, eer
Zij 's vijands heir het land uitjoegen!

SSSSSSSSSSSS

ten Huize, binst, steeg 't vroom gebel
Van Ouderlingen, kindren, vrouwen,
Die baden, — voor het Kruis gezet
En beider handen sian gevouwen!

SSSSSSSSSSSS

«Ons volk, het wilde wat was recht,
En 't won ook, wat het wilde!»
Het geen voorheen, mag nog gezegd,
Het prijkt nu nog ten zijnen schilde!

Koor.

*Heil aan ons volk, dat kloek ten strijde,
Te wapen stond, en sterk te wêer,
Om heerd en outer te bevrijden,
—In nare, sombre oorlogstijden,—
Van vreemd beïnd en Leliaertsheir!*

Goeddoende schijnt de vrijheidszon
Sinds drij maal vijf en twintig jaren:
Sinds Belgenland zijn vrijheid won!
Zij bleef haar' luister steeds bewaren!

SSSSSSSSSSSS

En voorspoed bracht die vrijheid mée,
En mick het Belgisch volk te vreden!
Er heerschte rust in dorp en Stée,
En fierheid om ons groot Verleden!

Koor.

*Heil aan ons volk, dat kloek ten strijde,
Te wapen stond, en sterk te wêer,
Om heerd en outer te bevrijden,
—In nare, sombre oorlogstijden,—
Van vreemd beïnd en Leliaertsheir!*

SSSSSSSSSSSS

Wij, jonge Belgen, wijden NU
O, Vaderland, ten dezen stonde,
Onz' herten en onz' armen U!
Ja! klinge vrij uit iedren monde,

SSSSSSSSSSSS

De welgekende wapenschreeuw;
Toen zij, voor 't land ten kampe togen
de dappren: —**Ons Vlaanderen die Leeuw!**—
En met dien schreeuw, ten zege vlogen!

Slotkoor.

*Laat al de vlaggen hooge wappen,
Ten teeken van ons kloek verweer,
En strijden wij den strijd der dappren,
Ja! strijden wij den strijd der dappren
Voor onze vrijheid, en 's lands eer!*

D. O. E.

21 van Julijmaand 1905.

Tot voor enkele jaren werd de viering van het nationaal feest op deze wijze voortgezet: de overgebleven fanfare Eendracht bracht na de Hoogmis een muziekconcert op de kiosk.

De laatste jaren kwamen alleen de gemeentelijke en geestelijke overheid en enkele toevallige aanwezigen naar het concert luisteren.

Niet alleen wegens de geringe belangstelling van de bevolking, maar ook omdat heel wat muzikanten tijdens die periode met vakantie waren, werd dit optreden afgelast. Dit had steeds plaats op de eerste zondag na 21 juli. De 11-juli-viering ging door op de eerste zondag na 11 juli.

Sedert de aankoop van het Kasteel en park van Poeke wordt Vlaanderens hoogdag daar gevierd rond die datum.

Roger DEFRUYT

BRONNEN:

Gemeentearchief: Verslagen.

De hernieuwing van het LIDMAATSCHAP 1981
staat voor de deur!

Stort zo vlug mogelijk uw lidmaatschap
door middel van ingesloten formulier op het nummer van de Kring,
of betaal rechtstreeks aan de kringafgevaardigde.

Slechts na hernieuwing wordt U de 4de jaargang bezorgd!

EEN OORKONDE VAN 1289 BETREFFENDE DE LEENMANNEN VAN DE VROUWE VAN DE WOESTIJNE.

In het stadsarchief van Brugge berust een oorkonde, gedateerd op 23 november 1289, uitgevaardigd door de leenmannen van de Vrouwe van de Woestijne betreffende een rente van 50 pond op de tol en de waag van Brugge (1). Deze rente werd in leen gehouden van Elisabeth van de Woestijne, echtgenote van Jan II van Gistel. De inhoud van de oorkonde is van geen belang voor de geschiedenis van Aalter, maar wel de namen van de leenmannen, die de oorkonde hebben laten opstellen. Hun namen zijn:

- *Johannes de Lo*
- *Eustacius de Schonenberghe*
- *Balduinus de Laeke*
- *Jacobus cum Ovo*
- *Jacobus filius Eustacii de Schoonenberghe*
- *Petrus de Venna*
- *Wiellemus de Champaignen*
- *Wiellemus Vaenre*
- *Wiellemus Coc*
- *Wiellemus de Paradijse*
- *Gosuinus de Langhervoorde*

We zien al onmiddellijk dat in die namen enkele wijknamen van Aalter verscholen zitten: Schoonberg, ter Lake, ter Venne, de Vaanders, ten Paradijzer en Langevoorde. De naam Johannes de Lo verwijst onmiskenbaar naar Lotenhulle. Bekijken we nu even deze namen van wat naderbij.

1. Eustacius de Schonenberghe

Deze Eustacius vinden we terug in 1306 als Stasinus de Sconeberghe, heer van de gelijknamige heerlijkheid (2). De plaatsnaam Schoonberg duikt in de bronnen op in 1242 toen bisschop Walter van Marvis zijn bekende rondreis door de parochies op de rand van het Bulskampveld deed (3). De zoon van Eustacius, Jacob, treedt dus ook als leenman van de Vrouwe van de Woestijne op: *Jacobus, filius Eustacii de Schoonenberghe*.

2. Balduinus de Laeke

Boudewijn van Lake is ongetwijfeld de heer van Lake en bewoner van de gelijknamige hoeve, gelegen ten huize van de Brugse vaart rechtover het Woestijnegoed. Het goed ter Lake vinden we voor het eerst vermeld in een Franse tekst van 1473: *Lavoir ter Laken* (4). De hoeve was ook de zetel van de heerlijkheid ter Lake (5).

3. Petrus de Venna

Bij de naam van Pieter van de Venne denken we onmiddellijk aan het goed ter Venne, eigendom van de familie De Zutter in de 16de en 17de eeuw. Deze hoeve was geen zetel van een heerlijkheid, maar het was wel een heel belangrijk boerenbedrijf (6). In 1505 spreekt men reeds van *den goede ter Venne* (7). De plaatsnaam Venne is echter ouder en komt al in 1375 voor onder de vorm van *Vennet* (8). In datzelfde jaar pachtte een zekere Filips Van den Venne Aaltermolen van de heer van de Woestijne. Hij zou dus een nakomeling kunnen zijn van voormelde Pieter Van de Venne!

4. Wiellelmus Vaenre

We weten niet of we in Willem Vaenre een leenhouder mogen zien van het leen *ghenaempt de Vaenders*, gelegen nabij de Schuurlovijver (9). Taalkundig gezien is een evolutie van *Vaenre* naar *Vaander(s)* normaal. Denken we slechts aan het woord *bunre* dat zich ontwikkeld heeft tot *bunder*.

5. Wiellemus de Paradijse

De wijknaam Paradijse duikt in 1489 voor het eerst in de bronnen op: *bi den paradijse* (10). Het Paradijsstraatje lag in de Oostmolenhoek ten zuiden van de Brugse Vaart. In 1509 spreken de archieven van *Paradix leenen* (11). Wellicht was Willem van den Paradijse daar leenhouder van in 1289.

6. Gosuinus de Langhervoorde

Deze plaatsnaam is nu niet meer bekend te Aalter, maar in de 16de eeuw stond er een hoeve te Langevoorde langsheen de Brugse Vaart tusschen Aalterbrug en Manewaarde (12). Reeds in 1513 vinden we *tgoet te Langhevoorde* in het kerkrenteboek van Aalter (13). In 1572 wordt deze hofstede als *tleen te Langhevoorde* vermeld (14), zodat we Goswijn van Langevoorde als leenhouder van dit goed mogen aanzien.

7. De overige personen

De namen van de andere leenmannen van de vrouwe van de Woestijne nl. Jacobus cum Ovo, Wiellelmus de Champaignen en Wiellelmus Coc bevatten geen toponymische aanduidingen, zodat we daarover niets zinnigs kunnen vertellen.

Besluit

De bovenvermelde oorkonde, die tot nu toe aan de aandacht van de Aalterse vorsers was ontsnapt, leverde ons niet alleen de namen van elf leenmannen van het hof van de Woestijne op, maar ook oude vermeldingen van zes wijken van Aalter nl. Schoonberg, ter Lake, ter Venne, de Vaanders, ten Paradijse en Langevoorde. Wanneer we daarbij de plaatsnamen voegen die voorkomen in een lijst, daterend uit de 12de eeuw, van de mout- en gerstrenteplichtigen, krijgen we reeds een goed overzicht van de oudste wijken van Aalter. Die wijken zijn Stratem, Houtem, Biessem, ter Venne, Oostmolen, Hoogpoort en Hemerijk (15).

Sint-Annadag 1980

Luc STOCKMAN

- (1) Stadsarchief Brugge, fonds van de Muntenaars, dossiers 1297-1537, nr. 1, f° 9 r° - f° 13 v°. Deze oorkonde werd mij gesignaleerd door Dr. Luc Goeminne uit Zulte, waarvoor hartelijk dank.
- (2) L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, blz. 58.
- (3) Kathedraalarchief Doornik, Cartularium D, f° 82 r°.
- (4) Algemeen Rijksarchief Brussel (= ARA), Rekenkamer (RK), nr. 1090, f° 127 v°.
- (5) L. STOCKMAN, a.w., blz. 66.
- (6) L. STOCKMAN, a.w., blz. 194-195.
- (7) ARA-RK, nr. 1109, f° 4 v°.
- (8) ARA, Rolrekeningen, nr. 238.
- (9) L. STOCKMAN, a.w., blz. 72.
- (10) Stadsarchief Gent, reeks 330/38, f° 294 v°.
- (11) Rijksarchief Gent, Land van de Woestijne, nr. 8, f° 14 r°.
- (12) Rijksarchief Gent, Land van de Woestijne, nr. 8, f° 101 r°: *op zijn stede te Manegarde ... hoofdende noort Langhevoorde goet.*
- (13) Rijksarchief Gent, Kerkarchief Aalter, nr. 27, f° 44 r°.
- (14) ARA-RK, nr. 45.189, f° 93 r°.
- (15) L. STOCKMAN, *Het mout- en gerstrenteboek van Aalter*, Biekerf, LXIX, 1968, blz. 23-28.

WIE KENT WIE?

DE MEISJESSCHOOL VAN DE BROUWERIJSTRAAT - ACHTSTE LEERJAAR 1934.

Foto genomen op het einde van het schooljaar 1933-'34. De medaille van uitmuntendheid werd behaald door Suzanne De Milde.

Zittend v.l.n.r.: Godelieve Iterbeke, Anna Cools, Gabrielle De Meyer (+), Germaine Cocquyt (+), Simonne Cocquyt.

2de rij v.l.n.r.: Anna De Meyer, Marguerite Buysse (+), Anna De Clercq, Suzanne De Milde, Marie Van Poucke, Maria Beirnaert, Germaine Versigghel.

3de rij v.l.n.r.: Gabriëlle Goethals, Marcella Braeckevelde, Rachel Beurrier, Elza Bearelle, Julienne Adams, Maria De Meyer, Maria François, Anna Maerschallck, Clara Verschaeve.

Boven v.l.n.r.: Clara Lambrecht, Rosa Hoste, Germaine Verheye, Leona Huys.

Foto: Emeric Vandavelde. Bezorgd door Gabriëlle Goethals.

Onderstaande foto werd genomen aan de boltent van het Christen Volkshuis, nu het K.A.J.-lokaal.

Zittend v.l.n.r.: Margriet Wittewrongel, Julia Bultinck en Marie De Baene.

Staannd v.l.n.r.: Rosa Callant, Elza Blondia, Anna Callant, Elvire Rutsaert, Dora De Vliegheer en Julia Lampaert.

Foto: bezorgd door Albertine De Baene.